

G R Ó F T E L E K I P Á L :

MAGYAR POLITIKAI GONDOLATOK

Sajtó alá rendezte
K O V R I G B É L A

B U D A P E S T ,
1 9 4 1

Az erdélyi részek visszatérése idején Teleki Pál gróf megbízott, hogy beszédeiből és írásaiból a Nemzeti Könyvtár számára összeállítást készítsek a nagyközönség használatára. Ennek elkészültevel Teleki Pál gróf a kéziratot tüzetesen tanulmányozta, részben módosította és pótlólag több ízben kiegészítette. A most közreadott szöveget tehát élgondolója jóváhagyta és személyi titkára útján felszólított, hogy azt a Nemzeti Könyvtár számaként közöljem, annak feltüntetésével, hogy a sajtó alá rendezést én végeztem. (kb)

A legmélyebb magyar

Sokan azt hiszik, hogy korunkban a jó államférfi az, aki könnyen eligazodik az állami adminisztrációban, azt aránylag könnyedén igazgatja és aki parlamentáris politikai rendszerünkben nagy taktikai érzékkel mindig biztosítja a maga számára a kormányzáshoz szükséges „szilárd parlamenti többséget”. Pedig ha jobban megvizsgáljuk a kérdést, rájövünk arra, hogy ez a két tulajdonság pártvezérré és kormányképes személlyé avathat ugyan valakit, de nagy államférfivá még nem.

A „nagy államférfi” címe csak azoknak a férfiaknak jár, akik nemzetük életében nemcsak a jelent szolgálják, hanem a jövőre is maradandót alkotnak. Az igazi államférfi nem napi szükségleteket elégít ki csupán, hanem az anyagiakon felül szellemi és erkölcsi beruházásokat tesz a jövőre. Ezt pedig csak úgy tudja megvalósítani, ha építő munkájához a nemzet tagjai közül minél több munkatársat keres. A legnagyobb emberrel megáldott államférfi is önmagában csak egy ember, aki csak úgy tudja az országot gyarapítani, a nemzetet erősíteni, egészségesebbé és boldogabbá tenni, ha ehhez a munkához a nemzetnek minél nagyobb részét személyes közreműködésre bírja, így a jó államférfi szükségképpen nemzetnevelő is, aki a jövő feladatok megoldásához, a nemzet ügyének a szolgálatához, a nemzet anyagi és szellemi gyarapításához munkatársakat nevel és igyekszik az egész nemzetet neveléssel, tanítással, vezetéssel a hivatásából következő feladatok megoldására alkalmassá tenni.

Teleki Pál így fogta fel hivatását minden helyen, amelyre a sors állította és így teljesítette miniszterelnöki, államférfiúi hivatását is. Parlamenti és népgyűlési beszédeivel éppen úgy,

mint a tudományos és társadalmi egyesületekben, tanfolyamokon, vagy az ifjúságnak tartott előadásaival a nemzeti élet tökéletes betöltésére alkalmas egyéneket igyekezett nevelni. Elmélyedő, igazi tudás és szakértelem mellett széles látókörű, az élet összefüggéseit felismerő új embereket sürgetett. Az egyéni önzésből kiemelkedő, áldozatos, szolgálni tudó magyarokat sürgetett mindenütt. A közigazgatási tanfolyamon, a parlamentben és az ifjúság körében egyaránt a jó példát hirdette, mint leghatásosabb, legeredményesebb nevelési módszert. Nemcsak hirdette a jó példát, de saját magatartásával és egész életével a legszebb, a legmagyarabb és a legáldozatosabb példát mutatta minden magyarnak, a legszegényebbtől, a legelőkelőbig. Már önmaga nevelésében is megnyilvánult mindez, ment amint maga mondotta, annakidején, mikor Lóczy professzor maga mellé vette tanársegédnek, az volt a professzor feltétele, hogy két évig semmiféle cikket nem írhat a nyilvánosságnak, ő betartotta, mert három évig tanult, dolgozott, hallgatott és csak azután cikkezett. Ezt az alaposágot megtartotta a haláláig. Nemcsak a tudományos munkáinál volt rendkívül lelkiismeretes és körültekintő, de politikai intézkedéseiben is. Egy-egy döntése előtt sokakat meghallgatott.

De példaképünk Ő a szerénységben is. Életmódjában, öltözködésében, étkezésében egyszerű, mértékletes, majdnem igénytelen volt. Az emberek között is azokat kedvelte, akik egyszerűek, természetesek és szerények voltak. Ő, a nagy európai műveltségű férfi, nem nézte le a tanulatlan embert, mert gyakran mondotta, hogy „a művelt ember nem tévesztendő össze azzal, hogy tanult. Mert a műveltség nem tanultság, hanem lelki szintézis: A magyar falusi gazda művelt, mert lelki szintézise van, mert lelkileg kiegyensúlyozott, mert keleti ember”. Ezért a legegyszerűbb falusi emberrel, vagy gyárimunkással olyan közvetlen és természetesen érintkezett és beszélgetett, ahogyan csak egy, fajtáját, népét igazán szerető magyar úr képes. Az igazi magyar úr, aki nem azért úr, mert előkelő családban született, hanem akit nemes tulajdonosságai, emberi kidolgozottsága és egyéni hivatásérzete tett azzá.

Az ifjúsággal végtelen nagy szeretettel és nagy bittel foglalkozott. A cserkész, a levante, a diák, a tanonc és az egyetemi ifjúságban a nemzet fogékony, idomítható részét látta, akik helyes nevelés folytán majd magyarabbá és jobbá tehetik a nemzet életét. Ezért állt be a cserkészmozgalom munkájába 1922-ben, az első miniszterelnöksége után, hogy az ifjúsággal, a jövő magyar nemzedékkel kezdje meg a harcot a trianoni nyomorúság ellen. Ettől az időtől, ha csak tehetette, mindig a jövő nemzedékkel foglalkozott. Cserkész-tábortüzek mellett a magyar öntudat tüzet gyújtogatta. Cserkészgyűléseken, tanfolyamokon a magyarság hivatásáról, jogairól és kötelességeiről szólt. Külföldön és nemzetközi összejöveteleken a magyarság történelmi szerepét hirdette és szerzett annak hírnevet.

Körülötte felnőtt egy új nemzedék, amelyik tőle tanulta meg, hogyan lehet valaki nagy úr és azért utazhat a III. osztályú fapadon és alhat a táborban a földön és eheti csajkából a tábori ebédet, éppen úgy, mint a többi egyszerű cserkész. Tőle tanult meg az új nemzedék hazát mélységesen szeretni és hazát áldozatosan szolgálni. És ha nem tanulta meg teljesen, amíg a nagy nemzetnevelő élt, úgy utolsó tanítása, életének utolsó órája kell, hogy minden magyart végkép megtanítsa arra, hogy „a haza mindenekelőtt”.

Számtalan társadalmi egyesületnek volt elnöke és ő ezt rendkívül komolyan vette. Hirdette, hogy az egyesületeknek nem látszatra kell dolgozni és nem azért vannak, hogy egy pár ember érvényesülését szolgálják, mert nem érdekszövetséget, de munkaközösséget kell az egyesületeknek jelenteniök, ahol — mint a nemzeti társadalomnak egy-egy egészséges sejtjében — építő munkával, nemzetszolgálatlal nevelik a tagokat, hogy hasznos polgárai legyenek a honnak. Sürgette, hogy az egyesületek ne túrják meg a fegyelmetlenséget és a csupán papíron szereplő nagyszámú névleges tagokat, hanem követeljük meg, hogy az egyesületi tagok teljesítsék kötelességeiket.

Tanszékén és a tőle létesített Államtudományi Intézetben, Szociográfiai Intézetben, a Táj- és Népkutató Intézetben nemcsak tanított, hanem tanítványaiból munkatársakat is

nevelt, akik most már szent hivatásérzettel munkálják a nagy hagyatékot, amelyet mesterüktől örököltek.

Míg a Trianon utáni időkben munkássága főleg arra irányult, hogy a magyar igazságról meggyőzze a világot és ehhez a munkájához nevelt munkatársakat, az első bécsi döntés óta a szentistváni birodalmi gondolat tudatosítása töltötte el. A nemzetiségi kérdésben tett ismételt kijelentései történelmi értékű magyar politikai szemléletet képviselnek. Ez nemcsak megnyugtató politikai állásfoglalás kívánt lenni a nemzetiségek felé, hanem útmutatás a magyar nép és főleg annak értelmisége felé, hogy milyen úton kell haladnunk a magyar haza egészséges és erős megszervezése érdekében. Türelem, megértés, méltányosság, nagyobb műveltség, mélyebb erkölcsiség, tisztább és áldozatosabb magyarság: ezek tehetik a magyarságot a Kárpát-medence népeinek méltó vezetőivé és az ország fenntartóivá. Ezért kedvetlenítették el végtelenül a túlzások, bármelyik oldalról jöttek is, mert a maga részéről következetesen betartotta a mélységes magyar hivatás- és küldetésudatból kialakított és ezen a földön mindig korszerű követelményeket.

Talán ez az utolsó harca volt a legerhesebb, amely a legjobban megviselte és amely küzdelmet — mindazoknak, akiknek lelkét megülte a gyász a nagy nemzetnevelő államférfi kidőltevel — becsülettel folytatniuk kell. Nemzeti feladataink roppant súlya alatt összeroppant honfitársunk terhét át keli vennünk és tovább kell vinnünk.

A magyar haza fenntartására, fejlesztésére és vezetésére alkalmas magyarokká kell lennünk. Mi kell ehhez? Teleki Pál szavait idézzük: „Elsősorban az kell, hogy önmagunkban helyreállítsuk a magunk nemzetfogalmát, hogy ne vegyünk kölcsön idegen nemzetfogalmat, mint ahogyan semmiféle nép nem veheti kölcsön más nép nemzetfogalmát... A mi nemzetfogalmunk nem a nyelv-nemzet fogalma, hanem a nemzettestnek, azok együttesének fogalma, akik a nemzet feladatát érzik és vállalják. És kell nagy belső fegyelem, továbbá nagy műveltségre törekvés.”

A gyász fájdmában fel-feltört minden magyarból a keserőség, hogy mi lesz velünk most, hogy oly hirtelen itt-

hagyott bennünket a nemzet hivatott vezetője. De Teleki Pál nemcsak vezető volt, hanem nevelő is, akinek egész élete tanulság számunkra és aki megajándékozta nemzetét örökre egy nagy kincessel, azzal, hogy ismét van hazánknak egy nagy fia, akire büszkén gondolhatunk, akihez tanácsért fordulhatunk.

És míg testi szemeinkkel a sír felé nézünk, ahol Teleki Pál agyondolgozott, elfáradt és öszetört teste nyugszik, lelkünkkel belekapaszzkodunk az Ő messze szárnyalt leikébe és végtelen komolysággal ígérjük, hogy munkájának célját megértettük és annak továbbvitelét vállaljuk.

Ez a lélek pedig tovaszáll, talán a szeppe-sivatagok nap-sugaras végtelen tájai felé, ahonnan egykoron megindultak új honfoglalásra a nagy, harcos, nomád ősök, akiknek ösztönben, lélekben, szellemben késő leszármazottja volt a tudományok nagy nomádja, társadalmunknak — minden magyart egybeterelő — harcos pásztora, Teleki Pál gróf. Új honfoglalásra indult ő is, mint minden igaz magyar, aki minél teljesebben Olvad egységbe nemzetével, annál keserűbb, de büszke elszántsággal döbben a magyarság helyzetére és ebből képmény sorsunkra: nemzedékről nemzedékre meg kell ismételnünk e hon nehéz foglalásának nagy művét, ha azt akarjuk, hogy a magunk életét éljük a saját portánkon, hogy a magunk érzésem derüljünk-boruljunk, hogy a magunk hagyományain épüljünk és saját eszményeinknek áldozzunk.

Teleki Pál elvégezte az örök magyar honfoglalásból azt a feladatot, amely az övének bizonyult. Elvégezte, ami természet szerint való volt, széjjeltekintett és leeresztett köpjavai a szittyá elvágtatott oda, ahol határtalan a határ és 9. szem a végtelenbe tekint.

Magyar politikai gondolatok

A jelen nem más, mint átmenet a gondolatok, az eszmék, a jelenségek, az élet más világába és így természetesen tele van megrázkódtatásokkal. A jelenben erős kilengések, itt-ott élesen hangsúlyozott, az embereket keményen összefogó erők jelentkeznek. Látunk kimagasló államokat, amelyeket a maguk ereje, néhány, vagy egyetlen férfi tehetsége, energiája összefog és más államokkal szemben eredményes küzdelemre képesít. A jelen csak átmenet s csupán az kérdéses, hogy hová vezet. Figyelem a lelkeket, az öregek és különösen a fiatalok lelkét, akikkel az utolsó húsz évben sokat foglalkoztam és úgy látom, hogy bukdácsolva, csapongva, de olyan kiegyenlítődés felé haladunk, a lelkek olyan megértést, olyan új világrendet keresnek, amely visszavezet bennünket valami szebbhez, fenköltbbhez, megértőbb élethez. Ma az államok is lassan fejlődnek ilyen megértés irányába. A fejlődés mindenestre egy új világrend felé mutat.

Van egy állameszme, van az állami életnek egy formája, amely ennek a gondolatnak a jegyében született meg, de nem ma, hanem kilencszáz esztendővel ezelőtt, még pedig itt Magyarországon. Ez a szentistváni állameszme. Ez az állameszme a népek megértésének, a népek helyes és józan vezetésének állameszméje itt ezen a területen, amelyen élünk és amelyet Szent István politikailag megszervezett. Tehát a Dunamedence rendjének az állameszméje! Egységes, összetartozó terület állameszméje, amely mindenfajta embereket összefog, közös életben, egységes életformában, együttes törekvésekben, közös érdekekből közös boldogulásra és vezetni őket tovább. Nekem ez” a meggyőződésem s ezt a meggyőződést földrajzi kutatásokból merítettem. A földrajzi kutatók tudvalevőleg nem hetekben, nem is esztendőkbén, hanem évszázadokban, sőt évezredekben kénytelenek gondolkozni. Ilyen távlatú történelmi tanulmányokból s a világ majdnem

minden kontinensének ismeretéből merítettem meggyőződésemet. Ezért merek ma beszélni, mert egy élet tapasztalata van mögöttem.

Erre a meggyőződésre, ezekre a tapasztalatokra gondolva, mondtam parlamenti bemutatkozásomkor, hogy a tanító jön. A tanítónak azonban nemcsak könyv van a kezében. Sőt jobb, ha a tanító könyv nélkül adja át a maga gondolatvilágát, lelkesedését és szeretetét azoknak a gyermekeknek, akiket tanít. Amikor az életben elérkeztem oda, hogy megtanultam, mit lehet a könyvekből, de általában a nyomtatott betűből elhinni, úgy érzem, mielőtt kimennék ebből az életből, kötelességem mindazt, amit összeszedtem, elmondani, közölni, átadni. Kötelességem mindazt, amit egy életen át összegyűjtöttem és ami bennem van, életem utolsó esztendőiben átengedni a magyarságnak.

A szentistváni állameszme

A magyar nemzet Szent István adományában, a szentistváni gondolatban, e gondolat emlékében és hagyományában él. Mi a titka annak — kérdezi majdnem minden idegen és talán sokszor magyar is —, hogy kilencszáz éven át magyar és idegen vérből származó királyok, nagy államférfiak s egy önzert és szabadságszerető, sőt széthúzásra is hajlamos nemzet állhatatosan és folytonosan ki tudott tartani egy gondolat mellett? Kitarzott mellette az ország egysége idején és az ország szétdarabolásának ideje alatt, a Dunántúlon éppúgy, mint Erdélyben, az ország három részre szakadásának korszakában, a nyugati végeken éppúgy, mint keleten és akkor is állandóan ennek a gondolatnak a hordozója, letéteményese volt. Kitarzott e gondolat mellett olyan Európában, amelynek államfelfogása — álcár nyugati, akár keleti, akár pedig középső részében — oly élesen különbözött a szentistváni gondolat világától. Kitarzott Európa történetének a magunk történetét is befolyásoló minden korszakában, a feudális lovagkorban, az abszolút királyságok és császárságok, fejedelemségek idejében.

Ez a szentistváni eszme, vagy gondolat, vagy tan valami örökérvényű kell, hogy legyen. Ez az eszme nem egy ember agyában született meg. Nem újonnan és hirtelen, a réginek félretételével keletkezett valami. Ez az eszme nem volt keletkezésében forradalmi, még csak nem is korát megelőző gondolat. Nem átmenet nélkül, hanem a réginek a keretéből született. És ha jól látom a különbséget aközött, ami okos és ami bölcs, sokkal inkább a bölcs az a kifejezés, amelyen hangsúly van és amely valóban jól jellemzi Szent István elgondolását. A szentistváni állameszme két hagyománynak, a lélek két tartalmának: a magyarnak és a kereszténynek egységesítése. Egybeforrasztása olyan földön, amely a keletről magunkkal hozott magyar hagyományoknak természeténél fogva még ma is otthona és amely fekvésénél fogva a keresztény egységnek első kiindulópontja Európának ezen a részén. Ez a gondolat: nemzeti és keresztény, mint két eszme, két valóság, két hagyomány házassága a Dunamedence templomában, amelyen kívül nincsen számodra hely, — jelen, múlt és jövő magyarja. Ez a gondolat jelenti a keresztény Magyarországot megeremtő király ragaszkodását népünk hagyományához, életformájához, szervezetéhez, jellegéhez, tartalmához. E gondolatnak köszönhető, hogy a magyar magyarnak maradt nemcsak államiságának egészében, hanem részleteiben, az állam szervezetének kiépítésében is.

Másrészt keresztény ez a gondolat, a keresztény család szigorú, patriarchális alapjain nyugszik, ezen át is és mélyebben, Istentől való formájában, a király és a nemzet, mint atya és gyermeke kapcsolatában. A szabad nemzet fejedelme és a keresztény családapa Összeforrott Szent István egyéniségében és ez az, ami itt századokon keresztül érvényesült. Lelkileg mindnyájan tőle származunk és ő az, akihez politikai gondolatunkat, mint ősforráshoz, visszavezetjük,

A szentistváni gondolat örökség és élő valóság

A szentistváni gondolat örökség, amelyet ápolunk. Ha azt mondom, ápoljuk, akkor nem örökölt műtárgyról van szó, amelyet búra alatt tartunk és amely egyforma marad és legfeljebb a patináját becsüljük, hanem ápoljuk úgy, hogy fejleszt-

jük és élünk benne. Élünk benne és általa. Ez az örökség folyton gazdagodó örökséget jelent. Gazdagodik mindazzal, amit királyaink, Szent István országának mindenkori sáfárjai, nagyjaink, a nemzet történelmének hordozói és az egész nemzet kilencszáz éven keresztül hozzáadtak.

Egység tehát ez az állameszme király és nemzet között és a királyok közül főleg azok alatt, akik a nemzetből valók. Ezért teljes ez *az egység az Árpádok idején és azok alatt a királyok alatt, akik csak magyar királyok voltak. Különbösen gyakran küzdelem gyümölcse, amikor királyaink néha hordozói voltak ennek az állameszmének idegen származásuk ellenére is, mint Nagy Lajos vagy Ferenc József, vagy szemben álltak a nemzettel, mint idegen állameszme megszemélyesítői, például II. József. Végeredményben minden változaton keresztül élő valóság ez az állameszme, lelki kapocs, a vérség kapcsolatához hasonlóan.

A hivatás és kötelesség eszméje

A szentistváni állameszme nem imperialisztikus, korlátlan uralomra törekvő, nem néz soha sem a Dunamedencén túlra, nem hódító. Földjén, a Dunamedencén belül nem az uralom, hanem a hivatás és kötelesség eszméje az, amely megnyilvánul nagyjaink cselekedeteiben, Szent István királyunknak, a nemzeti hivatás és kötelesség megszemélyesítőjének emlékében, hagyományában s az emlék és hagyomány hordozójában, a Szent Korona élő tanában. Hivatás és kötelesség, hogy itt a Duna medencéjében békét, egységet, megértést teremtsen. A változó viszonyokon keresztül hol magyarabb, hol vegyesebb népeiségek fölött, de mindenkor ennek a kötelességnek a jegyéből származott ez a magyar uralom. Kötelesség, amely a honfoglalás jelentőségének a szent király által történt felismerése következtében évszázadokra, sőt örök időkre szól és megmarad az idők mindennemű változandóságán, mindenféle koron keresztül, reánk és utódainkra nézve is.

Minden nemzedék érzi és kell is, hogy érezze ezt a kötelességet Szent István adta irányában és örökkévalóságában. Ebben a kötelességben kell élnie, ennek a kötelességnek mun-

kaját, áldozatát kell vállalnia, gyakorolnia, feladatát felismer-
nie a maga politikai cselekvésében, mindenkor. Ez a kötelesség
hazánk minden lakójával, minden nemzetiségével szemben érvé-
nyesült, gyakorlatában atyai uralom volt és hagyományában
atyai uralom maradt mindvégig az állameszme fejlődése soráú.
Soha meg nem szűnő kötelesség ez, amely módosulhat, módo-
sulnia is kell az idők, a korok igényei és az emberek különbö-
zősége szerint, mert hiszen azok egyénekből és csoportokban,
felfogásukban, korszellemben maguk is változnak, de alapjában
véve ugyanaz marad minden korban, változatlanul.

De a szentistváni gondolat, amelyet az állameszme fejez
ki, haladást is jelent. Haladást egy keresztényi világfelfogás
felé, amelynek hajnalát minden zűrzavar ellenére látom már a
lelkekben. A mi szentistváni állameszménk a béke állandósu-
lása, mert az együttélő embercsoportok, nemzetek, nemzeti-
ségek, foglalkozások, városok és falvak egyetértése és egy-
mást megértése érvényesül benne. Ez az állameszme a békén
és a megértésen alapul. Az ilyen állameszme az európai jövő-
nek egyedüli megmentője, szolgálója lehet és mint ilyen,
hozzá fog járulni ahhoz — ha Isten megsegít s ha botor fővel
nem teszünk kárt önmagunkban —, hogy ilyen Európa épül-
jön fel a mi segítségünkkel is.

Ezért feladatunk a szentistváni állameszmét lelkünkben
ápolni, a korokon át hordozni és a mai kor minden nehézségén
keresztül is átmenteni olyan időre, amikor magunknak is,
Európának is újból egyik vezéricsillaga a nemzetek kö-
zötti becsületes béke ápolásában.

Történelemépítés.

Nagy korszakot élünk. Lehet, hogy a jövőben úgy beszél-
nek majd a mai ország visszaszerzéséről és újjáépítéséről, mint
a magyar történelem legnagyobb korszakairól. Talán csak azzal
a különbséggel, hogy a történeteket kevésbé fűzik egyedül né-
hány vezetőember nevéhez, mint más korszakokban és inkább
fűzik majd a nemzet egyeteméhez, minthogy ma sokkal inkább
vesz részt minden ember — közvetve, vagy közvetlenül — az
állam életében. A nemzet egyetemének cselekedetét látják

tehát majd abban, amit bárki, akármilyen helyen és működési körben kezdeményezett, cselekedett, elvégzett.

Felmerül az a kérdés, amelyre sokat gondolok, ha üres óráim vannak: tudunk-e történelmet építem? Ez ma a legnagyobb kérdés, mert ma tulajdonképpen mindenki történelmet csinál, minden munkájával, magatartásával, intézkedésével. Kárpátalja visszafoglalása után rövid idővel Munkácson jártam. A várost aznap izgalom dúlta fel. Egy magasabb rangban levő úrhoz, nem tudom, ki volt, beállított egy fiatalember és azt mondotta: „Kérem, én nem tudni magyar, tessék beszél velem rutén”. — „Mit? Azon a bükkfa-nyelven? Egyen meg a fene!” — válaszolták neki. Egy ilyen kijelentés városokat és közvéleményeket dúlhat fel teljesen és nemzetiségi politikát csinálhat rossz értelemben nagy területen. Minden ilyen kijelentésre vigyázni kell. Mindenki vigyázzon a nyelvére, még ha gondol is magában ilyen dolgokat, mert efféle hiba jóvátételéhez hetek, hónapok kellene és számtalan ember szorgos munkája. Mit jelent tehát valójában a kérdés: tudunk-e történelmet építeni?

Visszakaptuk Szent István birodalmának egyes részeit, ahol vegeyesen laknak magyarok és más nemzetiségek. Ezeknek kormányzása történelmi feladat. Eddigi tapasztalataim alapján meg kell állapítanom: a mai nemzedék nem teljesen érett erre a feladatra. De meg kell érnünk reá. Erről tennünk kell. Gyorsan és céltudatosan kell levonni a következményeket, fel kell használni a közvetlen tapasztalatokat. Önmagunkat kell nevelnünk, hogy a feladatot jól meg tudjuk oldani. A politikában mindenütt azt halljuk, különösen azoktól, akik nem felelősek, mert azoknak könnyebb: tempót! tempót! Miben áll voltaképpen ez a tempó? Semmiesetre sem abban kell állania a tempónak, hogy gyorsabban készítünk törvényeket és rendeleteket. Nem is ez a fontos. A fontos az, hogy az egyes ember a józan eszével tudjon intézkedni, mert mindig ez lesz a legjobb törvény. De hogy így intézkedhesek, meg kell lennie annak az ösztönös alaptudatának, amely az embert álmában is irányítja. Ha felrázzák hirtelen az álmából, azonnal kell hogy intézkedni tudjon, mielőtt ráébredne, hogy paragra-

fusok is vannak a világon. Rögtön rá kell hogy találjon józan eszével arra, amit cselekednie kell.

Tehát visszakaptunk ilyen területeket. Nekünk mindig az volt a hivatásunk, hogy vegyes nemzetiségű államot vezessünk a Duna medencéjében. Ehhez érthettünk is addig, amíg gyorsforr aló-módon, hirtelen át nem vettük a nyugateurópai formákat. Kossuth azon emberének, aki az 1848. évi III. törvénycikket megcsinálta, a belga alkotmány állott kezeügyében és ennek alapján egy éjszaka megcsinálta azt. Addig mi jól tudtunk a dolgunkat. Bizonyosága ennek az, hogy nemzetiségeink fennmaradtak és elegendő barátságban maradtak fenn addig az időkig. A nemzetiségi kérdés később kiéleződött Európában. A statisztikával holt anyaggá rögzítették, mindenki elé revolvert tartottak és azt kérdezték: milyen nemzetiségű vagy? Ha mi újra fel akarjuk építeni Magyarországot, ehhez két út vezethet. Az egyik az, hogy elfogadjuk a néprajzi szempontokat és azt mondjuk, hogy folytatjuk a kilencszázéves magyar hagyományt és azt mondjuk, mi vagyunk azok, akik ezeket a kérdéseket legjobban ismerjük, legjobban tudunk más nemzetiségekkel is bánni és legjobban tudjuk azokat vezetni. Ezen a válaszúton vagyunk. A történelmi feladat, amelyet most végezni fogunk, ennek próbaköve.

A táj mint teremtő élet

A tájat régtől fogva a benne élő ember érezte meg, különböztette meg és jelölte nevekkal. A tájban élő ember nem bontja a tájat elemeire, nem rakja újra össze ezekből a fogalmat. Ismerete nemzedékek tapasztalatán alapszik, a miénknél összehasonlíthatatlanul élesebb, látó-, halló-, szagló-, tapintószerveken, finomabb méret- és távolságérzéken, öntudatlan megérzésen, nagyobb nyugodtságon és a környezettel, a tájjal való benső együttélésben, ő maga része, eleme a tájnak. Mi is azok vagyunk, de már nem érezzük meg igazán. Még öntudatosan is ritkán vesszük észre, még kevésbé öntudatlanul.

A tájban a természet öntudatlanságával élő ember valahogyan közelebb van az egyetemes, osztatlan valósághoz. Boncoló és rendszerező gondolkozásunkkal ezt el nem érhetjük. Fejlődésünk mai fokán, amelyre a XVIII. században felépített alapokon és a XIX. század feltárta eszközökkel jutottunk el, úgy érzem, újra igénybe kellene vennünk az ember mindenféle képességét, az elsorvadtakat is fel kellene élesztenünk, hogy tovább jussunk. Nem könnyű ez a civilizációban eltorlaszolt ember számára. Mégis ez látszik a fejlődés útjának és ha jól körülnézünk, látjuk, hogy már rá is léptünk.

Régen tanítom azt, hogy a XIX. század egyoldalú fejlődés százada volt. Ezáltal minden haladás ellenére kiegyensúlyozatlanná tette ismereteinket, ítéletünket, gondolkodásunkat és sajnos, ezeknek nyomában erkölcsünket is. A XX. század feladata ezekután a kiegyensúlyozás, az ember belső, valamint társaséletének alapos tanulmányozásával, tehát a társadalomtudományoknak komolyabb művelésével, de mélyebb megértéssel és erkölcsi megújódással is. A táj nemcsak kép, hanem teremtető élet is, amely hegyet, növényzetet, embert, testet, lelket, gondolatot, érzést, mintát formál. Újat teremt, világot gazdagít, életet visz tovább egyéni vonalban. A táj nem változatlan. Sí saját tartalmának benső változásában, felszíne kopásában, növényei küzdelmében és sok-sok egyéb jelenségében. Az utolsó évezredekben és főleg századokban az ember tevékenysége is formálja.

De nemcsak kicsinyben módosulnak, hanem nagyban is változnak a tájak, lényegesen átalakulnak a föld tájai, átcsoportosulnak, egyéniségükben megszűnnek és mások Újra keletkeznek. A táj az emberi életet is módosítja. Tőle függ lakójának életereje, anyagi, gazdasági életének jellege, törvényei. Lelkisége mindenütt a táj befolyása alatt is áll: hangulatoktól, a hitélet alapjául szolgáló hajlamokig. Ennek talán legszembeesőbb példája, hogy a mohamedán vallás elterjedése majdnem pontosan összeesik az óvilág sivatag—szeppe-övével. Meg fogjuk érteni, hogy a tájaknak, nevezetesen, a föld nagy tájainak szerepe miként változik korról korra a történelemben. Az emberi művelődés, szervezetség és civilizáció fejlődésének során, annak különböző fejlődési korszakaiban

más-más tájak alkalmasak a fejlődés továbbvitelére. A táj egyéniségének is van kezdete, fennállása, elmúlása. Egyéni jellegének ereje, kifejezettsége is különböző. Néha szembeszökő, avagy élesen határolt, néha elmosódó, de azért nem mindig kevésbé állandó, kevésbé ellenálló, kevésbé egyéni. Néha egy-egy tényező határozza meg a tájat, mint sivatag, a felszín takaratlan formái, az őserdőben a növényzet, a városbari az ember alkotásai. Mégis, a föld tájai mindig az egésznek, a földfelszínnek, a rajta folyó történesnek, az életnek változó és változatos kifejezői. A föld felszínének, mint bolygórendszerünk és az egész világegyetem részének élete bennünk, a tájak játékában folyik.

Lelki revízió

Egy példa a földfelszíni térből, a világ sokritmusú életé? bői, ahol egyszerre és együtt sok-sok ilyen ritmus van jelen a természetnek nevezett összhangban. A tájmegfigyelés, az ismertnek és ismeretlennek együttes kapcsolatban való érzékelése a mindenségnek egy közvetlenebb, bennünket körülvevő részletén: tudásunknak értékes kiegészítője lehet, problémák teremtője és vezetőnk a gondolkodás elmélyítésének útján.

De tovább megyek. Nemcsak immár négy évtizedes tudományos foglalatосkodás, hanem politikai tapasztalatok és a szociális munkában való részvétel, valamint nem utolsó sorban az ifjú nemzedékek megismerése is — nálunk és egyebütt — arról győzött meg, hogy az elmúlt két-három század gondolkozásának folytatásaként, kiépítéseként, de még inkább kiegyensúlyozásaként szükség van egész gondolkozási rendszerünk, az európai, a fehér ember egész gondolkozásának revíziójára. Az élet erdejében elveszett emberek tömegeinek izgalmas kutatása új értékek után arról győzött meg, hogy az emberiség vágyik erre a szellemi és lelki revízióra. Elsősorban a fehér emberiség az, amely gondolkozásának és egész lelki mivoltának oly forráskorszakát éli, amelynek előzményeként nem elegendő csak az utolsó két-három századot számításba venni. Az anyagnak hosszú nemzedékek tapasztalatától, hittől, érzéstől, képzelettől mentes, független kutatása lehetővé tette az európai szellem

számára, hogy önmagában észszerű, mérhető, átlátható, okozati kapcsolataiban érthető, vitában és kritikában fejleszthető gondolkodást, tudományos kutató módszert építsen ki. Nagyszerű dolgot alkotott ezzel az emberi elme, de ne felejtjük el, hogy egyes igazságok, tények és jelenségek megállapítása céljából és a módszerek kedvéért elszigeteltük a tárgyakat. Azt mondhatnám, hogy az elmúlt két-három század, de különösen a XIX. század második fele egyetlen kísérlet, nagy kísérletezés volt egy emberileg határolt világban. A véges emberi elme számára nagyszerű ez az öntudatos módszer és nélkülözhetetlen. De egyedül csak így gondolkozva és dolgozva el kellett sorvasztanunk a természettel való öntudatlan kapcsolatot. Ez az emberi elme határolta és korlátozta módszer végül másirányú kiegészülésre szorult. A valóságnak, amelynek keresését szolgálja a tudomány, a XIX. század tudományos módszereivel meg nem közelítő oldalai, rejtélyei is vannak.

Az elvont emberi gondolkodás elszigetelte az embert s mind kifejezettebb és korlátlanabb individualizmusra vezetett. A XIX. század végére és a gondolatirány mindjobban kiszakította az európai embert a család természetes egységéből, főleg az ipari forradalom következtében. A városi ember mindinkább elveszti kapcsolatát a szülőfaluval, sőt a szülővárossal is. Az ember elveszti kapcsolatát a földdel. Hogy a földtől és a természettől való elszakadás mit jelent a gazdasági életben, azt a túlzottan mesterséges gazdálkodás és műtrágyázás legújabb németországi tapasztalatai mutatják. Az ember esetében sokrendű lelki értéket veszít el, a nemesebb, természetesebb társas-érzést, amelynek helyébe talán legfeljebb érdekcsoportok lépnek. Elsorvad az élet, a nemesebb és lassúbb életstílus. A XIX. század végére a művészetekben is mázolás, különös eltévelyedések, feltűnési vágy foglalják el a földi és földöntúli értékekben való igazi elmélyülés helyét. Az erkölcs terén a természetben gyökerező sokoldalú kötelezettségek helyébe az egyéneknek önkényes ítéleten, egyéni szabadságon alapuló, szabadon változtatható erkölcs lép. Az egyénekre szétporladt emberség tömegekké válik.

Ha okait keressük annak az óriási megrázkódtatásnak és forrongásnak, amelyben élünk és amelynek a világháború

egyik epizódja és tünete volt, nem lesz nehéz egyebek között az említett fejlődésben is meglátni azokat. Ha pedig \$ világváltozás természetét vizsgálom, arra a megállapításra jutok, hogy ez tulajdonképpen az európai civilizáció egyensúlyvesztése. Látom benne azonban az egyensúlyt kereső vágyat és az erre irányuló törekvést is, jöllehet ez a törekvés — egyes példáiban — kétségbeesett és végletes kísérletekben nyilvánul meg. Látom ugyanezt az egyensúlykeresést a szellem és a tudomány világában is, a szellemi eliteknél, ahol persze tudatos még akkor is, ha nem az értelem szülötte.

Az emberi társadalomnak ez a forrongása még sokáig fog tartani. Más formákban, mert más előfeltételekből kiindulva jelentkezik más társadalmakban is, mint a kínaiban s ez ismét technikai haladásunk eredménye egy földrajzi igazságon belül. Világunk, a földfelszín korlátolt, egyszerű, egyéni és a kapcsolatok sűrűsödésével emberileg is egyetlen nagy tájjá lesz. A XIX. század végétől kezdve s főleg ma nem éljük már egyes nagy tájak világtörténelmét, hanem az egész földét. Ebben a nagy forrongásban mindent meg kell tennünk, hogy segítsük magunkat és különösen az ifjú nemzedékeket a kivezető út felé. Így fogom fel a földrajz feladatát is, abban az értelemben, hogy a szakképzés, a magasabb képzésre érdemesek nevelésének, oktatásának csak egyik oldala, míg a másik oldalon arra kell törekednünk, hogy az embert és az ember világát ne szakítsuk ki környezetének teljességéből. Ezért vetek mindig több súlyt a nevelésre és megértésre, mint a tárgyi tanításra. A vizsgákon több súlyt az általános képzettségre és műveltségre, az elmélyülésre, mint a tárgyi tudásnak holt elemeire, élettelenül megtanulható adatokra. A földrajz nekem nem önmagáért való és nem is „hasznos tárgy”, hanem eszköz, magasabb szellemi és erkölcsi célok elérésére.

A magyarság hazája

A népvándorlás végén a Rómát megdöntő germán és a germánokkal vegyült gall és kelta népekre szállott a császári

eszme és hatalom birtoklása. A letelepült nyugateurópai államok arcvonala a Felső-Elba és a Lajta táján nyomul előre. Ekkor jönnek őseink a népek nagy vándorútján nyájaikkal» gulyáikkal, méneseikkel. Két nagyhatalom: az északnyugati Európát birtokló germán császárság és a déli Európát összefogó Bizánc közé nyomulnak be. Eppen idején, talán éppen a legutolsó, de egyúttal a legjobb pillanatban, az egyetlen lehető században. Ha két-három századdal előbb jönnek, talán elnyelte volna őket a népvándorlás forrataga, amint elsüllyesztett már nagyobb, hatalmasabb germán és turáni népeket. Ha később jönnek, a letelepült, megerősödött Európa arcvonalát talán már keletebbre, Magyarországot is magában foglalóan találják.

Az Európa törzsein végighaladó Duna legkeletibb medencéjébe érkeztek, miután az előrekalandozók jónak találták az ország fűvét, földjét. Ez nem az atlanti Európa és nem is a földközitengeri Európa földje, füve volt. Három tájvilág közé ékelődik ez a dunai föld és igazában a Duna egész vízrendszere. A görög-római hagyományú földközitengeri világ a kelta-gall-frank atlanti tájak világa és a germán-baltiskandináv tájak világai közé. Mind a három tengeri, részben valóságos parti világ. Tengeri -népeket szültek, vagy szárazföldieket formáltak át tengeri népekké, mint például a görögöket. E tengerre néző tájak folyói rövidek, a nyugatiak és az északiak bővízüek. Rövidségük ellenére nevezetesek, mini elsősorban a Rajna, de az Elba, a Rhone, a Szajna is fontosak, forgalmasak. Sokkal forgalmasabbak, mint a Duna. A Duna-völgye inkább népek útja, mint áruké, inkább pásztoroké, mint hajósoké.

A magyar medence alföldjeinek országnagyságú területe egy keletibb haza a nyugat szívében, a nyugatihoz kötve a föld felszíninek eredete, azaz völgyelése és folyói által — és nyugat felé nyitva. Ide jött bő a magyarság. Ha a fű sokkal dúsabb volt is sok keleti pusztáénál, sem a fű, sem a föld nem volt nekik idegen. Csodálatos a népek ragaszkodása az éghajlat alakította, növényzet jellemezte tájhoz. Ha megfigyeljük korunkban, az utolsó félszázadban Európából Amerikába, az Egyesült Államokba kivándoroltakat, csodálkozva fogjuk látni,

hogy a háztól, háziállataiktól, földjeiktől elszakadt földműves-kivándorlók ugyanolyan természetű tájakba települnek, ha a kényszer szava máshova nem szorítja őket, mint amilyen itt-honi hazájuk. A magyarok is mindvégig rokon tájakon jöttek végig az Ural felőli őshazából, a lombos erdő és a kopár, száraz pusztá között. A kunok, ez a nálunk egy lépcsőfokkal nomádabb és műveletlenebb nép a száraz pusztákon keresztül haladt. A magyar az Alföld körül telepedett le, a kunokat az Alföldre telepítették, de egyetlen királyunk sem tudta őket máshova költöztetni. A magyarok zöme a Dunántúlon telepedett, atlantibb tájra. De e tény okai közt talán olyant is kell keresni, amely hasonló harcias fejedelmek fővárosának a veszély, vagy a hódítás irányába helyezéseére törekszik. A magyarság is nyugat felé nyomult s így nyugatabbra telepedett.

A termelés iránya és lehetőségei

A Közép-Dunamedencében történt letelepedésünknek jóformán már a legelső századában kezdtünk szállítani Európának: acélos lovakat, a hegyi marhánál súlyosabb, erősebb pusztai szarvasmarhát, búzát, valamint kevés árpát, zabot és hüvelyes kerti veteményeket. Ez lényegében nem változott az azóta eltelt századok folyamán. Csak a mennyiségek és különféle mellékkörülmények változtak, ingadoztak az idők során, főleg háborús állapotok hatása alatt és a minőségek lettek nyilvánvalóan mások az idők haladásában. Több, mint egy évszázadig tart az Alföldnek és peremvidékeinek csak félig-meddig való újra benépesítése és gazdasági életének újra megindítása. A magyar medence újból átveszi Európa ellátói tisztjét, szerepét. De ez alkalommal már komolyabb az ügy. Európa rohamosan iparosodó északnyugata élelmiszerért kiált, a haladó technika pedig mind könnyebbé teszi azoknak odafuvarozását

Sokáig azonban nem képes hazánk területe és termésmennyisége kielégíteni Nyugateurópa igényeit. Orosz búzátömegek jelennek meg rövidesen a piacon, majd hamarosan ezeket is háttérbe szorítja a tengerentúli országok szolgáltatása. De ugyanezen időkben, a XIX. század folyamán erősebben kezd kidomborodni és érvényesülni a magyar búzának

és lisztnek minősége. Az őrlésben, a malomiparban mi járunk elől. A világ első hengermalmát mi állítjuk fel 1838-ban. A XIX. század folyamán oly híressé vált bécsi süteményeket (császárszemlye stb.) magyar lisztből készítették épp úgy, mint ahogy Bécs világhírű főtt marhahúsa magyar hizott marha húsa volt. Zamatjukat a magyar medencéből vitték. Mi az oka ennek a zamatnak? A magyar liszt sajátos, Európában sehol meg sem közelített, egészen hasonló jelleggel a világ más részein sem található minőségének? Az éghajlat, közösségekben a talajjal, amely maga is az állandó klímátényező hatása alatt formálódik. A magyar Dunamedence éghajlata atlanti-tengeri és szárazföldi, kisebb részben földközi-tengeri és északi elemekből és hatásokból alakul. Ezek az éghajlati elemek és hatások kifelé — főleg észak, északkelet, kelet, délkelet és délnyugat felé — elzárt, védett fekvésű medencében összeszövődnek és egymással küzdenek.

A magyar búzának, mint fajtának minősége az időjárás szélsőségeivel való birkózás eredménye. Ez a birkózás adja a sikernek azt a jó minőségét és zamatos ízét, amely az alföldnek különösen azokat a jellegzetes búzáit jellemzi, amelyek a szalma ibolyás színeződésével korán érnek. Vezető gazdáink, kormányunk és tudósaink ma ismét e minőségi előnyökre irányozzák tekintetüket, ezeknek fejlesztésére törekednek, szemben az egy ideig a mennyiség emelésére, mint főcélra irányított törekvésekkel. Mint ahogy az élet más terein, az emberieken, a társadalmi és politikai életben is a szám és a tömeg elve süllyeszt és pusztít, úgy vezet minden túlzás a termésmennyiség fokozásában, valamint a méretek, a súly növelésében — állatoknál — más értékes tulajdonságuk hanyatlására. Jobb alkalmazkodás a természethez: egészségesebbé tenné a vüágot. Ez a felismerés — ha egyszer megvan — a mezőgazdaságban a klíma-adottságokhoz való öntudatos alkalmazkodásra kell, hogy vezessen.

Hazánkra a világ e fejlődési folyamatában kettős szerep vár. Az egyik európai szerepe abból adódik, hogy hazánk a Nyugat- és Közép-Európához legközelebb eső szárazföldi éghajlatú terület. A másik általánosabb adottsága s így szerepe azon alapul, hogy medencénknek oly sajátos klímája van,

amelyhez hasonló klíma-típusok az egész világon ritkák. Európai helyzetünk előnye, hogy olyant is fogunk tudni mindig termelni, amit Európa nedvesebb és hűvösebb klímájában nem lehet. De ez talán a kisebb előny. A sajátos éghajlat olyan előnyöket is ad, amelyeknek világviszonylatban is van értékük, vagy lesz értékük a jövőben. Ismeretes például, hogy sok gyümölcsfajtában a Magyarországon termelt gyümölcs zamatosabb, mint akárhány nagyobb méretű és szebb külsejű gyümölcs, amely a világpiacon értékben magasan áll. A legújabb összehasonlító kísérletek már meglehetősen bizonyossággal mutatják, hogy a magyar gyümölcs vitaminossága nagyobb, néha sokkalta nagyobb, mint más országokban nőtt hasonló mérsékeltvű gyümölcsöké. Ma még azt sem mondhatjuk pontosan, miért éppen a magyar éghajlat az, amely ezeket a előnyöket adja. E téren még sok minden vár megoldásra, hiszen egészen új téren mozgunk. Feladatok várnak az egyes tudományokra és a tudományok együttműködésére. Annyi már ma is bizonyos, hogy a magyar Alföldnek sajátos egyéni fontosságában növekvő szerep fog jutni, különösen a táplálkozás egészséges voltának fokozása, valamint a gyógynövények terén és ez különösen fontos az emberiségre, főleg Európa sűrűn lakott területeinek népére nézve.

Európai együttműködés

A dunai medencetájban sokat megőrizhetett a magyarság ősi jellegéből, jelleméből, életalakjából. „Kelet népe” maradhatott. Bejövetelekor pedig a lakható vidék még sokkal inkább az ő tája volt, mint mai képe mutatja. Ha a történelmi sors újra, meg újra oly kegyetlenül vissza nem veti fejlődésében, szaporodásában, tovább is, egészen kitöltötte volna, olyan fokozatosan növelte a lakott és művelt területet, megművelve annak erdőit, mocsarait, ingoványait. De még így is a legnagyobb csapásokból mindig újraéledő országot tudott a magyar nép fenntartani immár ezer éve és életerőt tudott megőrizni, új életre. A sok idegen elem beolvadása ellenére is fenn tudta tartani a nemzetet, amely jó és rossz keleti tufája újságokat tudott megőrizni.

Annak ellenére, hogy a magyarság a „kelet népe” maradt, nem maradt idegen Európában. És ehhez is részben az európai földség természete segítette. Annak a Finn-öböltől és a Duna torkolatától nyugatra fekvő földségnek a természete, amelyet minden korban mozgalmos föld-története oly változatosá, mozgalmos felületűvé, cifrázott partúvá és apró tájakra tagolttá tett. Sok kisebb-nagyobb medence, sokféle hegyvidék, sok völgy és vízrendszer az embereknek is tagolt, sokrészi és sokrétű otthona. Ez az Európa sok nép hazája, de egymásra utalt népeké. Különböző életalakok és szokások, de egyetlen történelmi folyamat földje. Róma, valamint a népvándorlás-kor népeiből és a kereszténység elemeiből alakult ki ezen az apróra tagolt színpadon az európai nemzetek társadalma. Mindegyik joga a római jogból és a maga jogából mintázódott ki. Mindegyiknek vérében folyik valami Európa őslakosságának, a földközi-tengerieknek, vagy másoknak és a népvándorlás-kor népeinek véréből. Mindegyik keresztény lett, de előbb a déliek, azután a nyugatiak és végül a keletiek.

Az európai történelemnek minden nagy jelensége, a falvakba település az V-VIII. század között, az első városiasodás két-három századdal később, a lovagkor, a hűbérrendszer, a humanizmus, a renaissance mind egész Európát elborító, csak az európai életközösség, az európai népsűrűség határain megálló, vagy inkább ott elfoszló jelenségek voltak. Európának minden népét maglikkal ragadták, de azért minden nemzet külön-külön a maga sajátossága szerint, a maga tájának helyzete, éghajlata és a tengertől való távolsága, nyíltsága vagy elzártsága és általában tájjelleme szerint élte meg mindezt, formálta a jelenségeket. Mi is megéltük, a mi földünkön is végigment a cluny-i gazdasági és egyházi reformmozgalom hulláma, de a magyar nemzeti királyok irányítása és nemzeti politikai elgondolások szerint. Bennünket is elérte a hűbériség hullámvérése, de a magyar király és a magyar nemzet ősi kapcsolatának, ősi szokásainak hatása alatt letompult alakban. Az európai városiasodás hulláma sem került el bennünket. De ezek a városok sokáig idegenek maradtak a nemzet testében. Mi is részt vettünk a humanizmusban és a renaissanceban és Mátyás

udvara, a Mediciek vagy más nagy nyugati fejedelmek udvaraihoz hasonlóan tündökölt. Mégis nemzeti volt.

Akkor nagyhatalom is volt az ország, nyolcvan százalékot meghaladóan magyar volt a népesség. Magyar volt származásra nézve, vagy magyarrá lett annak ellenére, hogy királyaink és mi magunk mindenkor vallottuk Szent István mondását: „Unius linguae uniusque moris regnum imbicule et fragile est” (Az egynyelvű és egyerkölcsű ország gyenge és törékeny.) Nagyhatalom volt a magyar állam a Duna medencéjében, mert ez a terület egy nagyhatalom méreteire szabott medence Európában. Kelet-Középeurópa megismerkedett időnként a magyar uralommal, a magyar vezetéssel egy III. Béla, egy Nagy Lajos, egy Mátyás korában. S ez a hegemonia erőben és *műveltségben* egyaránt megnyilvánult. Hogy azután szétfoszlott ez a nagyhatalmi lehetőség, az a történelmi sors következménye. A török által Európa felé szorított ék épp az ország szívéét, az Alföldet foglalta el. De kicsiben az erdélyi bástya megőrizte a magyar dicsőség gondolatát és hagyományát és később, az osztrák-magyar monarchia osztrák államrészének földrajzi foszlányai a magyar Dunamedence köré sorakoztak. A magyar Dunamedence központja erőforrás, mindenkor felújuló politikai erőforrás, gazdaságilag pedig sajátos, szárazföldi termelő táj a tengeri Európa belsejében.

Európa tájainak változatossága változó és sokigényű gazdasági és társadalmi életet, megélénkülő kereskedelemét segít kifejlődni, öblökben gazdag partjai, sok tengere és az óceánra néző arca segítenek azt a nagyvilágba kivinni és világkereskedelmet teremteni. Európa változatos felszíne, sok apró tájra, megannyi apró hazára tagoltsága segít törzseket, népeket, nemzeteként és országokként fennmaradni. Nemzeti sajátosságokat szokásban, gondolatban, életformában, eszmékben, szellemben megőrizni. Európa minden népe adott valami sajátosat az eszmék és gondolatok jellegében Európa művelődéséhez, így formálódtak ki az európai társadalom, az európai művelődés, a gazdasági és politikai élet a maga módján, sokszerű, harcias, mozgékony és sokszor oly kalandvágó formájában. A sok hazára, sok népre, megannyi szokásra tagoltság teremtette meg a versenyt. Ez néha kegyetlen harccá is válhat

— akkor jobban is vesszük észre —, de sokszor a nemzeti képességek és géniusok versenye nagyszerű és termékeny az ember mindenféle munkaterein.

Ehhez adják hozzá a magyarok is a magukét! Nemcsak védtek Európát, de adtak is Európának. Adtak többet, kevesebbet, mint Európa minden népe, a maguk mivoltiból, a maguk értékéből, a maguk géniusából. És amiként számolniok kellett és kell azzal, hogy Európában vannak, hogy az európai életközösség tagjai, épp úgy Európát sem lehet sem a múltban, sem a jelenben elképzelni Magyarország —| sem annak tája, sem annak népe — nélkül, A haza fogalma tehát nem csupán eszmei fogalom. Olyan tér az, amelynek tartalma van, olyan talaj, amelyben életforma gyökeredzik.

Magyar Aüarn a Dunamedencében

Magyarország földrajzi, történelmi és politikai fogalom. Az elsön a Közép-Duna medencéjét értjük. A történelmi fogalom: ennek a területnek egy, Európa többi népeitől idegen eredetű nép által történt elfoglalása és kitöltése s a kettőnek — népnek és földnek — egységbe forrása. A politikai fogalom az a hatalmi tényező, amely Európának e földrajzi energiákkal gazdagon megáldott medencéjében a magyar népnek állammá formálódásából keletkezett. A politikai, a hatalmi tényező ereje mindenütt a világon attól függ, hogy az ember mint történelmi tényező, mint társadalom, hogyan tud beleilleszkedni a földrajzi tényezők harmóniájába.

A Közép-Dunamedence teljes egészében egységes táj, jól lehet alföldek, dombosvidékek és erdős hegységek különböző tájféléségeiből tevődik össze. Ez a legfontosabb földrajzi tény. A történelem ezt azzal igazolja, hogy ebben a medencében egyetlen politikai alakulat sem maradt meg tartósan addig, amíg olyan nem keletkezett, amely a medencét teljes egészében ki nem töltötte, de viszont csak a medencére szorítkozott, annak határait hatalmi törekvésével túl nem lépte. Fontos földrajzi tény az is, hogy Magyarországot nyugatról északon és

keleten át délkeletig hatalmas ívben Európának egyik legkifejezetlibb határöve veszi körül.

IX. század fontos történelmi ténye, hogy a magyarok a bolgároktól és besenyőktől úzva új hazát keresnek nyugaton, lehetőleg minél messzebb, távolabb az előnyomuló ellenségtől. Nyugat felé olyan messzire mennek, amint azt Európa államoslásának akkori állapota csak megengedi. Közvetlenül a némeffeég területéig terjed, ahhoz támaszkodik az új haza, míg kelepről a széles hegy- és még szélesebb erdő-öv választja el. A második tény az, hogy a magyar már nem nomád nép, a hunoknak, vagy a népvándorlás más ázsiai csoportjainak értelmében. A nyelvészeti, régészeti és történelmi kutatások a földművelésben, sőt a szőlőtermelésben is jártas népnek bizonyítják. Településük súlypontja nem is a Tisza erdő- és mocsárvéde lapályain fekszik, mint a hunoké, hanem a Dunántúlon és a délnyugati Duna-könyök tölgyerdő-övében, termékeny márga-, lösz- és homok-talajon. Ezek a történelmi tények s ha ezeket egybevetjük a földrajzi tényekkel, megállapíthatjuk, hogy az ország súlypontja a nyugati és déli nyitott oldalakon feküdt, egyrészt a német császárság, másrészt Bizánc felé fordulva.

Fontos politikai tény e történelmi és földrajzi adottság helyes felismerése és a felismerésnek tettreváltása. Hasonlóan fontos a nyugattal folytatott rövid harcok után annak föl ismerése, hogy választani kell a nagy nomád népek osztályrésze: a bukás, vagy a nyugati kultúrába való beleilleszkedés között. Döntő jelentőségű ez utóbbinak a választása, a kereszténység átvétele. A fejedelem most már keresztény szokás szerint megkoronázott király. De politikailag éppen olyan fontos volt, hogy ez az átalakulás nemzeti maradjon. A félnomád nép törzsi szervezetének átalakulása középkori állammá nem ugrásszerűen történt. A középkori magyar királyság nem hűbéri, hanem lényegében patriarchális. A nemesség a nyugati hűbériség egynemely hatása ellenére lényegileg a harcosok rendje maradt, a köznemesség a megyében izmosodik meg és a nemzet talapzata lesz.

A történelmi és politikai helyzetnek mindjárt a honfoglalás után történt felismerése az alapja immár ezeréves állami

létünknek a Közép-Duna mentén. Az a tény, hogy ezt a feUsmerést erős nemzeti érzéssel váltottuk valóra, biztosította az ország önállóságát. Nagyon nagy fontosságú, hogy Szent István a koronát a pápától és nem Bizánctól fogadta el, országának intézményeit nyugati mintára létesítette és ezáltal nemzetét, államát a nyugati és nem a keleti kultúrkörbe állította. Magyarország azután az Árpádház erős és céltudatos királyainak három évszázados uralma alatt, továbbá az Anjou- és a Hunyadiház egy-egy királya alatt bástyája lett ennek a művelődésnek. Mint ilyen bevált a török háborúban és az összeomlás ellenére a történelmi hagyományok alapja maradt marad a mai napig.

Magyar nagyhatalom

Világgázdaságúag a középkori Magyarország nem játszott vezetőszerepet. Politikailag azonban az Árpádház uralmának egész ideje alatt jelentős szerepe volt Európában. Királyait baráti és házassági kötelékek fűzték Európa uralkodóházaihoz, kelethez és nyugathoz. Országukat és trónjukat megtudták védeni mindkét császársággal szemben és szomszédaik politikájába gyakran döntő szóval avatkoztak bele. így például Habsburg Rudolf IV. László királyunk beavatkozásának köszönhető a cseh Ottokár felett aratott győzelmét.

Az Árpádok kihaltával Magyarország még inkább belekeveredett a nyugati államok politikájába. Az Anjou-házzal, illetőleg ennek második és nagyobbik királyával, Magyarország európai nagyhatalommá lesz. Lajos király a háborúelőtti Magyarországnál háromszor nagyobb területen uralkodott. A magyar koronát egyesítette a lengyel királyi koronával és magyar seregát kétszer vezette győzelmesen Nápoly ellen. Veje, luxemburgi Zsigmond az első, aki a német császári koronát is megszerzi a magyar mellé. Ezzel az egyesítéssel, amely később a Habsburgok alatt gyakran visszatért és végül állandósult, Magyarország a császár-királyok politikájának hatalmi tényezője lesz a különböző országok fölött gyakorolt bonyolult uralmukban. Minden ilyen kísérlet azonban nemzeti ellenállást szült. Más királyokat választottak. Ezeknek egyikében, az árpádházi kirá-

lyok kihalása után egyedüli nemzeti királyban, Mátyásban a renaissance egyik legnagyobb uralkodóját tiszteljük. A pápai követek íá bizonyítják, hogy udvara és palotája mindent felülmúl, amit a Mediciek Firenzében alkottak. Uralma alatt Magyarország Íz európai kultúra tényezője lett. Széles világpolitikai látóhatár nyílt meg az ország előtt.

Nyugat védelmében

A török uralom azonban más, talán hősieőbb, de mindenetre szomorúbb szerepet juttatott Magyarországnak. Nagy magyar szerencsétlenség volt, hogy az Árpádház kihalása után két századon át egy uralkodóház sem tudott állandósulni. A hiba nemcsak az országban s a szabad királyválasztás rendszerében rejlett, közrejátszottak a szerencsétlen véletlenek is. Nagy csapás volt Magyarországra, hogy a török uralom idejében nem akadt férfi Európában sem a pápai, sem a császári trónon, aki az erőket egyesíteni tudta volna. Zsigmond egész figyelmét családjának nyugati érdekeire fordította. Az őt követő magyar királyoknak volt ugyan egy kitűnő hadvezérük, Hunyadi János személyében, de ők maguk túlságosan gyengék voltak. Hunyadi fia, Mátyás király egész Európában nem tudott segítséget kapni s így az általa alakított első állandó hadsereggel csak uralkodása idejére tudta távoltartani országtól a török veszedelmet, így veszett el — harminchat évvel halála után — ország és király a mohácsi csatában.

Magyarország három darabra szakadt. Szétesik egy történelmi erő az ifjú török állam súlya alatt. Nyugat-Európa a törököt csak kultúrterületének határán tartóztatja fel. Egyedül a Balkántól csupán folyóhatárokkal elválasztott alföldön sikerül a töröknek éket verni a nyugateurópai kultúrterületekbe. Magyarország védi Európát a török ellen, de szerencsétlenségére az országnak nem külső, hanem belső védelmi vonalán. A török uralom kezdete összeesik a reformáció idejével. Észak-Magyarországon Luther tanai terjedtek el gyorsan, míg Erdély legnagyobbbrészt kálvinista lett. A kis Erdély még évszázadokon át az ütközőállam veszélyes és nehéz szerepét játszotta a szultán és a császárság között s vezetői nagyfokú

politikai iskolázottságra tettek szert. A vallásháborúban Erdély, mint Gusztáv Adolf szövetségese jelentős szerepet vitt. Magyarország nemcsak a harcmezőn, hanem szóval és tollal is résztvett a vallásháborúban. A hitvitázó irodalom vezérei mindkét részen jó koponyák. A kis Erdély nehéz helyzetében sem felejt el, hogy a nyugati kultúrának legszélsőbb keleti védőbástyája. Kedvezőbb pillanatokban megkísérli a kultúrát átvinni a Kárpátokon túlra, Moldvába is. Ő adja az új hit szabadság-szellemében az első nemzeti, oláhnyelvű imakönyvet az oláhoknak. Erdélyi fejedelmek lesznek az oláh irodalom megalapítói, magyar urak a mecénásai.

Magyarország tehát ebben az időszakban két történelmi eseménycsoportban — a török és a vallásháborúban — válik a nyugateurópai világpolitika elemévé. De ezekbe a harcokba belefárad, kimerül az egész ország. Saját erejéből nem tud megszabadulni, fel kell szabadítani. Teljesen a Habsburg-uralom alá kerül. Erdély függetlensége véget ér és a XVIII. századdal Magyarország, ha forma és név szerint nem is, de ténylegesen Ausztria gyarmata lesz. A hosszú török és vallásháborúk erősen visszavetették fejlődésében az országot. Az alkotmányos és közigazgatási formák, mint a szabadság zálogai szívósan és változtatlanul megőrizve, lassan megmeregvedtek. A gazdasági élet teljesen tönkrement.

A bécsi kormány magyarelles politikája

Európa védelmének világpolitikailag tisztas feladatát egyébként is drágán kellett megfizetni. Magyarország trianoni szétdarabolása következménye a török uralomnak, illetőleg az Alföld kiirtásának és elnéptelítésének. Az Alföldet messze le délre tiszta magyar népesség lakta, hiszen a Szerémség, a későbbi Szlavónia egyike volt a legmagyarabb, legsűrűbben benépsített, már a honfoglaláskor betelepített országrészeknek. A török visszavonulása után a Bánát már mocsarakkal váltakozó homoksivatag volt, ahol egy négyzetkilométerre alig jutott egy lakos. Egész Magyarország, amelynek lakossága Mátyás idejében több, mint ötmillióra rúgott, 1720-ban mindössze két és félmillió lelket számlált.

Alföld felszabadulásával megkezdődött a lakosság bevándorlása. A hegyvidékről magyarok jöttek le, de más nemzetiségűek is és a XVIII. század nagy adománybirtokainak urai a legkülönbözőbb országokból, még Lotharingiából is hoztak telepéseket a Bánátba. Erdélyből bevándorolt fajtestvéreik után oláhok jöttek a Maroson. A Dunától délre fekvő és még mindig török uralom alatt nyögő területekről menekülő szerbeket tárt karokkal fogadta s telepítette le rendszeresen, magyarelles politikai szándékkal a bécsi kormány. És az országnak Mátyás idejében nyolcvan százalékban még magyar lakossága 1787-ben már hatvanegy százalékban idegen nyelvű.

A vérkeveredés általában nem káros a faj szempontjából és politikailag sem veszélyes mindaddig, amíg a nemzet felszívó ereje legyőzi az idegen beözönlést. De ekkora mértékben ez a bevándorlás igen nagy veszélyt jelentett, amelyet még fokozott, hogy a XVIII. századot a XX. század erős nacionalizmusa követte és nálunk a különböző nemzetiségek nemzeti érzését, elszakadásra irányuló törekvését csak még jobban tüzelte az osztrák kormány. Mi ennek ellenére lojálisak voltunk a korona viselői iránt. Mi voltunk Mária Terézia leghűségesebb katonái a porosz háború legsúlyosabb perceiben. De minden erőnkkel szembeszálltunk tanácsadóinak legnagyobbbrészt bekebelezési célokat szolgáló törekvéseivel. A XIX. század első felében már igen erősek a súrlódások a központi osztrák kormánnyal s ezek végül az 1848-ík évi szabadságharcban robbannak ki, amelyet orosz segítséggel vernek le. Tizennyolc évig tartó önkényes, elnyomó uralom következett. Gazdaságpolitikailag az osztrák kormánynak az a törekvése jellemzi ezeket az éveket, hogy mint mezőgazdasági gyarmatot aknázza ki Magyarországot. A felvirágzó osztrák iparnak nagy előnye volt ez a jóval később fellendülő magyar iparral szemben. Kitűnő piacot talált saját vámhatárain belül, közvetlen földrajzi közelségben, ami nagyban hozzájárult világgazdasági helyzetének megszilárdításához. Mi azonban még ma is szenvedjük ennek következményeit.

A magyar nemzetnek, mint történelmi tényezőnek, jellemzése szempontjából talán nem érdektelen felhívni a figyelmet arra, hogy soha sem voltunk hódítók és soha sem érde-

kelt bennünket az, ami határainkon túl történt. Nagy Lajos a nemesség ellenzésével szemben koronáztatta magát lengyel királlyá s a nápolyi hadjáratokba sem tudott a magyar nemesség lelkesedésével vonulni. Báthori István lengyel Királysága sem volt kívánatos a magyarság szemében. Ha idegen királyt is ültettünk történelmünk folyamán a magyartrónra, az részint a jogfolytonosság elvéből kifolyólag történt, amelyet az Árpád-ház férfiágának kihaltával a női ágra is kiterjesztettek. Mindez a törökök elleni segítségkereséssel is magyarázható. De valahányszor magyar uralkodó a! Középdunamedence élesen határolt területén túl hódított pj területet, az mindig egyéni vállalkozás volt és soha se Talán ebben kereshető a sorson és események menetén annak oka is, hogy a tengertől távol maradtunk.

Ez a felfogás meg is maradt múltunkban. A legifjabb nemzedékek sem érdeklődtek soha külpolitikai és világpolitikai események iránt. Ezt a természetes hajlamot erősítette aa osztrák tartományok közé beékelt földrajzi helyzetünk és külkereskedelmünknek Ausztriával való korlátozottsága.

A kiegyezés után. Trianon és a felemelkedés.

Az 1867-es kiegyezés után következő ötven év talán a legnyugodtabb korszak volt Magyarország életében. Valamikor megszoktuk a legalkotóbbnak is tekinteni. A földrajzi egység újra helyreállt. Ténylegesen már 1718-ban, közigazgatásilag az Erdéllyel történt egyesülés keresztülvitelével és a déli határőrvidékek visszacsatolásával 1872-ben. így a földrajzi energiák hatalmas állandóságukkal működtek, urai voltak minden történelmi eseménynek. Aztán jött a világháború. A háborúban vitézül harcoltunk. Mégis összeroppantunk s aztán mélyebbre süllyedtünk, mint azt a körülmények kényszerűségével, gazdaságilag, vagy politikailag meg lehetne magyarázni. Az okokat társadalmi téren kell keresnünk. Soha sem következett volna be Trianon, ha a forradalom ki nem csavarta volna a fegyvert a nemzet kezéből. Soha sem nyomulhattak volna a szomszédok olyan messze be az országba, ha lett volna fegyveres erőnk.

Egyetlen ország sem vesztett annyi területet (67.8%) és lakosságot (59%) és egyetlen nép sem vesztett annyi vért (30%), mint mi. De nemcsak számszerűleg vesztettünk sokat, hanem a különféle viszonyok és gazdasági ágak is annyira megváltoztak, hogy a magyar gazdasági életet egészen más alapokra kellett fektetni. A háború utáni első évek történetírója számára nehéz, de érdekes és fontos feladat lesz megkülönböztetni egymástól a háború anyagi pusztításának, a bomlasztó propagandának, a háborús fáradtságnak és reakciójának a forradalmaknak, a lelki és társadalmi megrázkódtatásoknak, a különböző területi, gazdasági és társadalmi eltolódásoknak, végül a pénzügyi egyensúly kilengéseinek és a kényszeraazdaságnak a következményeit.

Magyarországnak különösen nehéz volt a helyzete. Az osztrák császársághoz való viszonya következtében el volt vágva a világtól. Habár Európának ezeréves állama, mégis előlről kellett kezdeni világgazdasági és világpolitikai összeköttetéseinek kiépítését. Magyarország átküzdötte magát a háború utáni idők nehézségein, A belső politikai rend és az egyensúly helyreállott. Húszesztendős kemény, szívós munka után Magyarország ma ismét hatalmi tényező.

A szegedi gondolat

Szegedről indult ki az a gondolat, amelynek zászlaját ma magasan lobogtatjuk. Szegedről indult, de ne felejtsük el, hogy ez nem valami új gondolat volt, hanem a magyar alkotmányosságának rövid megtévelyedés után történt visszaállítása a maga teljességébe. Ez nem új, hanem kilencszáz esztendőnél régebbi gondolat, amelynek szolgálatára természetesen minden magyar ember elfogadkozott, kell is, hogy elfogadkozzék, mert ez röviden összefoglalva nem más, mint a magyar gondolat.

Ha azt kérdik, hogy ez a gondolat jobboldali-e, akkor eszembe jut, ha már Szegedről beszélünk, hogy Szegeden a franciák lépten-nyomon azt kérdezték tőlünk polgárokról, tisztokról, hivatalnokokról és miniszterekről egyaránt: fran-

ciabarát, vagy németbarát-e az illető? Egy idő múlva meguntam ezt a kérdezősködést és azt mondtam: ha Magyarországon tisztességes emberrel akarnak beszélni, s remélem, ezt akarják, akkor „magyarbarátokat” keressenek. Úgy vagyok ezzel a másik gondolattal is. Az az irány, amelyet követünk, jobboldali annyiban, amennyiben a magyart és keresztényt annak nevezzük. De nem minden jobboldali gondolat magyar! A mi politikánk magyar és keresztény.

Én földrajzi képekben, a magam mesterségének képeiben szoktam gondolkozni. Az én iránytűm nyilai nem mutatnak sem nyugatra, sem keletre, sem észak, sem dél felé, vagy a világ bármely irányába. Az iránytű ide mutat és magyar Szegeden visszaállítottuk a magyar alkotmányosság rendjét, a jogfolytonosságot. Kellett is, hogy visszaállítsuk. Abban az időben a barlangi medve életét éltük ugyan, elszigetelve a világtól, hangunkat sem hallották, de elvégeztük a magunk dolgát idehaza.

Mi a liberalizmus?

A liberalizmus egyik korszaka a világtörténelemnek. Ez a korszak egész természetszerűen következett be. Akkor a világ egy kis része gazdasági egyeduralmat gyakorolt. Egy pár állam versenyzett csak a világgazdasági életben. Ugyanilyen teljesen szabadversenyt valósítottak meg ezeknek az államoknak pénzügyi, hajóstársaságai, gyarmatosítói, kereskedőházai is. Mert az egész világ nem volt más, mint Európa gazdasági vadászterülete, de szabad vadászterülete az egyénnek is. Ma ilyen gazdasági vadászterületek nem kínálnak többé sem államok, még kevésbé egyének részére.

Amit liberalizmusnak nevezünk, az a XIX. század végének iránya volt és teljes erővel mintegy 45-50 évig nyomta rá a szabadkereskedelemmel együtt bélyegét Európa életére, abban az időben, amikor ezt megengedhette magának. Mert Nyugat-Európa akkor kereskedelmileg, gazdaságilag egyeduralgó volt a földön. Ez az irány az egyén érvényesülését mozdította elő. Az egyéni versenyben látta a gazdasági boldogulást. Végül letűnt, megszűnt, meghalt s többé nem tér vissza.

Ez az irány megszűnt és nem térhet vissza, ha látjuk is még nyomait az életben és azokban a nemzedékekben, amelyek ifjúságukat ennek az iránynak a korszakában élték át. Ez a korszak nincs többé.

A Magyar külpolitika és a revízió

A trianoni börtön kapujának bezárása után egymagában élt ez a nemzet 1925-1926-ig. Egyetlen feladatunk akkor az volt, hogy észrevétessük magunkat, hirdessük azt az igazságtalanságot, amely velünk történt és meggyőzzük a világot a revízió szükségességéről. Kezdetől fogva tisztán láttuk, hogy a revízió keresztülvitele az európai államok együttműködésének új szabályozását s ennek az együttműködésnek szorosabbá, egyöntetűvé tételét jelenti.

A revíziós gondolat már az első pillanattól fogva meredek íveléssel indult el pályáján. Ha majd évszázados távlatból vizsgálják a mai kort, a világtörténelem más fordulataival szemben hihetetlen gyorsnak fogják találni, hogy a revízió gondolata pár évvel a világháború borzasztó megrázkódtatásai, az ellentéteknek oly rettentő kiéleződése után máris oly nagy mértékben tudott tért foglalni. Ennek okát a történész nem keresheti majd másban, mint a gondolat természetes adottságában, a természetes fejlődés követelte szükségszerűségében.

Talán különösen hangzik, mégis igaz, hogy éppen a világháború az, amely a revízió gondolatának megerősödését és ennek gyorsulását magával hozta. Revízió alatt tudniillik nem szabad egyszerűen a békeszerződések revízióját érteni. Természetes, hogy a revízió ezt is magával hozza, de ennél sokkal szélesebbkörű valami.

A revízió nemcsak a legyőzöttek követelése, hanem európai élettani követelmény. Európa világbeállítottságának megváltoztatására van szükség, az európai életegység szervezetének belső, életrendi átalakítására, amelyet megkövetel az

egész világ iparosítása, benépesítése, művelődése, demokrati-
zálódása, vagyis mindent egybefoglalva: európaiasodása.
A világháború legfőbb következménye éppen az, hogy ezt a
fejlődést minden vonalon, minden elemében meggyorsította.

A becsületes külpolitika sikerei

A magyar külpolitika ereje mindig a folytonosságban
rejlő megbízhatóság volt. Csak ebből fakadhat általános
bizalom külpolitikánk iránt. Csak ennek az előfeltételnek a
teljesítése keltheti a magyar közvéleményben a biztonság érzé-
sét, ez szolgálhat állandó útmutatásul arra, milyen irányban
haladjunk, mik legyenek külpolitikai célkitűzéseink. A külföld
előtt pedig kézzelfoghatólag bizonyítja ez a külpolitika, hogy
óvatos céltudatossággal, egyenes vonalon, becsületesen intéz-
zük az ország ügyeit.

A magyar külpolitika legfőbb célkitűzése a nemzet élet-
folyamának biztosítása és jogos követeléseinek megvalósi-
tása békés eszközökkel. A béke fenntartásához és kiépítésé-
hez mindig ragaszkodtunk és továbbra is ragaszkodunk.
Ebben a törekvésünkben elsősorban a berlin-római tengely
államaira támaszkodtunk. Ez a politika vezetett minket az
eddig elért eredményekhez. De vezetett a magunk ereje is,
mert ezek a barátok sem kerestek volna velünk összekötte-
tést, ha nem látnának bennünk a maguk részéről is értéket.
Megerősödésünk fokról-fokra emelkedett politikailag, katonai-
lag egyaránt. Gazdaságilag természetesen függünk az európai
élet hullámzásaitól, amelyeket a háború utáni világ hozott
magával a dolog természete szerint. A húszas évek végén és
a harmincas évek legelején átéltük egész Európával együtt a
nagy gazdasági válságot. Mindazonáltal sikerült államháztar-
tásunkat rendbehozni s így meg tudtunk felelni váratlanul
érkező nagy feladatoknak is, mint amilyen volt a Felvidék,
a Kárpátalja és az erdélyi országrészek visszatérése.

Politikailag megerősödtünk, mert ápoltuk a kapcsolato-
kat barátainkkal, ápoltuk más nagyhatalmakkal is és keres-
tük, amennyire tudtuk, a megértést szomszédainkkal, ami a
kisantant fennállása alatt természetesen alig volt lehetséges.

Kerestük a meghallgatást a Népszövetségben is, amely nem mutatkozott ugyan alkalmas helynek, legkevésbé olyan értelemben, ahogy azt főleg hívei remélték, de mégis módot nyújtott arra, hogy hangunkat hallassuk olyan helyről, ahonnan messzire hangzik a szó és igazunkat ott is, bár eredmény nélkül. Ámde hirdethessük. Ez a többirányú munka vezetett oda, hogy mindjobban megerősödtünk politikailag is. De ide vezetett a nemzet állandó és állhatatos kitartása is. Azok, akik Magyarországon jártak, vagy akik bennünket megfigyelhettek, tapasztalhatták a magyar nemzet erős akaratát, kitartását alkotmánya mellett, nagy szabadságszeretetét és a haza védelmére való teljes elszántságát. Ezek a tulajdonságok politikai téren tiszteletet, súlyt és méltó helyet vívtak ki részünkre az európai nemzetek sorában.

Természetes, hogy mindez párhuzamosan haladt a gazdasági és a katonai fejlődéssel is. Előbb úgy, ahogy módunkban volt, majd katonai önállóságunk és egyenjogúságunk visszanyerése után teljes erővel igyekeztünk a hadsereg teljes kiépítésére, megerősítésére, hogy Európának ezen a földrajzilag igazán nehéz pontján megállhassuk a helyünket. Nekem, mint a politikai és gazdasági földrajz tanárának, mesterségem, hogy a világ államait ilyen szempontból mérlegettem és összehasonlítottam. És mondhatom, hogy földrajzilag nehezebb helyen egy nemzetnek az országa sem fekszik, mint a mienk. Ahhoz, hogy ezt az országot ezer éven át és a mostani körülmények között is fenntartsuk, olyan nemzet szükséges, amely erős akaratú, szabadságszeretettel, kemény elszántsággal rendelkezik. Csak ezek a tulajdonságok tehetnek naggyá egy nemzetet.

A legfőbb események, amelyek a mai helyzethez vezettek: katonai egyenjogúságunk kivívása 1938-ban és a kisantant felbomlása, amely csak Csehszlovákia megszűntével vált valóra. Hangsúlyoznom kell, hogy azok a tények, amelyeknek következtében a magyarok a Felvidéket és Kárpátalját 1938-ban visszakaptuk, nem a revízió keretébe tartoznak. Ezek a tények inkább Csehszlovákia felbomlásából erednek. A bécsi döntés tulajdonképpen a mi felfogásunkkal nem tökéletesen egyező elv alapján jött létre: a szorosán vett nem-

nemzetiségi arányszám alapján. Ezen az alapon kaptuk vissza a tisztán magyartöbbségű területeket. Ezeket elfogadtuk. Elfogadtuk azért, mert az országhoz történt visszakapcsolásukat természetesen nagy örömmel láttuk. De elfogadtuk azért is, mert már régóta valljuk azt a felfogást, hogy politikailag a maguk akarata szerint rendezkedhessenek be a Dunamedencében velünk együtt élt nemzetiségek. Ez volt a felfogásunk Szlovákiával szemben. Ezután új helyzet keletkezett: Csehszlovákia tökéletes felbomlása és ebből kifolyólag Kárpátalja visszaszerzése. Majd bekövetkezett a legörvendetesebb esemény: Felső-Erdély és a Székelyföld visszatérése a Szent Koronához.

A szabad külpolitika útján

A mi külpolitikánk, amelyet ma már folytathatunk, a szabad külpolitika. Szabad ez a külpolitika a közelebbi múlt külpolitikájával szemben, amikor csak azzal foglalkozhattunk, hogy figyelmeztessük a világot, itt vagyunk és velünk igazságtalanság történt. A magyar külpolitika erejéhez mért óvatosságai és megfontoltsággal tart lépést az európai fejlődés minden ütemével. Megérti és megbecsüli az új eszméket. Tiszteletben tartjuk az egyes nagy és kis államok jogait és világnézetét. Ezzel szemben megkívánjuk, hogy az ezeréves magyar felfogást, amely a nemzet életformáját és berendezkedését illeti s amely senkit sem bánt, amelybe a legmodernebb elvek és eszmék is beleférnek, minden oldalon épp úgy tiszteletben tartsák. Ebben a tekintetben eddig semmiféle irányból sem tapasztaltunk nehézséget. Húsz év óta követett békés, de határozott külpolitikánkat igazolta a történelem. Megelégedéssel állapítjuk meg tehát, hogy Magyarország külpolitikája helyesen kiegyensúlyozott, szilárd, hagyományos alapokon nyugszik s ezért eltökélt szándékunk ezt a külpolitikát tovább vezetni a kipróbált vágányokon.

A berlin-római tengellyel a legszorosabb barátságot tartjuk fenn. Ez nemcsak a mi részünkről jelent ragaszkodást, hanem a másik oldalról is, mert a tengelyhatalmak jól ismerik Magyarország értékét és jelentőségét a Dunameden-

cében. Magyarország értékét, mint országét és mint nemzetét is. Huszonkét éves kitartó munkánkat, az igazság és a tudás fegyvereivel vívott küzdelmünket siker koronázta. Ebben a küzdelemben nemcsak a hazai, de a külföldön élő, különösen lerikai magyarságnak és más, egykori magyarországi nemzetiségi állampolgároknak is nagy részük van. Valamennyi külföldi magyar lélek együtt volt velünk ezekben a főlemelő órákban és velünk örvendett a huszonkét éves igazságtalanság jóvátételén.

Az egész magyar nép nevében beszéltem, amikor hálánkat és köszönetünket fejeztem ki az olasz és a német nép vezéreinek és kormányainak azért, hogy a Trianonban Magyarországgal elkövetett igazságtalanság jóvátételében mellénk állottak és végül verteién döntéssel segítették visszajuttatni az anyaországhoz a magyarság millióit. Bízom abban, hogy az amerikai és egyéb külföldi magyarság megérti és értékeli erőfeszítésünket, tovább támogat bennünket és mindenkor kiáll igazunkért a világ színe előtt. És Magyarország nem volt, hanem lesz!

Erdély

A török hódoltság századaiban az erdélyi fejedelemség volt a magyar nemzeti gondolat önálló hordozója. A mai Magyarország és a magyar politikai, sőt lelki világ megértéséhez szükség van Erdély történetének ismeretére. Erdély külpolitikai helyzete mindig rendkívül nehéz volt. Egyrészt a keresztény Európa délkeleti bástyája volt a törökkel szemben, másrészt a magyar nemzeti gondolat őrzője, fenntartója mindkét birodalommal, de inkább a bécsi udvarral szemben. Kis ütközőállam a két nagyhatalom között. Úgyes alkalmazkodó politikát kellett tehát mindenkor folytatnia. Ebben a nehéz helyzetben, az egy jellegű tájban szorosabb életközösséget alkotó, különböző származású és nemzetiségű népei mindig egymásra voltak utalva. Több összetartozási érzés fejlődött ki bennük, noha még a vallásuk is különbözött. Éppen

ezek a különbségek és ez a szoros egymásrautaltság vezajtett a politikai szabadságoknak olyan nagy, szabadelvű mértékéhez, amelyet akkoriban nem találunk az egész világon.

E politikai szabadság a nemzet ősi felfogásán alapul. A nemzet szuverenitásának ősi elvéből következik a különböző vallásfelekezetekkel és a különböző nemzetiségekkel szemben megnyilvánult szabadelvű, türelmes felfogás. A tordai országgyűlés 1557-ben kimondja az összes vallásfelekezetek fegyverjogúságát és vallásszabadságát és pedig nem úgy, mint Németországban az augsburgi béke, a fejedelmek és a (szabad városok szabadságát, hanem minden emberét. Ez a vallásszabadság nemcsak a három államalkotó nemzet tagjaira vonatkozik, a magyarra, a székelyre és a szászra, hanem éppen úgy vonatkozik a románra is, amely akkor igen alacsony szellemi színvonalon állott. Az erdélyi közfelfogást jellemzi az is, hogy az erdélyi fejedelmek emelik az oláh népet magasabb kultúr-színvonalra. Ők adnak nekik először püspököket, ők adják ki az első oláhnyelvű bibliákat (1581) és általában az első oláhnyelvű könyveket. Ők teremtik meg az ószláv nyelvű egyház helyébe az oláhnyelvű egyházat és az oláh irodalmat is. És mindez ugyanakkor történik, amikor például a cseh parlament elhatározta (1615), hogy senkinek sem szabad földbirtokot szereznie és ilyet megtartania, aki nem beszél csehül; a németnyelvűeket kiűldözték az országból.

Az erdélyi felfogás és politika nem más, mint az ősi magyar, hagyományos felfogás folytatása. Hiszen már Szent István apja, Géza fejedelem is azt mondta: Nem jó, ha csak egy nyelvű az ország! Ez a felfogás állandóan uralkodott a nemzet lelkében.

Három tényező közreműködése az erdélyi felszabadulásban

Az 1919-ben Romániához csatolt keletmagyarországi részeknek és Erdélynek északi fele egyik órától a másikra tért vissza a magyar állam keretébe, a szabad magyar életbe. El kellett érkeznie ennek a napnak, mert az 1919. évi igazságtalanság minden képzeletet felülmúlt és mert Románia az

óriási területi ajándékkal átvett elemi kötelezettségeket sem teljesítette, sőt azoknak ellenére kegyetlenül elnyomta és kínoztatta a magyarságot. Készültünk erre a napra. Amikor Németország és Olaszország kézfogásából kifolyólag új szelek kezdtek fújni Európában, amikor Csehszlovákia összeomlott, akkor már nemcsak kifelé érveltünk, küzdöttünk az igazunkért! hanem befelé is felkészültünk szervezetileg arra a pillanattá, amikor a természetellenes trianoni határt átléphetjük.

A felszabadult keleti országrészt három tényező hozta vissza, első helyen kell ezek között említenem Erdély, Bihar, Szatmár és Máramaros magyarságának minden kegyetlenséggel és szenvedéssel dacoló kitartását, lelki nagyságát. A másik belső tényező az egész magyarság újjáteremtő ereje és erős akarata. A harmadik tényező az a barátság, amely a két tengelyhatalom és Magyarország között kifejlődött. Ez jóval előbbre nyúlik annál a pillanathoz, amikor a két nagyhatalom megtalálta egymást. Mindkét nagyhatalom népéhez régi barátság és sok évszázados rokonérzés fűzi a magyarságot. Ezt a barátságot és rokonérzést még sokkal jobban elmélyítette az újabb időkben az érdekek és felfogások sokban jelentkező azonossága, a háború óta eltelt éveknek Németországgal közös szenvedései, nehézségei, valamint az a körülmény, hogy Olaszország vezére volt az első, aki Magyarországot a háború után újra értékelni tudta.

A két tengelyhatalomnak világosan felismert feladata az, hogy Európát politikailag, gazdaságilag és társadalmilag újjárendezzék, megőrizték a felfordulástól. E főcél megvalósítása során mindkét nagyhatalom és vezetőik barátsággal tekintenek Magyarországra, amelynek értékét felismerték s őszinte együttérzéssel támogatják Magyarországot e kereteken belül való fejlődésében. Támogatják bizonyára azért is, mert Magyarország sem máról-holnapra valóknak tudta e kapcsolatait és feladatait s így maga is józanul beleilleszkedik — magyar önérettel, de magyar okossággal is — Európa mai fejlődésébe. Részt kér és vállal abban a fokról-fokra haladó munkában, abban az óvatos — okos Európa-építésben, amely a két tengelyhatalom irányításával, véres forradalmak

és felfordulás nélkül vezet át az egész emberiségnek amely Európa népeinek jelenkori nagy válságán.

Erdélyi szellem és erdélyi feladatok

Felkészültünk, sok mindent előkészítettünk. A bácsi döntésig az előkészületek csak általánosak voltak: hadseregünk kiépítése, a katonai közigazgatás és a melléje kapcsolt polgári szervek előkészítése volt a feladatunk. Ez a feladat formájában megváltozott a bécsi döntés pillanatában, mert ettől kezdve pontosan adva volt az új határ, a visszatérő terület s e területrészek megszállásának időpontja. Az alapfelfogás az volt, hogy Erdélynek és a kapcsolt többi részeknek — mondhatjuk: a XX. századi partiumnak — népe és vezetői elsősorban maguk intézzék sorsukat. Ebből két dolog következett. Az egyik, hogy a jövőre nézve semmiféle határozatot ne hozzunk a felszabadult országrészekre és népükre nézve. Ne döntsünk róluk, nélkülük. A másik pedig az, hogy az emberek is — katonák és civilek —, akikre ott közigazgatási feladatot bízunk, lehetőleg erdélyiek és a Partium földjének szülőttei, ezeknek leszármazottai legyenek, akikben él az erdélyi szellem, az erdélyi levegő s akik rögtön és könnyen megértik egymást az odahaza maradottakkal. Ez az erdélyi szellem nem új valami. Ez a szellem már a Gyulák idejében kezdett kialakulni s igazában az erdélyi fejedelemség történelmi sorsa fejlesztette ki, amikor nehéz körülmények között fenntartotta, megőrizte a magyar eszmét, Magyarországot. Vérré vált lelkiség ez, amely a kisebbségi sorsban csak iskolát járt. Kisebbségi sorsának megfelelően ez a lelkiség nemes és megbocsátó, elhárítja a bosszú és a megtorlás gondolatát. Az erdélyi szellem sok évszázados lelkiség mélyéből fakadt éa abból a felelősségérzetből, amelyet a maga földjéért, a maga kis hazájáért sugároz ki magából.

A megoldásra váró erdélyi feladatok kétfélék. Pillanatnyi és hosszabb lélegzetűek, anélkül, hogy ezt a két csoportot élesen el lehetne választani egymástól. Világos, hogy az állandó feladatokat, a messze tekintő intézkedéseket jól át kell rágni, alaposan meg kell vitatnunk. Addig is előkészítünk bizonyos kérdéseket. Életre hívtam egy jogi bizottságot,

amely az e területen jelenleg érvényben lévő törvényeket és törvényerejű rendeleteket vizsgálja át hasznosságuk, szükségességük és a magyar jogrendszerrel való viszonyuk szempontjából, összehívtam Erdély gazdasági intézményeinek — így az EGÉ-nek, a Hangyának, a hitelszövetkezeteknek — vezetőit és egyes gazdasági ágak, mint például a pénzügyeket, az ipari és erdőgazdaság egy-egy képviselőjét, vagy szakértőit s gazdasági tanácsot alakítottam belőlük. Egy másik szerv a mezőgazdaság, az erdőgazdaság és a román földreform függő kérdéseivel foglalkozik. Ehhez csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy Erdélyben, Romániában, a külföldön azzal izgatnak ellenünk, hogy jönnek a feudális magyarok és visszaveszik a kisemberek, elsősorban a román kisemberek földjét. Ezzel szemben tény az, hogy a magyarok rég nem feudálisak. Legfeljebb úri gondolkozásnak, de ezek aztán kivétel nélkül, egyformán, akár grófnak, akár parasztnak címezték őseiket. Ennek következtében a kisemberek földjét nem veszik el. De vannak a román földreformból folyó mindenféle bonyolult kérdések, amelyeket majd tisztázni kell. Az említett három előkészítő bizottságon kívül kulturális bizottságot is szerveztünk s amennyiben szüksége mutatkozik, más ilyen bizottságokat, vagy tanácsokat is létesítünk.

A szegényeket, az elnyomottakat — mint minden társadalomban — különösképpen kell istápolnia a vezetőknek, kormányoknak és társadalomnak. Az elmúlt húsz esztendőben mindenestre a magyarok voltak azok, akiknek nagy tömegei visszafejlődtek, elestek anyagilag és szellemileg egyaránt. Természetesen gondunk lesz arra, hogy a visszakerült területnek immár újra magyar állampolgárrá lett, elbocsátott tisztviselőit, nyugdíjasait, munkásait, gazdáit, birtokosait felemeljük abból a mélységből, ahová letaszították őket. Szigorúan öröködjünk afelett, hogy ne akadjon el az a nehéz körülmények nyomása alatt elindult egészséges folyamat, amely a szabadpályák, a gazdasági élet felé irányította a magyar fiataltságot. Ezt a folyamatot támogatni kell és meg kell akadályozni, hogy helyt adjon az állami állásokra való egészségtelen tödultnak.

A magyarságot már csak azért is fokozott mértékben

kell istápolnunk, mert ez az erdélyi magyarság különös fontos tényezője hazánk felvirágoztatásának. Az erdélyi magyarság veszíthetett anyagiakban, szellemiekben, de egyet — mindig tudtam — nem veszíthet el soha, s ez a lelki ereje. Amikor visszatértem Erdélybe, láttam, hogy lelki erejéből nemcsak, hogy nem Veszített, hanem még jobban megedződött a megpróbáltatások tüzeiben. Az erdélyi magyarság soha sem ismert vallási, rang- és osztálykülönbségeket, most tehát, mint tökéletesen egygyéforrt társadalmi erő teljesítheti hivatását Magyarország megerősítésében és felvirágoztatásában.

Az erdélyi kérdés megoldása

Az erdélyi kérdés sokkal nehezebb, mint a felvidéki. Az erdélyi helyzet más. Két magyar tömb, a nyugati és a keleti között vegyes terület halad Észak-Erdélyen át. Erdélynek e részein is, amelyek vegyesen lakottak, vagyis amelyek a Maros-Küküllőtől és a Gyergyói-havasok Lói, a bihari hegységtől északra és keletre terülnek el Besztercéig, csupán 49.1 százalék a magyarság. A néprajzi viszonyok tehát nem olyanok, hogy magyar övet választhassunk el Erdély többi részétől. A románság ott marad. Ötvenezer embert lehet áttelepítem, egymilliót nem. A románokat kormányoznunk kell és lehetőleg úgy, hogy új irredenta ne keletkezzék nagyobb mértékben, mint amelyet megfelelően lehet kezelni.

Az országban, ha az Úristen úgy akarja, mindig lesznek román, rutén, szlovák, szerb nemzetiségeink, eltekintve a németségtől, amelynek helyzete más és amely más lapra tartozik. A bánásmód nem törvényektől függ, mert hozhatunk akármilyen cifra törvényt, az önmagában nem használ semmit. Valamit végre kell hajtani s egészen mindegy, hogy törvényt hajtottam-e végre, vagy pedig a magam józan, méltányos, emberséges és jogszerű érzése szerint cselekedtem. Hogy ezt az érzésemet törvénybe foglalom-e, vagy nem, másodrendű kérdés. Lényeges az, hogy azt hajtsam végre, amit érzek. Ebben állt a magyar nemzet fölénye eddig. Ha ezt a fölényt újra meg tudjuk szerezni, akkor rendben van a dolog. Hogy ezt aztán a parlament törvénybe foglalja-e, vagy sem, más kérdés. Jobb

szeretem, ha csak nagyon általános keretbe foglalja és több szabadságot ad az egyes embereknek, akik a helyszínen intézkednek. Nem paragrafusok szerint, hanem — ismétlem — érzés szerint, méltányosan, okosan, emberségesen. Minden embernek tudnia kell, akárhol áll, hogy hivatalában az egész magyar nemzetet képviseli és erkölcsi felelősséggel tartozik. Nem a feljebbvalójának felelős, hanem a nemzetnek. A felelősség áthárítása egészen általános hiba ma nálunk, mert Magyarországon nyolc-tíz ember felelős mindenért, ezekre tólnak át minden felelősséget és felelőtlenül cselekszik az embereknek hatvan százaléka. Ezt kell megváltoztatni: itt a dolog nyitja.

A felelősséget nem a feljebbvalóval, hanem a nemzettel szemben kell mindenkinek átéreznie, kinek-kinek a maga helyén. Minden magyarnak helyesen kell a nemzet érdekében cselekednie. Akkor leszünk újra a Dunamedence népeinek vezetői és akkor gyakorolhatjuk azt az erkölcsi fölényt, amellyel hosszú évszázadokon keresztül rendelkezünk. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ebben a tekintetben ma sokkal nehezebb helyzetben vagyunk, mint voltunk. Még a magyar Felvidéken is így állt a helyzet, ahol a legnagyobb részben magyarokat kaptunk vissza. Ezek a magyarok másképpen éltek, annak ellenére, hogy magyarságukat megőrizték, sőt intézményekben sokszor jobban megőrizték, mint mi. A húszesztendő más világ mégis egészen más minőséget formált ki, különösen a fiataljaikban. Még ezeknek is — bár egyik velünk, olyanok, mint mi — időre van szükségük ahhoz, hogy teljesen beleidegződjenek ennek az országnak az életébe.

Ott azután, ahol nemzetiségek vannak, fokozott mértékben így áll a helyzet. Ezek megszokták, hogy akár tényleg, akár reményeikben önálló életet éljenek. Húsz év után egészen más állapotban kaptuk őket vissza. Az elkövetkező 20-25 esztendő mindenesetre nehéz munka lesz, amíg majd egy-két nemzedék után helyreáll a régi viszony, amely őket 150, 200, 500, 800 éve fűzi a magyarsághoz. Ez igazán nehéz munka, céltudatosan és szigorúan kell tehát magunkat és akaratunkat erre összpontosítani, hogy ezeket a népeket magunkhoz fűzzük, a magunk képére és hasonlatosságára neveljük. Nem térhe-

tünk vissza oda, ahol a világháború előtt voltunk, de messzebb sem. Gondolatban, eszmekörben nekünk kell a végrehajtás útját megtalálni, mert ennek nem 200 év előtti megoldásnak, hanem mai, modern végrehajtásnak kell lennie. Az állami életnek abban a teljességében kell érvényesülnie, amelyben minden legkisebb dolog az államra és annak vezetőire tartozik.

Az Európa sorsát intézők előtt is azzal érveltem: kérem, nekem az erdélyi emberre szükségem van, mert az erdélyi ember két okból különösen alkalmas arra, hogy többnyelvű ország vezetésében résztvegyen. Amihez a tiszáninneri magyar nem ért, ahhoz mi, erdélyiek, jobban értünk. Három nemzet, négy nemzetiség, öt vallás. Ez az ország volt az, ahol először uralkodott teljesen korlátlan valásszabadság, ahol a három magyar püspök — a katolikus, a református és az unitárius — most az elnyomatás alatt is együttesen megbeszélte pásztorlevelet adott ki. Próbálták volna meg ezt másutt! De mi már ilyenek vagyunk. Mi tudjuk, hogyan kell bännünk egymással és a nemzetiségekkel. Ez az érzés és képesség kialakult már akkor, amikor magyar urak és fejedelmek adtak ki román bibliákat, és még többet tanultak most az alatt a húsz esztendő alatt, amelyet végigszenvedtek. Ebben is különbség van a felvidéki és az erdélyi magyarság között: az erdélyi magyarság kétszáz éven át élt önálló életet. Történelmi hagyomány alakult ki, tapasztalatokat szereztek hat-hét nemzedéken keresztül és ez a hagyomány, ezek a tapasztalatok legfeljebb újraéledtek ezekben a nehéz időkben. Az erdélyi kérdés megoldásánál figyelemmel kell lenni mindezekre a szempontokra. Ezek az emberek jobban tudják ott a dolgokat, mint mi itt Budapesten. Ezeket tehát meg kell hallgatni, nagyon komolyan kell venni, hogy mit tanácsolnak, mert hagyományuk, jó ösztönük és gyakorlatuk van, mert értik a mesteriséget.

Nemzetiségi politikánk

A XIX. század fejlődése egyre növekvő mértékben ébresztette politikai öntudatra a különböző nemzetiségeket és élezte ki az egyes államokban jelentkező nemzeti, nyelvi és jellegbeli különbségeket. A nemzeti érzés mindinkább öntt-idatossá vált és mind szélesebb rétegekre terjedt ki a politikai érdeklődés, az egyenjogúsítás vágya és törekvése. Az európai kisebbségek egészen a világháborúig, kevés kivétellel, kétfélek: ősi és önkéntes kisebbségek.

Ősi kisebbségek azok, amelyek a többségi néppel hosszú történelmi időközön keresztül, több évszázadon át együttélnek anélkül, hogy kisebbségi jellegüket, nyelvüket, szokásaikat elveszítenék. Az együttlakó kisebbségi és többségi népek életformáikban az évszázadok alatt egymáshoz közelebb jutnak, valósággal azonosulnak. Ilyen ősi kisebbség a történelmi Magyarországon a szlovák, ilyen Európában a breton, a katalán stb. De még Elzász-Lotharingia népét, a lotharingiai franciát és az elzászi németet is ideszámítanám, amint aki a történelem során váltakozva, hol az egyik, hol a másik nagyhatalom uralma alá került. Önkéntes kisebbség az, amely hivatalosan, vagy meghívásra, de nem kényszerű telepítés formájában vándorolt be valamely országba, akár egyenként, vagy kis csoportokban, mint nálunk a németek, akár nagyobb tömegben, esetleg máshonnan kiüldezők, mint nálunk az ipeki patriarha vezetése alatt bejött szerbek.

A világháború után nagy számban teremtett Európában kényszerkisebbségeket. Az európai kultúrközösségben szokatlanul brutális volt az a mód, amellyel a többségi államok nagyrésze azonnal éreztette e kisebbségekkel kisebbségi mivoltukat. E kisebbségek jogi helyzete tehát már- ebből a szempontból is más. Ezek nem vetették magukat önként alá a többségi államok törvényeinek és még, ha ezt meg is tették volna, rájuk vonatkozólag nyomban olyan új törvényeket hoztak, amelyeket nem láthattak előre. Itt tehát jogvédelem szüksége forog fenn, ha van, aki ezt a védelmet rágyújthatja. Európát úgy rendezni, hogy kisebbségek ne legyenek, nem

lehet. Ez Európa természeti és a történelem által megerősített jellemvonásának, változatos sokszerűségének következménye. Ezért nem lehet a kisebbségek helyzetének teljesen kielégítő rendezése nélkül megalapozni Európa sorsát, jövőjét. Ámde ez a rendezés az eddigi fejlődésnek és okainak ismeretére, tekintetbevétele nélkül el sem képzelhető.

A kisebbségi kérdés nekünk, magyaroknak, új. A világháború előtt az Amerikába kivándoroltakon kívül alig éltek magyarok az ország határain kívül. Minden magyar nemzeti és művelődési feladat azonos volt a magyar állam feladataival és a nemzet megszokta ezeket az állam feladatainak tekinteni. Csak ma ébredt tudatára a magyar társadalom annak, hogy tekintetben sajátos feladatai vannak, amelyek túlmennek az állam feladatain. Ez a feladat: támogatni a határokon túlra került elnyomott magyar kisebbségeket és művelődésüket. A magyar állam feladata viszont, hogy mint az európai államrendszer tagja, érlelje, felébressze e feladattal kapcsolatban Európa lelkiismeretét.

Óriási különbség van a Trianon előtti Magyarország és a szomszédos államok, illetőleg a még megszállt területek kisebbségei között. A háború előtti Magyarország kisebbségei nagyobb részükben — számuk körülbelül négy és félmillió — önkéntes kisebbségek, míg a szomszédos államok kisebbségei, amelyek legnagyobb részét a tőlünk elszakadt területeken laknak (Horvátországot természetesen nem számítva), egész csekély kivétellel kényszerkisebbségek. Ugyanez a helyzet a mai Magyarországon maradt kisebbségek és a szomszédos államok kisebbségei között is. Éppen ezért nem lehet sem az egyik esetben, tehát a múltba visszatekintve, sem a másik esetben, tehát a magyar és a szomszédállamokban teremtett helyzetet összehasonlítva, ugyanazt a mértéket alkalmazni. Nem tehetjük ezt, akár tudományosan vizsgáljuk a kérdéseket, akár a múlt és a jelen helyzetet mérlegelve vitatkozunk kisebbségi jogról és politikáról. Akik Magyarországot vádolják, vagy vádolták, akik fölötte ítélkeztek, soha sem nézték egész történelmét. Soha nem vizsgálták népének jellemét, alapulajdonságait, hanem hamis beállítások, vágly küzdelmes sor-

sunkból magyarázható, de meg nem értett egyes cselekvések alapján ítélkeztek.

A nemzetiségek egyenjogúsága

Sokat foglalkoztam a nemzetiségek, vagy — amint nemzetközileg mondják — a kisebbségek kérdésével. Foglalkoztam, mint az ember-földrajz munkása, az ország határain belül és kívül, politikai, külföldi küldetésben, Magyarország határain messze túl is a népek mivoltával, jellemével, különbségeikkel, az emberek és a föld egymáshoz való viszonyával. Állítom, nincs az a kérdés, sem az országon belül, sem az országon kívül — és a nemzetiségi kérdés is közéjük tartozik —, amelyet mindenütt és mindenben egyformán, egykaptafára lehetne megoldani. A magyar alkotmány széles lehetőségeket ad arra, hogy e kérdéseket hagyományaink szellemében megoldjuk, mindenkinek érdekeit szem előtt tartva, mindenkinek megelégedésére.

Vallom, hogy mindenkinek vitathatatlan joga ápolni a maga anyanyelvét, szokásait, hagyományait. A magyar államnak, mint minden államnak, kötelessége más anyanyelvű polgárait támogatni e törekvésükben, az ismereteknek anyanyelvükön való tanítását lehetővé tenni, sőt elősegíteni. A nemzeti kisebbségek kulturális egyenjogúságának biztosítása sok minden egyébvel együtt szentistváni örökség. Ezért hangsúlyozom mindig, hogy az idegen nemzetiségi nyelvet meg kell tanulni. Azon kell érintkezni a néppel, mert a szentistváni gondolat nem jelent erőszakos magyarosítást a nyelvben, a külsőben. Jelenthet viszont az együttélés és a közös életforma magyarosodást az életben, ha őszintén és szabadon akarattal történik, de másképpen nem is jelentene értéket. Ez az egyetlen út, amely arra vezet, hogy különböző vallású és életfelfogású emberek egységet alkossanak, egységben tudjanak élni és közösen szolgálják boldogulásukat, ha e közösségre szükségük van. És hogyan volna szükségük ilyen közösségre azoknak, akik egy területen élnek, egy levegőt szívnak, egy kenyeret esznek, egy életet, életformát élnek és akiket mindezen felül még a múlt közös hagyományai és a jövő közös akaratára is kell, hogy vezessen.

Ha voltak hibák a múltban, ezeket nem okvetlenül a magyarság és mondjuk, a törzsökös magyarság számlájára kell, vagy lehet írni. A magyar miniszteri székekben 1867-től 1940-ig háromszázhatvankét miniszter ült. Ezek közül 123 nem magyar származású volt. A 30 miniszterelnök közül 10 nem volt magyar származású, így felsorolhatnám a többi minisztériumot is. Mindezek az urak résztvettek a magyar állam igazgatásában, résztvettek a legfőbb helyen és ha megpróbálnám ezt vizsgálni, valószínűleg a kisebb állások terén is ugyanerre az eredményre jutnék. Ezeknek részük volt a magyar állam igazgatásában és így részesek abban is, ami a nemzetiségi kérdések kezelése terén hibaként jelentkezett.

Ma a kormány és közegei állandóan és intézményesen kísérik figyelemmel kisebbségeink sorsát. Kiterjed figyelmünk azokra a különböző tervekre és kísérletekre is, amelyeknek célja a nemzetiségi kérdés gyakorlati megoldása belföldön és külföldön. Nincs e tekintetben egyetlen terv, vagy gyakorlati kísérlet sem, amely kikerülte volna a magyar kormány figyelmét. Ezeket gyümölcsoztatjuk, felhasználjuk, de — mint minden gondolatot, minden eszmét, minden mozgalmat, amely európai volt — mindig csak sajátos magyar formában, amint az a magyar nemzet összetételének és jellemének megfelel. A magyar kormány intézményesen gondoskodik arról, hogy az állami hivatalnokok, csendőrök, leventeoktatók, nem is szólva a tanítókról és tanárokról, jól bírják a működési területeken használt nyelveket. A közönséggel ezeken a nyelveken érintkezzenek, vagyis ne csak beszéljék, hanem, használják is e nyelveket a néppel való érintkezésben. A kevert lakosságú, vagy kifejezetten nemzetiségi vidékeken működő tisztviselőket nyelvvizsgáknak vetik alá és csak a vizsga letétele után alkalmazzák őket. A már alkalmazott hivatalnokoknak kitűzött határidőig még kell tanulniok — amennyiben nem bírják — az illető nyelvet. E rendelkezések betartását kisebb részben közigazgatási úton ellenőrzik nagyobb részben úgynevezett repülőbizottságok rendszerével.

Névmagyarosításokat semmi körülmények között sem szabad követeim. Soha sem voltam e mozgalom barátja, mert a névmagyarosítás magábanvéve még nem jelent semmit, Nem

fejez ki érzelmet, Szemfényvesztés és semmi más. A névváltoztatás csak hosszabb szellemi áthasonuló folyamatnak lehet a záróténye. Ha valaki egyik nemzetiségből a másikba lép át — közömbös, hogy esetleg valamilyen rokonsági kötelék alapján — s utóbb teljesen a másik nemzetiséghez tartozónak érzi magát, felvetheti a kérdést, miért kell akkor még idegen hangzású nevet viselnie? És ekkor megváltoztathatja a nevét is. De előbb és egyébként nincs ilyesminek semmi értelme. Még csak azt szeretném itt mondani, hogy engedélyezni kell minden nemzeti-ségi kultúrtevékenység szabad gyakorlatát, tehát a film- és színházi előadásokat. Arra mindenesetre vigyázni kell, hogy a film vagy a darab ne sértsen nemzetiséget, de ne sértse egyetlen embernek a nemzetiségi érzését sem.

A szülők joga

Úgy vélem, e téren sem a jelenlegi, sem a megelőző kormány ellen nem lehet kifogásokat emelni. Mi ráléptünk egy bizonyos útra s nem állhatunk meg, megyünk ezen az úton tovább. Az iskolában anyanyelvükön, teljes államhűségekre kell nevelni a gyermekeket. Mi az államhűség? Hűség az állami tudathoz, az államnak önmagáról kialakított felfogásához, egyéni lényéhez. Az államhűség olyan magyarázata, amely szerint ez csak annyiban kötelez, hogy az állam törvényeit tisztelni kell és ellenük nem szabad vétetni, még távolról sem jelent az államhoz való teljes hozzátartozást. Ez csupán olyasmire kapcsolódó hűség, amely tőlünk kívül áll, idegen. A honfíui hűség az államhoz, mint hasához fűző, kiolthatatlan, lényünkből való hűség. A magyar állam — miként századokon át — ma is a soknyelvű, több nemzetiségből való magyar nemzet állama. Az államhűség: ehhez a nemzethez való hűség és ehhez hozzátartozik a különböző nemzetiségűeknek egymáshoz való hűsége, inint honfíui köteleesség.

Az anyanyelv tanításáról nemcsak az elemi iskolákban kell gondoskodni, hanem a polgári és kereskedelmi iskolákban, valamint a középiskolákban is. Az apai jogok tiszteletéhez tartozik, hogy a szülő akarata döntse el, melyik iskolát látogassa a gyermek. Mindent meg kell tennünk, hogy ennek az akaratnak szabad érvényt szerezzünk. Ezt az elvet a legszigorúbban

keresztül kell vinni. Szigorúan meg kell büntetni minden külső befolyást, akár hatósági szerv útján, akár más úton érkezzék is. Az apa jogos, a szülők szabad elhatározását rendíthetetlenül fenn kell tartani. Meg kell adni a szülőknek azt a jogot is, hogy szándékukat idővel megváltoztassák. Joguk legyen arra, hogy gyermeküket, aki például hat éven át az egyik iskolát látogatta, beírássák a másik iskolába. Ezt az alapelvet a legszigorúbban érvényesíteni kell. Csak ezen az úton fogjuk ebben az országban Szent István békéjét ismét megvalósítani, Szent Istvánnak azon gondolata értelmében, amelyről a külföld számára tavaly a következőket írtam:

„Amint soha nem volt hódító és elnyomó a patriarchális formákban született szentistváni gondolat, hanem tartalmilag mindenkor atyai gondoskodás jellemezte, úgy jellemezte mindig a kötelességérzet is. Annak a kötelességnek és érzete, hogy Európa e részében, amelybe a sors Szent István népét állította, amelyet szervező szeme áttekintett és ahol keresztény államot alkotott, békét és jólét teremtsen, kölcsönös megbecsülést hozzon létre. És ha részletformáiban századról-századra változik is a feladat, a lényeg, az elv, az akarat és a becsület ugyanaz marad.”

Nagymagyarország feladatok előtt

A háború óta elzárt kis ország életét éltük, amely majdnem csupa szintiszta magyar és egynéhány vegyes nemzetiségű országrészből állott. A legutóbbi évek alatt új területek jöttek vissza az országhoz. Az egyik, a Felvidék, olyan terület, amely húszéves idegen uralmat élt át, más törvények alatt, más életformákban. A másik területen, amelyet visszaszereztünk, zártan él egy nem magyar nemzetiség, a hozzánk rendkívül hű ruszin nép, amely a magyar érzéstől, a magyarság iránti rokonszenvtől nem tántorodott el a húszéves idegen uralom alatt sem. Ez nem frázis. Én magam, barátaim is találkoztunk olyan rutén gyermekekkel, akiket az elnyomás, az idegen uralom alatt magyarul tanított meg odahaza az apjuk.

A második bécsi döntéssel nemcsak egy fél emberöltőn át elszakított magyarok kerültek vissza Magyarországhoz, hanem idegen nemzetiségűek is, egymilliós lélekszámot meghaladó

románság. Büszke voltam arra, hogy a felszabadulás napjainak örömmámora egy pillanatra sem zavarta meg a visszatért erdélyi vezetőembereket, sem a munkásokat, iparosokat, földműveseket abban a szívek mélyén gyökerező nemes magyar érzésben: bármi történik, nem akarunk megtorlást gyakorolni, hanem ellenkezőleg, megbocsátást. A magyar kormány igazságos, méltányos, emberies nemzetiségi politikát akar követni, olyan politikát, amely európai, azaz felvilágosult, modern és magyar, azaz méltányos és igazságos is egyszerre. Fennálló törvényeink, alkotmányunk keretében a legszélesebb körben biztosítjuk számukra a jogi és politikai egyenlőséget, nyelvük szabad használatát magánéletben, iskolákban és kulturális intézményekben. Magyarország ezekért a szabadságokért természetesen joggal és feltétlenül megköveteli a nemzetiségeknek a magyar államhoz való igaz hűségét. Azt várjuk tőlük, hogy jóakarattal működjenek közre nemcsak gazdasági és kulturális, hanem minden más, téren is a magyar állam felvirágoztatásában, sajátmaguk és az egész nemzet boldogulása érdekében.

A nemzetiségeket mi a legnagyobb jóakarattal fogjuk kezelni és vezetni, mint jó és szigorú anya. A nemzetiségi kérdés lényegét nem az elméletben, hanem a gyakorlatban látom, a közigazgatás lényegét az emberekkel való közvetlen érintkezésben. Mindehhez elsősorban az kell, hogy a közigazgatási tisztviselők és egyáltalán a vezetőember beszélje a nép nyelvét és legyen szociális érzéke. Nemzetközi kötelezettséget is vállaltunk arra, hogy mindenkivel egyformán bánunk. De erre nem volt különösebb szükség, mert a magyar kormánynak is ez az álláspontja.

A Felvidék, Kárpátalja és az erdélyi országrészek visszatérésével Magyarország új feladatok elé került. Más lett az ország képe. Hozzá kell szoknunk újból ahhoz, hogy a Dunamedence nem magyarlakta területeit is vezessük, kormányozzuk. A Dunamedence tájai földrajzilag, népi életmódjuk szerint és gazdaságilag is összetartoznak, egymásra vannak utalva. A török háborúk, majd legutóbb a világháború szétszakította a Dunamedencét. Magyarország ezer évig — kivéve a török uralmat, amikor középső részében nem volt magyar — az egész

területét egybefoglalta és egy kormányzat alatt tartotta. Ma újra olyan időszak kezdetét éljük, mikor megint többféle rész és nemcsak szintiszta magyarulakta részek tartoznak az országhoz. Újra hozzá kell szoknunk, hogy a trianoni kis Magyarországnak feladatai helyett Nagymagyarország feladatait lássuk magunk előtt. Nagymagyarországi feladatok előtt állunk, ezeket vállalnunk kell és teljesítenünk.

A nemzetnevelés feladatai

A keresztény nemzeti nevelésből mi, a magunk korúak, sajnos, keveset kaptunk. Kaptunk formailag, de kevésbé tartalmilag. Nem kaptunk a mi gyermekkorunk idejének gondolatvilágából, de kaptunk a nemzetközi gondolatvilágból, a a magyartól eltávolodott gondolkozást. Ez a kor sokban eltávolította a mi nemzedékünket nemzetünk ősi fejlődésétől. Nekünk tehát első kötelességünk volt és most is az, hogy a nemzet ifjúságát ilyen irányban visszavezessük. Elsősorban az iskolán keresztül, amelynek ez a kötelessége és amelybe fokozatosan, de egyre inkább bele tudjuk vinni a nemzetibb és keresztényibb nevelési formákat. Azért mondom, hogy fokozatosan, mert nem ott van a baj, mintha a tanárok, tanítók nagyrésze nem érezne magyarul és keresztény emberként, de nehezen tudnak kivetkőzni a tanítás bürokratizmusából. Nehezen tudják az előírás, a könyv, az elfásult formák keretei között megszokni azt, hogy saját lábukon álljanak és saját maguk nemzeti felfogását lelkileg is átültessék az ifjúságba.

*

Nemzeti fegyelmet!

Inkább a tanítás gyakorlati formájában van itt nehézség s ezért csak fokozatosan kell és lehet segítem. Ugyanezt a célt szolgálták és szolgálják a részben önként, részben állami kezdeményezésre keletkezett ifjúsági szervezetek, mint az egyetemi bajtársi szövetség, a cserkészek, a leventeintézmény. Ezek az

intézmények hivatottak a nemzetbe fegyelmet vinni, fegyelemre neveim, kifejlesztésük tehát további feladatunk.

A leventeintézmény fejlesztése különösen fontos a fegyelmezés szempontjából. Belevisszük a középiskolai tanulókat is ebbe az intézménybe, amely a fegyelmezésben remélhetőleg többet fog elérni, mint ma az iskola, amely az iskolánkívüli fegyelmezés mesterségét nem tudta megtanulni. Az iskola csak tanít, de a magyar nyelvet és a történelmet is sokszor úgy tanítja, mint a kémiát és fizikát. Tisztelet a kivételnek, de az osztályfőnöki órák mesterséges korlátai között nem sikerült a hazafiasságot mélyen belegyökereztetni a gyermek lelkébe. És így nem sikerült az iskoláknak az iskolánkívüli fegyelmezés. Ennek módját meg kell tehát keresni, mert fegyelemhiány van, kezdve a külsőségek tol egészen a legmélyebb tartalmaig. Tessék megnézni, hogy a legtöbb felnőtt ember és az ifjúságunk nagyrésze hogyan megy el egy zászló, vagy éppen az országzászló előtt, vagy azelőtt, amely Budán a vártán áll. Ezzel szemben lengyel cserkész táborban láttai fl egyszer gyermekeket fürdeni a patakban és amikor az útvonalon zászlóval haladt el arra egy csapat, ezek a gyerekek felálltak a vízben, amely a mellükig ért és tisztelegtek. Ez a külsősége a fegyelemnek. Mi jelvényeket viselünk össze-vissza, de az a tapasztalatom, hogy alig akad ember, aki meg is becsüli a jelvényt, amelyet visel. Ez figyelmetlenség. Külső figyelmetlenség az is, hogy nálunk, — kivéve azokat, akiknek szigora előírásuk van, mint a katonákat, a rendőröket, stb. — hogyan viselik az egyenruhát. Az ilyen figyelmetlenség mindig visszatükrözi az illető gondolkozását. Úgy gondolkodik, ahogyan az egyenruhát és annak részeit viseli. Ezek csekély külsőségek, de megfigyelni nem érektelen őket, csak egy kicsit szomorú, mert a fegyelem a kötelességteljesítés formájának tükre.

Mi katonás nemzet vagyunk, de sokszor feltűnt nekem, amikor mint kultuszminiszternek iskolát vezényeltek ki valami fogadtatáshoz, hogy bizony sok gyermek közönyösen néz maga elé, hiányzik belőle az élénkség és a katonás magatartás is. Lehet, hogy ez anyagiakon múlik: a gyermekek talán éhesek. De valójában nem az teszi. Jártam a cserkészletben is éhes gyermekekkel, de láttam azt az éhes cserkészt is mosolyogni,

nevetni, dolgát jókedvvel végezni. A leventeintézménnyel, ennek fegyelmező erejével életerőt, életkedvet, lendületet kell az ifjúságba önteni. A lendület, az akarat, az önbizalom viszi a gyermeket, viszi az embert előre. A nagy, fegyelmezett nemzeteknek ez az ereje. A leventeintézmény kiépítése olyan feladat» amelyet fegyelmezett katonának és nevelőnek kell megoldani. Az iskolában tehát nagy feladataink vannak. Nem skatulyafejű embereket kell nevelni, hanem gondolkodni és dolgozni tudó embereket. Át kell itatni az embereket több hazafiassággal. Nagy szerepe jut itt a vallásnak. Ezért vagyok barátja a felekezeti iskolának is. Nem vagyok híve az államosításnak, amely különben is a liberális XIX. századból indul ki. Meg kell értenie mindenkinek, meg is kell szívlélnie, hogy a tanár és tanító a legfontosabb munkák egyikét végzi a gyermekek nevelésével. Munkájuk megbecsülése nem ment még át eléggé a társadalmunk tudatába. Ez az oka annak, hogy sokszor azok a tehetséges emberek is más pályára mennek, akik erre hivatást éreznek. A hivatás megbecsülése fontos pillére az országnak

A bizalmatlanság nemzeti hiba

Szeretném, ha a nemzet a jövőben is megőrizné jelleméből eredő egyéniségét. Mi nem vagyunk egyformára szabályozható, egyformára gyúrható emberekből álló nép. Örülök, ha pártokat és véleményeket látok, csak azt nem akarom, hogy az ország bomoljék pártokra, elfeledjük az országot és az egyénieskedés annyira felaprózzon bennünket, hogy az összességről megfeledkezzünk. Mi sokfélék vagyunk, talán azért, mert a magyar nagyon tehetséges nemzet. Ne pazaroljuk ezt a tehetséget egymás ellen, hiábavaló dolgokra. Meg akarom őrizni a nemzeti jellemvonásunkból eredő egyéniséget emberekből és embercsoportokban, másrészt össze akarom fogni ezeket és jobban akarom fegyelmezni a nemzetet, mert arra szükség van.

Jól tudom, ezt nem lehet rövid idő alatt elérni. De én kitarok. Mérsékletre, tekintélytiszteletre, egymás megbecsülésére és bizalomra nevelek. Abban a törekvésemben, hogy ezt keresztülvigyem, azt mondtam egyszer, le kell verni az országot

ban uralkodó bizalmatlanságot, mai nemzeti hibánkat, le kell verni, ha kell, ököllel is. Természetesen erre azt válaszolták, hogy ököllel nem lehet az embernek sajátmaga iránt bizalmat teremteni. Ezt nem is ebben az értelemben mondtam. Én nem magam iránt kívántam bizalmat, vagy az ország bizalmát a magam szempontjából, magamért. De szomorúsággal láttam az általános bizalmatlanságot, mint hibát, mindenkinek bizalmatlanságát mindenki iránt. Ezt pedig, mint nevelő, meg akarom szüntetni, mert meg lehet szüntetni. Az emberek nagyrésznél szeretettel, de vannak olyanok is, akikkel szemben ökölre van szükség, akik a bizalmatlanságot szítják. Az ököl kifejezést erre értettem.

A keresztény Magyarország kiépítésében most már új feladat következik. A kereszténység védelméről, a védelmi bástya kiépítéséről áttérünk a mindennapi nehezebb munka feladataira. A pozíciók megszerzése után most átmegyünk abba a korba, amikor már be kell tölteni és pedig felelősségteljesen kell betölteni a pozíciókat. A keresztény pozíciók megszerzésének korszaka talán kissé sokáig elhúzódott azóta, hogy Szegeден kitérítettük a keresztény nemzeti zászlót. Ma már befejeződött a feladatnak ez a része. Keresztény emberek foglalják el fokozatosan a gazdasági pozíciókat és ami talán még fontosabb, a nemzet erkölcsi irányításának a pozícióit is. Színházban, moziban, sajtóban. Akik e helyeket betöltik, úgy éljenek, úgy dolgozzanak, ahogy azt tőlük a nemzet elvárja. E helyek nem ajándékok egyesek számára, hanem megbízások a nemzet részéről. Mindenki így fogja fel ezt és így is töltsse be a pozíciókat. Ahogy áttekintem a dolgokat, meg vagyok győződve arról, hogy a vezetőpozíciókban nem fogunk szűkölködni olyan keresztényekben, akik megfelelően be is tudják majd azokat tölteni. És egyéb pozíciókba is bele kell és lehet majd nevelni a keresztény társadalmat.

Természetesen ez a nevelési munka is eltart bizonyos ideig. Mert tény, hogy ebben az országban — mint különben a zsidótörvény indokolásában is reámutattam — nem alakult ki olyan széles kiterjedésű kereskedői osztály, mint a nagy világotakon fekvő városokban, Augsburgban, Nürnbergben, Lyonban, vagy a nagy kikötővárosokban, Hamburgban, Barcelonában és

másutt. Mi félreestünk a nagy kereskedelmi útvonalaktól. Háborkodtunk, verekedtünk a törökkel Európáért és verekedtünk Ausztriával saját bőrünkért és nem alakíthattunk ki ilyen társadalmi réteget. Abban az időben pedig, amikor a kereskedelem nálunk kibontakozott és felvirágozott, nem magyar gondolatvilágban, nem magyar és keresztény kereskedői életformában alakult ki. Ezt kell nálunk jóvátenni. Feladatunk az, hogy kialakítsunk ilyen magyar keresztény kereskedelmi életformában élő, ezt önmagában kifejező kereskedelmi réteget.

Amikor színházba, moziba, sajtóba keresztény gondolatvilágot viszünk, számot kell vetnünk azzal, nem elég e téren sem az, hogy keresztény legyen, aki itt a pozíciókat elfoglalja, hanem vele együtt be kell vonulnia, érvényesülnie kell a keresztény gondolatvilágnak és életformának is.

A szellemi színvonal emelése

Régi meggyőződés, hogy a szellemi színvonal emelése és egyben a jó tanulók megterhelésének csökkentése céljából a középiskolákban le kell mennünk a 40-es osztálylétszámra. A szellemi színvonalnak ezt az emelését a nemzet érdeke követeli meg, amely mögött háttérbe kell szorulnia mindenféle egyéni érdekeknek. Hogy a 40-es osztálylétszám mikor valósítható meg, azt még nem lehet meghatározni, mert ez is, mint végeredményben minden dolog, pénzbe kerül. Ugyanakkor polgári iskolákat is kell létesíteni. A kereskedelmi típusú középiskolának műveltséget is kell adnia. Ne mesteriskola legyen, hanem műveltséget is nyújtson. Nekünk ugyanis nemcsak arra kell néznünk, hogy az egyes ember boldoguljon annak az anyagnak az átformálásában, annak a tárgynak az előállításában, amely a mesterségéhez tartozik, hanem a világversenyben is megálljuk a helyünket művelt kereskedőkkel és iparosokkal.

Nem szabad megfélemedeznünk a szellemi műveltség ápolásának és elmélyítésének feladatairól. Ezekre a kérdésekre, ha majd az ország megerősítésének, hadseregünk felszerelésének problémáján túl leszünk, több gondot kell fordítanunk az elkövetkező, esztendőknben. Kapcsolatot kell keresnünk a külfölddel és alkalmat kell adnunk bel- és külföldön egyaránt a tudományos

kutatásokra, mert minden munka, még a legelvontabb is, vég-eredményben az ember boldogulását, a gyakorlati életet is szolgálja. Előttünk áll Eötvös Lóránt példája. Ő elméleti okokból kutatott és műszert alkotott, a torziós ingát, amellyel az egész világon petróleumot keresnek. Számptalan ilyen példát sorolhatnánk fel abból a munkakörből, ahonnan jövök, olyan példákat, amelyek szemem előtt játszódtak le évek óta.

Az ember nemcsak azért él, hogy gyakorlatiasan éljen, hanem azért is, hogy lelkileg elmélyüljön, szellemileg fejlődjék és haladjon. A szellemi szükséglet tehetségekben gazdag nemzetnél, mint a miénk, éppen olyan fontos szükséglet, mint az anyagiak. «Szellemi életünk fejlesztése mindenesetre nehéz anyagi gondokat okoz. De találékonysággal, erős akarattá), összefogással és sok szeretettel gyakran lehet segíteni ott, ahol az anyagiak hiányzanak. A dolgozó, tudományosan kutató, vagy tanító fiatalok társadalmi istápolásával elősegíthetjük a megoldást. Nem mondhatunk le az egyetemek fejlesztéséről, mert ez összefügg azzal, amit a földről mondtam, hogy csak azé a föld, aki ismeri is azt. Azé az ipar, aki ismeri az ipar szellemi létét, azé a kereskedelem, aki ismeri a világot és a szükséges kapcsolatokat, így vagyunk mindennel.

Nem titok, hogy mi az én nézetem a sajtóról. Éppen olyan nevelőintézménynek tekintem a sajtót, mint az iskolát. A sajtónak tehát, amely felnőttek és — néha túlkorán — gyermekeket is nevel, kötelességei vannak. Ezekre barátságos, vagy keményebb eszközökkel, olyannal, amilyenre szükség lesz, rá kell szorítani. Ez országos feladat. A sajtó olyan hangon beszéljen, amely példát ad és társadalmat nevel. Olyan feladat ez, amelyet el kell végezni az ország egyetemes érdekének és erkölcsének érdekében.

Ami a felelősségvállalást illeti, ebben nem vagyunk túl-nagyok, akár az állami gépezetet tekintsük, akár a közéletet. Pedig szükség van felelősségvállalásra. Szükség van azért, mert kevesen vagyunk, mert mindenkinek hasznot kell hajtania a nemzet életében és mindenkinek át kell éreznie, hogy a maga — akár kis, akár nagy — munkakörében az egész nemzetet kell szolgálnia. Sokszor látom külső és belső politikai vonatkozásban, hogy mindent másoktól várunk. Mindent az államtól

várunk, közéletben és magánéletben egyaránt. Az egyes emberek is az államtól várnak kezdeményezést az irányításra és sokszor külső erőktől várjuk a nemzet olyan gyarapodását is, amelyet erős és önérzetes nemzet mindig csak önmaga hajt végre. Önérzetes és céltudatos, magabízó politikával jött vissza az országhoz Kárpátalja, a Felvidék és Erdély. Békés külpolitikánk gyümölcsei ezek. Békés ez a politika saját erőnk, földjeink, termésünk, házaink és családjaink megóvása érdekében és békés a Dunamedence többi népének érdekében is. Sohasem néztünk a Duna medencéjén túlra, de ezen belül évszázadokon keresztül játszottuk a gondos anya szerepét.

Tudom, hogy magyaroknak nehéz összetartását hirdetni. Mégis meg kell tennem ezt is. Tehetem, mert bár nem visz rá a lázadó, büszke egyéni természetünk, felbuzdulásunkban mégis mindig össze tudunk fogni és ha ökölrel az asztalra vágunk, mondván: „most pedig ezt megcsináljuk”, csodákat tudunk művelni. Most pedig olyan időben élünk, amikor mindnyájunknak az asztalra kell csapni, hogy „most pedig összefogunk”. Ha ezt négy-öt évig megtesszük, akkor négy-öt év múlva egészen máshol leszünk. Ne legyünk tele folyton várakozással. Várakozásteljesen legfeljebb moziba megy az ember, de nem épít országot. Bízunk a munka erejében. Tekintélyünk a külföldön nő, ezt magam is tapasztaltam. A mi békés, önérzetes politikánk szentistváni politika, sajátosan keresztény és magyar. E politika felelősségérzetével kívánjuk betölteni azt a hivatást, amely reánk hárul. Kérek minden magyart, hogy amint én követem ezt a politikát, ezen a poszton, ahol állok, mindannyian ezt a szentistváni hivatást és politikát szolgálják, ki-ki ott, ahová a sors állította az életben.

Új életforma

A mai emberiségnek új életformára kell nevelődnie. A XIX. század anyagias gondolkozása — materializmusa, imperializmusa, liberalizmusa — béklyóba kötötte az emberi szellemet. Ennek kártékony következményei csakhamar gazdasági és szociális téren is jelentkeztek. A világháború és a mostani háború is tulajdonképpen csak tünetei annak a súlyos megrázkódtatásnak, amelyen a világ keresztülment a XIX-XX.

század végzetes korfordulóján. Mi ez a megrázkódtatás és miért ilyen nagyméretű? Legalább félezedéves fejlődés egyoldalúsága és sikertelensége óriási erkölcsi és lelki válságot robbantott ki egyénekben, népekben, nemzetekben egyaránt. Válságba került az európai életközösség, amely ötszáz éven át ura volt a világnak. Ezt az uralmat kíméletlen verseny teremtette meg. Az egész világot behálózó küzdelemből, gigászi versenyből anyagi felsőbbség bontakozott ki. A találmányok hosszú sora fejlesztette a hajózást, a tengeri és a szárazföldi haderőt, a hódító, kizsákmányolási vágyat és törekvést. Ezzel egyidejűleg folyt a szellemi verseny is, amely sok szépet és hasznosat alkotott, de ez a fejlődés is mindinkább anyagiassá vált. A XIX. században már egyre veszedelmesebben egyoldalú materializmussá, liberalizmussá sekélyesedett. A humanizmus és a renaissance gazdag és értékes talajából gyökerező életformák egyre inkább megmerevedtek, megbénították az életet, akadályozták az ember testi-lelki felszabadulását, kibontakozását, felemelkedését.

A XIX. század végén és a XX. század elején már egyre jobban fenyegetnek e történelmi megrázkódtatás kártékony következményei s az emberiség egyre növekvő erővel igyekszik kiszabadulni a materializmus bilincseiből. Mindenki új életformát, új életmódot keres, valami mást, sokszor anélkül, hogy tudná, mit. Mindenesetre valami újat, mert a régi formák megbuktak, terhessé, elégtelenné váltak. A legtöbb ember még nem is tudja elemezni ezeket az érzéseit, csak látja, megsínyli a múlt elégtelenségét, öntudatlanul is új életformát keres. Azokban, akik mélyebben látnak, már öntudatosává válik ez az érzés és célul tűz ki maguk elé, hogy megtalálják, megvalósítsák az új, emberibb, természetesebb, az emberi lét«jogosultságnak megfelelőbb életformát. Ez az új életformakeresés jellemzi a mai kort, vagy ha úgy tetszik: ebben gyökerezik minden, amit ma megélünk. Ezt a keresést, ezt a törekvést találhatjuk meg ma nemcsak az anyagiakban és szellemiekben hosszú évszázadok alatt nagy gazdagságot felhalmozó európai életközösségben, hanem mindabban, amit a fehér ember teremtett, vagy közvetített, az Európán kívüli életközösségekben is.

Én nem tudom a mai kort megrázkódtatásának nagysága, átalakulásainak mélysége tekintetében más elmúlt korszakhoz hasonlítani, mint a népvándorláshoz. Még a nagy felfedezések kora, a humanizmus, a renaissance, a reformáció és az ellenreformáció korszaka is eltörpül ahhoz a páratlan erejű, mélységű és kiterjedésű megrázkódtatáshoz, átalakuláshoz képest, amelyet ma önmagukban, egész Európában és annak népeiben megélünk. Az emberiség ilyen rendkívüli átalakuláson megy át, amikor minden idegszálával új életformát keres. Eszméket, vezérlő gondolatokat keres, amelyek megnyugtatják, irányítják, vigasztalják, irányt szabnak a maga kis egyéni életének. Olyan eszméket keres, amelyeknek jegyében társulhat másokkal, hogy vállvetve küzdjön az emberiségnek ebben a sorsdöntő harcában. Természetes, hogy ilyenkor a legkevésbé bonyolult, kigondolt és furdangos eszmék, irányelvek találnak termékeny talajra. Ilyenkor az egyszerű, természetes eszméknek van hivatottságuk és jövőjük, ezek keltenek visszhangot az egyének és a nemzetek lelkében. Európa nemcsak a legutóbbi ötszáz évben, hanem mondhatni ezeröttszáz éven át azonos életformákat élt. Ezek az életformák, a kereszténység felvételétől kezdve a XIX. század materializmusáig és imperializmusáig, egymást befolyásolták, egymásból fejlődtek. Minden európai nép ugyanazokat az eseményeket, ugyanazokat a mozgalmakat élte meg. Egy-egy eszme tehát megfoghatja, eltöltheti a legkülönbözőbb embereket, akik ugyanezt az életformát élik és akik most az elégtelenné vált életforma helyett újat keresnek.

A magyar cserkészet

Ilyen összefogó eszme a magyar cserkészet, mely még magán viseli trianoni jellegét. A magyar cserkészfiút a táborokban komoly vidámság jellemzi. A világ cserkészei között van, aki könnyedén, vígan él, ízlést, szép formát mutat a táborban, mint amilyen a francia. A gyarmatosító nemzet cserkészfia kolonizáló életet folytat a táborban is, mint az angol. A magyar cserkészt mindenütt, minden táborban az jellemzi, hogy komolyan vidám. Nincs olyan nap, nem lehetnek olyan

vidám órái, amelyben ne legyenek pillanatai, amikor magába száll, elkomolyodik az arca és nemzetének sorsára gondol. Ez a a magyar cserkészzet jellemvonása, amely közvetlenül Trianon után, második megszületésének a pillanatában keletkezett. A magyar cserkészzet Trianon óta nagyot fejlődött és erősödött, céljai sokasodtak, gazdagodtak részletekben. Sok veszéllyel, sok bajjal kellett megküzdeni, de a siker nem maradt el. Ha egy mozgalom úgy indul meg, mint a magyar cserkészzet, úgy fejlődik a nemzet nagy veszedelmének pillanatától kezdve, úgy birkózik meg minden nehézséggel és feladattal, akkor az nem is omolhatik össze. A nemzet megbecsülésében részesül, majdnem annyira, hogy a feléje áradó szeretet elpuhulással fenyeget, de ha egy mozgalom így dolgozik, önerejéből ilyen eredményeket ér el és ilyen szépen fejlődik, akkor erre a mozgalomra szükség van, akkor ennek a mozgalomnak fenn kell maradnia.

Hazafiasság és vallásosság

A magyar cserkésznek fenn kell maradnia és sajátmagának kell a maga életformáit kifejlesztenie. Bele kell illeszkednie a társadalomba. A természetszerűen fejlődő cserkészzetben mindig az volt az érték, hogy nevelni akarta, nevelni tudta az egyeseket és az összességet, közkinccsünket gyarapította és gyarapítja. A cserkészzetnek ez a célja, ez az értéke ma is. Ha egy mozgalom idáig fejlődik, akkor egészséges, akkor valóságos társadalmi mozgalom, társadalmi eszme. Én nem mondom azt, hogy ezzel kitaláltuk a jövő élet formáját. A jövő élet formája olyan messze van és az európai emberiség még annyit fog küzdeni érte, hogy iszonyatos még elképzelni is. Ha valaki azt merné mondani, hogy kitaláltuk az új életformát, annak állítása nem felelne meg a valóságnak. De mindenestre hozzájárul az új életforma kialakításához, vagy előkészítéséhez azzal a munkával, amelyet kifejtünk. Hozzájárulunk ahhoz, hogy az európai emberiség megtalálja az új életformához vezető utat, megteremtse belső békéjét, belső meggyugvását az egyedben és az egyedek között.

A cserkészzet hivatása, hogy a vallásosságban és a haza-

fias érzületben megjelölje a helyes utat, megtalálja a mindennapi életnek termékeny formáját, azt az új életformát, amelyre mindnyájan törekszünk. A magyar társadalomban a cserkészlet teljesíti ezt a feladatát. Teljesítik mások is, de teljesítjük mi is. Ez a mozgalom neveli a gyermeket, de a gyermekeken keresztül nevel bennünket is. Férfiakat nevel a gyermekiskolán keresztül. Példaadásra nevel és lelkiismeretvizsgálatra. Ez a férficserkészletnek az értéke. Csak a gyermek által lettünk azzá, amik vagyunk. A cserkészférfinek át kell vizsgálnia lelkiismeretét. Ugyanazt az életformát kell élnie, azt a belső lelki életformát, amely a gyermeknevelésben, mint a társadalmi és állami feladatok egyikében rejlik. Ugyanazt kell élnie más munkaterületeken. Azt hiszem, nem kell itt külön részleteznem ennek az életformának a lényegét. Elegendő, ha itt csak néhány szóban foglalom össze feladatunkat, amely áldozatosságot, lelkiismeretességet, tisztességet, hazafiasságot és vallásosságot követel.

Szüksége van erre a társadalomnak? Azt hiszem, ebben a kérdésben benne rejlik a felelet is. Nyilvánvaló, hogy szükség van erre a társadalom és az állami élet minden terén. Ezt a feladatot lehet más formákban is gyakorolni, nemcsak cserkészlet formáiban, de a cserkészgondolat mindenesetre egyike azoknak az életformáknak és értékeknek, amely e feladat elvégzése felé vezet. A cserkészlet: belső rend. Az egyik jelmondatunk így szól: „a cserkész mindig cserkész”. Ez azt jelenti, hogy a cserkészletet soha sem lehet elhagyni, mindig becsületesen ki kell tartani mellette. A cserkészlet által állampolgárok, még pedig értékes állampolgárok nevelődnek, így lesz a cserkészlet helyes úton járó tényező. A cserkészlet kiterjeszti eszméit és eszméinek hatását olyanokra is, akik gyermekkorukban nem éltek cserkész-életet, akik kezdettől fogva nem élhették ezt az életformát. A cserkészletnek tehát az a feladata, hogy beleilleszkedjék a magyar életbe, minél több jó állampolgárt, derék hazafit neveljen, segítse és támogassa a magyar életet.

A cél: kollektív társadalom

Amikor a miniszterelnöki székét elfoglaltam, azt mondtam, nevelni szeretnék. Ezt a nevelési feladatot nem felejtettem el azok között a mindennapi és a neveléstől sokszor igen messzeálló feladatok között, amelyeket naponta és néha kapásból kell elvégezni. Arra a nevelési feladatra gondolok, mindenkor szeretettel, néha aggodalommal, amely ebben a tekintetben előttünk áll. Az embereket nevelni is kell, rá kell nevelnünk az európai rendre. De hogyan lehet ezt elérni? Az embereknek néni a külsejét és külső magaviseletét neveljük, mert ez csak tanítás és legfeljebb kényszer, a kényszerrel való nevelés pedig soha sem jó és soha sem egészséges. De neveljük őket szeretettel, mert ez a nevelés módja és mert nevelnünk is kell őket a szeretetre, hiszen ez a közösség egyedüli összetartója.

Azt mondhatnám, későn kezdtünk — sajnos — bizonyos nevelési módszereket, mint például a cserkészet nevelő módszerét, amellyel igyekeztünk embereket, fiatalokat egy szerencsés módszer szerint nevelni, akiből emberek lettek. Becsületre, áldozatosságra igyekeztünk őket nevelni, egyenlőségben, testvériességben, önzetlenségben. Ismételten hangsúlyoznom kell, hogy a magyar patriarchalizmus nem fejlődésellenes. Minden rétegeződött társadalomban a másik rétegbe emelkedő felveszi annak szokásait. Felveszi gondolkodásának bizonyos elemeit, de visz be oda a magából is és minél tömegesebb az emelkedés, annál erősebb a vele hozott elemeknek az ereje. Természetesen válogatni kell abban, hogy ki emelkedik és válogatni kell abban, hogy kik közé, milyen elemek közé és milyen társaságba emelkedik valaki. A társadalom egy. Fontos az, hogy ne legyen két társadalom, vagyis a társadalom ne hasadjon szét. A felső réteg ne zárja ki magából, mint külön társadalmat, az alsót. Az alsó ne zárja ki magából számkivető gyűlölettel a felsőt. Akkor a társadalom egy lesz.

Nem szabad, hogy a felemelkedés folyamatának akadályá legyen. Ellenkezőleg. Másrészt azonban ismerni kell a társadalom elemeinek működését a társadalmon belül, a nemzet életé-

ben és kölcsönösen meg kell becsülni ezeket a teljesítményeket, egyiknek a másikét és mindenkinek a magáét. Nem a másiknak a működési körét kell kívánni, mert nincs az a munka a nemzet életében, amelyet ne lehetne becsülettel a nemzet javára gyakorolni. Éppen úgy, mint ahogy alkotmánymódosító törekvéseink a liberális kísérlet után egy jogfolytonossághoz vezetnek, helyesebben a magyar rendi alkotmány folytonosságához, de annak a mai Európa keretébe illő formájához, éppen úgy társadalmi szervezetünk is reakciója a liberális individualista felfogásnak, a keresztény közösségi gondolat tekintetében. Ennek a törekvésnek a gyökerei azonban magyarok és messze nyúlnak vissza azokba a felfogásokba és tulajdonságokba, amelyek a nemzetet egykor kifformálták. Olyan erők ezek a gyökerek, hogy minden korba bele tudunk még eddig illeszkedni és bele tudunk illeszkedni MA IS.

A legnagyobb baj és a legnagyobb probléma az, hogy anyagi vonatkozásokban a fejlődés irtózatossá erősen csúcsosodott ki, erkölcsi vonatkozásokban pedig elmaradt. Ezt az ellentétet igyekszünk kiegyensúlyozni, kiegyenlítődségre törekszünk, hogy fel ne billenjünk és az anyagi sík emelkedése folytán az erkölcsiről le ne csússzunk. A társadalmi értékek lesüllyesztésére vezetne, ha csak anyagi vonatkozásokban fognánk meg a problémákat és nem egyéb vonatkozásokban is. Sajnos azonban, a mi mai korunk, majdnem azt mondhatnám, hogy a lehetetlent tűzte ki célul, valami olyan nehezett, amely majdnem lehetetlen, de keresztül fogunk rajta jutni, csak idő kell hozzá. A cél: a kollektív társadalom. A XIX. század emberiségével, a XIX. század szétporladt társadalmának embereivel akarunk XX. századközépi feladatokat megoldani. Mert akármennyit, akármilyen szépen is szónokolunk, ma individualista emberek a XIX. századból próbálnak XX. századbeli szavakkal élni. Sajnos, ez az én tapasztalatom és amíg ezeket az embereket szeretettel át nem neveljük, addig bizony ebből nem lesz olyan kollektív társadalom, amilyent a kereszténység tűzött ki, a keresztény tanítás nyomán, az emberiség jövődjéül, annak megváltására.

A mi társadalmunk ma elnevelt. Ezért szeszélyes, ezért hisztérikus, ezért elvesztette ellenállását, ezért nem ismer tekin-télyt, ezért nem követ jó példát. Az egész azért van, mert a tár-

sadalom rosszul van nevelve, mert folyton cukrot mutatnak neki, amelyet gyakran nem kap meg, de folyton azt mutogatják neki és nem figyelmeztetik az embereket a kötelességeikre. Pedig, ha közösségi életet élünk, akkor elsősorban a kötelesség álláspontját kell szolgálnunk. A történelem azt mutatja, hogy népeket és jellemüket átformálni nem lehet, csak beteges tüneteket lehet orvosolni. Minden népet tehát a maga jellege szerint kell nevelni. Nekünk az a nehéz feladatunk van még, — nehezebb, mint másoknak — hogy a Duna medencében nemcsak különböző népeket kell politikailag kiegyensúlyoznunk és együttélésre szoktatnunk, hanem saját jellemük szerint kell ezeket a népeket ugyanabban a társadalmi felemelő nevelésben részesíteni, amely egészen különböző feladatokat ró a népeségekre.

Ha valaki elpusztítaná a magyar középosztályi, a magyar nemzet a parasztságból kelne megerősödve új életre. Ez bizonyos. De azért ehhez a durva módszerhez folyamodni talán mégsem volna alkalmas dolog, mert visszavetne nemzedékekkel, hiszen egy nemzet nem tud egy nemzedék alatt új értelmiséget kitermelni, kinevelni magából. Nekünk tulajdonképpen az volna a feladatunk, hogy a társadalom vezetőit mentesítsük a politikától. Amikor társadalmi feladatot végeznek, nekik kellene önmaguknak mentesíteni magukat a politikától, mentesíteni mindattól a rossztól, amelyre a pártpolitikai verseny és harc túlhajtása vezet. A társadalom vezetői soha se váljanak eszméknek, gondolatoknak, a verseny lázában sokszor át sem gondolt eszméknek, ígéreteknél és hízélgéseknek vásári árusaivá.

A földkérdés

A földreform társadalmi folyamat. Elsősorban mint ilyent kell szemlélnünk és megítélnünk. De a földreform egyzersmind gazdasági probléma is és ezért azzal a higgadsággal, megfontoltsággal, komolysággal és józansággal kell mérlegelnünk — főleg előítéletek nélkül —, amelyet gazdasági kérdéseknél amúgyis alkalmazni szoktunk, kell is alkalmaznunk. A

magyar föld, éppúgy a magyar nemzet, mint a magyar nép és a magyar földről való intézkedéseinkhez éppen olyan kötelességérzettel és áhítattal kell hozzányúlnunk, mint a magyar föld megmunkálásához. Ezt mindenkinek fel kell idéznie lelkében, akinek elvesznek a földjéből, vagy aki valamely formában földhöz jut, vagy aki ezeket az ügyeket intézi, tehát a törvényhozónak és a kormánynak. A magyar nemesség politikai előjogairól is le tudott mondani azért, hogy a nemzet megerősítésére magához vonja a jobbágyságot és azzal egygyé legyen. Bízom abban és hiszem, hogy ennek a nemességnek az utódai most is megértik, miről van szó; — most is megértik, hogy a nemzet megerősítése céljából szükségünk van a földnek olyan elosztására, hogy kiszélesítse és megerősítse a földhözköttettek társadalmát. Mások viszont meg kell értsék, hogy ehhez egyformán hozzátartozik a nemesség, a régi földbirtokosság is.

De amikor a föld elosztásáról beszélek, mindig óvatosan használom a szót, mert itt nem vagyonosztogatásról, legkevésbé ingyenes osztogatásról van szó, amint azt egyesek felelőtlenül és értelmetlenül hirdetik. Tudom, hogy az értelmes magyar ember nem ül fel ilyen ostobaságoknak. Mégsem árt talán egyeseknek ez a figyelmeztetés. Megszentségteleníti ezt a folyamatot az, aki a visszavonás és az osztálygyűlölet magvait hinti el ezzel a kérdéssel kapcsolatban. Visszaél a magyar föld helyes elosztásának magasztos gondolatával, aki nem úgy veszi át a földet, mint a nemzet szolgája. Gondunk lesz arra, hogy a nemzeti feladat e lelki méltóságának jegyében történjék meg a nép és a föld kapcsolatának elmélyítése. Nem tűrhető például az, hogy valaki éppen ott adja el a földjét, ahol arra különösen szüksége van a nemzetnek, vagy ahol azt, mint a nemzet öre bírja, eladja csak azért, hogy máshol jobb, több vagy éppen ingyenföldhöz jusson. Az ilyen ember nem érdemel földet.

Régen hirdetem, egyetlen törvényünk, sőt a legtöbb állam hasonló törvényei sem törődnek azzal, hogy még egy kis ország területén belül is milyen változók a körülmények, a természeti és gazdasági adottságok, az éghajlat, a talaj, amelyet részben maga az éghajlat formál, a domborzat, a víz-

viszonyok, az emberi élet formái és a településadta helyzet is. Szóval keveset törődött eddig nemcsak a törvényhozó, hanem a tudományos irodalom is azzal, hogy még kis államban sem lehet a dolgokat kaptafára húzni. Hiába kerestem a földbirtok-kérdéssel foglalkozó könyvekben, röpiratokban, parlamenti beszédekben, emlékiratokban és pedig úgy a szélsőségszebb reform szószólóinál, mint ellenzőinél a részletező és ezeket az alapvető viszonyokat tekintetbevevő szemléletet. Nem találtam mást általánosításoknál, országos átlag- és arányszámoknál. Pedig arra van szükségünk, hogy részenként, tájanként, területenként tanulmányozzuk át az országot és aztán alaposan alkalmazkodjunk az egyes tájakhoz, ezeknek sajátos igényeihez, szükségletéhez és természetadta lehetőségeihez.

A földreform komoly kérdés. Nem dobálózhatunk csillagászati számokkal. Megoldjuk úgy, hogy gazdasági életünket meg ne rázkódtassa, termelésünket ne csökkentse és mégis haladjunk a cél felé, hogy az ország földje minél több embert kössön magához. A földreformot következetesen, erős akarattal, de józanul visszük keresztül, mert a mai világversenyben azt jelentené az országnak minden gyengülése, hogy veszítünk a magunk erejéből, veszítünk abból a lehetőségből, hogy urak legyünk a magunk portáján. Ez pedig az első és legfontosabb.

A földreform állandó folyamat

A földreform is olyan folyamat, amely tulajdonképpen nem áll meg soha. Egy-egy törvény csak egy-egy pillanata ennek a folyamatnak. Ennek következtében egyetlen törvényben sem lehet a kérdést teljesen megoldani. Nem lehet, de nem is kell 100, vagy 50, vagy akár csak 25 évre előre látni. Mindegyik törvény csak eleme a folyamatnak, amelyet józanul és okosan lebonyolítani, de befejezni soha sem lehet.

Ma is vannak, akik másfélmillió hold helyett hárommillió holdról beszélnek. Ezzel úgy vagyunk, hogy a 100 holdon felüli birtok összes szántóterülete 3,400.000 hold, tehát a 100 holdon felüli egész szántóterületet fel kellene osztani. Ilyen átalakulást pedig ma józanul kívánni, sőt álmodni sem

lehet. Olyan időben, amikor mindenféle nehézségekkel küzdünk, amikor minden megrendülés — bármely ponton — súlyos következményekkel járhat, amikor a termelés formáit is át kell alakítanunk és a termelés értékét is fenn kell tartanunk, nem lehet egyszerre ilyen megrázkódtatásnak kitenni a nemzetet. Ahelyett, hogy számokkal dobáloznánk, okosan meg kell mondanunk azt, ami igaz, természetes és magától értetődik. Okosan megmondani, hogy a földreform állandó folyamat az emberiség gazdasági történetében, az volt a múltban, az a jelenben és az lesz a jövőben is. Én nem mint politikus, hanem még mint egyetemi tanár, megkíséreltem tájánkinti, termelővidékenkinti számokat keresni, amelyekből józanul és okosan lehet következtetni. Megmondhatom, hogy sem a kisbirtok és a földfelaprózás harcosainál, sem a nagybirtok védelmezőinél, sem pedig a tudósok értekezéseiben nem találtam meg azt, ami a legtermészetesebb és amire elsősorban van szükség.

Beszélnék birtokmaximumról, birtoknormálokról, amelyeken felül másképpen ítélik meg a birtokot. Még ma sem tudunk más kiindulást, mint a 300, vagy 500 holdas formát. Miért? Mert nincsenek előkészítő munkálatok egy valóban józan, értelmes és az ország különböző részeit tekintetbevevő feldolgozásra. Most tehát arra törekszünk, hogy ezt a mulasztást jóvátegyük, de nem úgy, hogy megakasszuk a földreform folyamatát. Át kell tanulmányoznunk az országot abból a szempontból, hogy az egyes vidékeken miképpen kell a megoldást keresztülvinni. Meg vagyok győződve arról, hogy vannak az országban területek, amelyeken nagyon radikálisan lehet a birtokok területet kisebbiteni és a földet sokak kezébe juttatni. De éppúgy tudom azt is, vannak olyan területek, ahol ez nem vihető keresztül. Ezeket meg kell keresni. Nem szabad az országot kaptafára húzni, mert ebből mindig csak ellentét és politika fejlődik ki.

A reform útja

Én a földreform kérdésével sokat foglalkoztam a tanszékemen. Agrár földrajzot is adtam elő és tanulmányoztam ezt a kérdést Észtországtól Görögorszáig. Majdnem az ösz-

szes földreformokról az a véleményem, eddig mindig azt nézték, hogy a tömegek ki lesznek-e elégtve, vagy sem. Ez pedig teljes lehetetlenség. Ezt a célt sohasem érhetjük el. Legkevesébbé azon az úton, hogy egyszerűen statisztika-alapon alkotunk sablonos földreformokat. Ez fantazmagória, amely után szaladhatnak a politikusok, de az orrukra fognak esni mindannyian, akik ezt teszik, bármiféle párthoz, vagy felfogáshoz tartoznak, mert ez elérhetetlen dolog. A földreformok legnagyobb részét előkészület nélkül terjesztették elő és hajtották végre. A legutóbbi földreformnál is, amelyet végrehajtottunk és amelyet én hoztam tető alá, de készen vettem át, az volt a hiba, hogy — jóformán mindegyiknél — országosan tervezték és állapították meg, egyformán Sopron megyére, a Nyírségre, Csanádra és Zemplénre vonatkozólag.

A földreformok rendszerint oly számszerű alapelgondolásokon alapulnak, amelyek minden területre nézve azonosak. Egyforma birtokmaximumokat, vagy birtokminimumokat állapítottak meg. Aki az életet ismeri, annak tudnia kell, hogy ennek semmi értelme nincsen. Mindenfelé kerestem valami mást, hogy úgy mondjam, életrevaló okosságot, de nem találtam sem az egyik, sem a másik álláspont képviselőinél, sem cikkekben, könyvekben, parlamenti felszólalásokban és a tudományos irodalomban. Ezért foglalkoztam az elmúlt esztendőben hozott és végrehajtott földreformok hatásaival és tanulmányomban felhasználtam észt, görög, bolgár és más kollégáim segítségét is. A földreformok hálása kétségtelenül az, hogy az emberek eladnak földet, mások vesznek és természetesen kialakulnak azok a létminimumok, amelyeket a zöldsasztalnál rosszul állapítottak meg. Ilyen rossz megállapítás például a 4-5-6 hold. Ez a legszerencsétlenebb csoport, amelyet teremteni lehet, pedig nagyjából és általában mindenfelé ezt a csoportot teremtették meg a földreformok. Ezt a német úgy mondja, hogy „zu wenig zum Leben, zu viel zum Sterben”. Ennek az embernek annyi földje, hogy a magáéval is foglalkoznia kell, de ebből megélnie nem lehet.

Megengedem, hogy hat holdból meg lehet élni Sopron megyében, de nem lehet megélni a Nyírségen és a szolnokmegyei szikeken. Ennek következtében, ha mindenütt hat holdat osz-

tothatok, akkor Sopronban megél az az ember, ha ügyes és kertgazdaságot csinál, talán jól meg fog élni, de a szolnokinak, vagy a nyírséginek vagy vásárolnia kell még földet, ha van miből, vagy el kell adnia azt is, amiye van, mert nem tud belőle megélni. Tudok két községről a Bácskában. Ezek szomszéd-községek. Az egyik magyar, a másik jugoszláv területen fekszik. Ha tehát mindkettőben ugyanaz a folyamat ment végbe, akkor nem lehet azt mondani, hogy ezt a magyar, vagy a jugoszláv közigazgatás, vagy földreformtörvények okolták, mert mindkettő igen különbözik egymástól. A Bácska területén 15 holdban alakult ki az a létminimum, amelyből normális család ott megél. A Bácskában, tehát egészen kiváló szántóföldeken. Ennek következtében, nézetem szerint, két csoportot lehet megteremteni. Az egyik kezdődhetik 5 holdnál is, de felmegy 30 holdig. Területe, tája és tájrajzi viszonyai válogatják. A soproni 5-6 hold, amint mondom, azonos csoport a 25-30 holddal Szolnok megyében, addig, amíg be nem vezetjük a Tisza mentén az öntözést. Öntözött földön ugyanis 5-6 hold felel meg annak, aminek ma 25-30 hold. De ennek a tájrajzi elkülönülésnek meg kell történnie.

Ebben nagyon sok veszedelem van. Aki vállalja, kiteszi magát a legsúlyosabb vádaknak és ódiumnak. Nemcsak ilyen távolságokban vannak ugyanis különbségek, mint Sopron megye és a Nyírség, vagy Szolnok megye, hanem sokszor ugyanazon a járáson belül, sőt megtörténhetik, hogy ugyane egy község határában is. Olyan községeknél, mint amelyek például Nagyvárad mellett fekszenek, ahol a község határának vége felmegy a hegyre, más megítélés alá kell esnie a lapályos, mint a domb-, vagy hegyvidéki résznek. Nyilvánvaló, hogyha ilyenmódon megkülönböztetünk, akkor egyéniesített hez érünk el. Ha az egyik községet másképpen ítélik nieg, mint a másikat, akkor az a bizottság kiteszi magát annak az ódiumnak, hogy „protekción gyakorol” az egyik helyen, a másik helyen pedig nem, mert itt már az egyéni birtokra megy a dolog. De aki ezt csinálja, annak vállalnia kell az ódiomot, mert különben néni jár el okosan gazdasági szempontból, legfeljebb politikai szempontból. A politikai szempont művelt okosság pedig mindig csak egyéni, eredménye csak

Ideig-óraig tart, de sohasem tárgyilagos, sohasem biztosít tartós eredményt, nem szolgálja a közérdeket.

Rá kell vezetni az embereket arra, hogy a föld országos érték, amelynek megművelését észszerűen kell értékelnünk és elosztanunk. Aki a földet műveli, az az országnak tesz szolgálatot. A föld megművelése kötelesség, de akkor viszont meg is kell adnom annak lehetőségét. Nem szabad tehát olyan kevés földet adni, amin tönkremegy az ember. Nézetem szerint ez tulajdonképpen az agrárreformok elvi szempontja. Minthogy nincs elegendő föld, nincs annyi, hogy minden agrár, aki csak vágyódik rá, utánakaphasson, ennek következtében mik a megoldás módjai? Ezek különösen a Székelyföldön: a kombinált foglalkozások. A Székelyföldön a háziipar, aztán a középipar és a bányászat föllendítése biztosít lehetőségeket. Viszont annál a gazdálkodási módszernél, amely ott folyik, nagymértékben szükséges a közbirtokossági forma fenntartása. Ott veszélyesnek tartanám az egyéni gazdálkodási formára való áttérést. Tájékozott kell tehát meghatároznunk az alkalmas formákat. Én nem vagyok sem radikális, sem konzervatív, én csak logikusan igyekszem gondolkodni. Bizonyos területeken a középirtok, sőt a nagyirtok is nagyon helyes lehet. El tudok képzelni olyan területet Magyarországon, ahol teljesen át lehet térni a kisirtokrendszerre, de vannak olyan területek is, amelyeken a nagyirtok és a középirtok nemcsak lehetséges, hanem szükséges is. Ennek nagysága és aránya minden bizonnyal más Zemplénben, más Somogyban és más Sopronban.

Egészséges gazdaságokat kell teremteni

Mindezekre a szempontokra figyelemmel kell lenni, ha valami észszerűt akarunk alkotni. Ne féljünk mindig attól, hogy a kérdéseket komolyan tanulmányozzuk. A komoly tanulmányozás nem jelenti a kérdéseknek teljes elodázását, csak fogja meg az ember a dolgok végét és logikusan cselekedjék, kikapcsolva a fölösleges szempontokat. Okvetlenül szükség van a józan megítélésre, amikor a föld mennyisége és eszközeink is korlátoltak. Egyes helyeken tehát iparosítással kell dolgoznunk. A Székelyföldön például ennek az iparosításnak a

lehetőségei megvannak. A geológusokkal és geográfusokkal együtt meg vagyok győződve arról, hogy ott igenis nagy kincsek vannak, amelyeknek bányászata lehetséges és rendkívül jövedelmező lehet. Egészséges gazdaságokat kell teremteni, mert a föld felaprózásával nem tudjuk a székelység fölöslegét ottartani. Lehet áttelepítem, de csak azonos viszonyok közé. Nem lehet az embereket tökéletesen más viszonyok közé áttelepíteni. Én ezt a kérdést Amerikában tanulmányoztam és rájöttem arra, hogy a kivándorló népek lehetőség szerint a hazaihoz hasonló klimatikus viszonyok közé települnek. Azonos viszonyok közt lehet a székelység területét is kiterjeszteni, de nem lehet — csak példákat mondok — Nagykárolyba, vagy a Hargitára telepíteni.

A Székelyföldön kívül vannak még más, hasonló területeink is. Nem tudom, hogy a Szilágyság — ha ebbe a kérdésbe alaposan elmélyedünk — nem szintén egyike-e azoknak a területeknek, amelyek egész Magyarországon a legelhanyagoltabbak közé tartoznak és ahol éppen a nemzeti szempontot hanyagoltuk el leginkább. A Szilágyság nagyon veszedelmes terület ebből a szempontból, mert ez a dombvidék észak és dél közt hegyvidéket köt össze, kelet és nyugat közt két alföldet, az Alföldet és az erdélyi medencét. Kelet és nyugat közt tehát vándorolhatott rajta a síksági magyar, észak és dél közt vándorolhatott rajta a hegyvidéki román és senki sem törődött azzal, ki lesz az erősebb, ki fog győzni ebben a keresztbevándorlásban. Ezért volt veszélyes és veszélyes ma is, mint terület a Szilágyság és ebben a tekintetben rögtön a Székelyföld után következik. Itt tehát különösen vigyáznunk kell.

Ezeket a szempontokat tekintetbe kell vennünk és ha a földreform kérdésével országosan, de itt is foglalkozunk, ügyelnünk kell arra, hogy mely tájon milyenszerű földreformmal dolgozhatunk, miként lehet ezt megvalósítani, hogyan kell végrehajtani, mert ez más és más lesz a különböző országrészekre rászelve. Hiszen így jártunk már az erdélyi részek visszacsatolása előtt Kárpátaljával. Közvetlenül azelőtt hoztunk egy földreformtörvényt és amikor Kárpátalja visszatért, kiderült, hogy ez a törvény Kárpátalján végrehajthatatlan. Ebben a törvényben ugyanis havasi gazdálkodásról, havasi

legelőkről szó sem volt. Olyan kategóriák viszont, amelyek ebben a törvényben akár a megmaradó minimumokat, akár a kiosztandó földek nagyságát tekintve le vannak fektetve, ott nem is léteznek. Van olyan község, amelynek nincs annyi szántója, hogy három embernek elég legyen. Hogy csináljunk ott szántóföldi földreformot? Szóval itt megkülönböztetést kell tenni és éppen Erdélyben fokozott mértékben van szükség a megkülönböztetésre. Ne higgye senki, hogy ezeknek a kérdéseknek ilyen beható tanulmányozása, vagy a tudományos jellegű munka nagyon soká tart. Az mehet nagyon gyorsan is, csak bizonyos logikával, szakértelemmel és céltudatossággal kell végrehajtani. Kezeskedem arról, hogyha ilyen módon csináljuk meg a dolgot, jobbat fogunk teremteni, mintha hosszas viták alapján csináljuk meg, de anélkül, hogy ez a tanulmány megtörténék.

Akié a föld, azé az ország

A törvények és intézkedések meglesznek, azonban a törvény egymaga még nem biztosítja az ország tökéletes rendjét. A magyar társadalmat ki kell alakítanunk, mert nem elég jogot megállapítani és törvényben lefektetni a kötelességet, a joggal élni, a kötelességeket érezni és gyakorolni kell akár előírja a törvény, akár nem. A törvénynek a külső formáját adjuk meg, tartalommal a társadalom tölti meg, amely nemcsak azt kell, hogy akarja, hogy törvény legyen, de azt is, hogy a törvény értelmét és tartalmát mindenki szolgálja és megértse. A dobogókon sokat beszélnek mindenféléről, amelyeket meg kell majd csinálni, összeférhetlenségről, egyebekről, de mindenki másra gondol, amikor meg akar akadályozni valamit és sohasem magára. Az első törvény az erkölcsi törvény, amelynek egyik leglényegesebb leíratlan paragrafusa az, hogy az erkölcsi törvényt magára és a hozzá közelállókra értse és csak azután követelje másoktól.

A kérdést világosan szét keli választanunk. A házhelykérdés minden emberre egyaránt vonatkozik. Az az ember, aki új egyszoba-konyhás házba vonul be, ugyanazoktól a kérdésektől van áthatva, mint aki húszszobás palotába vonul be.

Az érzés, az otthon érzése. *A törekvésünk az kell legyen, hogy az országban lehetőleg minden embernek legyen otthona,* Törekvésünk, célunk, hogy mindenki otthonhoz jusson.

A házakció fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Néha a szerencsétlenségből is szerencse és üdv fakad. Az árvíz-károsultak házainak a felépítése ezen az útvonalon jelentős lépés. Én magam is láttam nemrég ilyen házakat és mondhatom, hogy akik csinálták: a kormánybiztos, az építész urak s a vármegye, csak büszkék lehetnek rá, és hogy ezzel nagyon sokat végeztünk túlmenőleg azon, amit alkottunk, mert példát is adtunk.

A földtulajdon a házhelytől különálló kérdés, mert a ház és a kiskert, az otthon kérdése. Ezzel szemben a föld a nemzeti termelés kérdése. Tehát elsősorban a nemzeti termelés szempontjából ítélendő meg. *Akié a föld, azé az ország:* mert a föld egymagában még csak egy darab terület, egy földréteg, egy termelőréteg, amelyből az emberi munka hozza ki az értékeket a nemzet termelése számára. Azok az értékek, amelyeket munka hoz ki a földből, nemzetközi viszonylatban, illetőleg a bennünket közelről érdeklő európai államokban, nagy értékek, kincsek, amelyekért sok mindent szerzünk be. Minél nagyobbak, minél jobbak tehát mennyiségileg és minőségileg is ezek az értékek, annál jobban fogjuk tudni helyünket a nemzetek versenyében megállni, annál gazdagabbak leszünk. Ha felosztjuk Magyarország földjét, akkor az egyes emberek talán látszólag gazdagabbak lesznek, de aztán nagyon hamar elszegényednek, ha minden embert külön-külön veszünk és ki-ki külön-külön kap.

Alkalmazkodás az európai piachoz

Termelésünket fokozni kell, ami annyit jelent, hogy át is kell alakítanunk. Alkalmazkodnunk kell az európai piachoz, Európának, a világnak gazdasági fejlődéséhez, igényeihez, különösen azoknál az államoknál, amelyek vevőink: Németországnál, Olaszországnál, a skandináv államoknál és bizonyos mértékben a Balkánnal is. Alkalmazkodnunk kell az iparcikkekben is, ahol ez az alkalmazkodás sokkal könnyebben megy.

Mindig azt kell adni, amit a vevő keres, mert akkor jobban fizet. Amit ezzel kapcsolatban már elmondottam, bizonyos aggodalmakat okozott, mert mindig aggodalmat keresnek amögött, amit az ember mond. Pedig úgy áll a helyzet, ahogy mondom. Megmondottam, hogy azt a búzatermelési rendszert, amelyet folytatunk, éveken keresztül nem bírja az állam. Ez nem azt jelenti, hogy még ma megszüntessük ezt a rendszert és a gazda kevesebbet kapjon, hanem azt, hogy örökké nem folytathatjuk. Ha ma nem törekszünk előrelátással arra, hogy a gazda ne a búzán, hanem a terményen nyerjen többet, akkor később tátott szájjal állunk majd a semmi előtt. Más termelésekre kell tehát áttérnünk. Látom például, hogy sokkal nagyobb mennyiségben keresnek egyes államok a kendert, a lent, az olajmagvakat és részben a takarmányt is. Ha az öntözést megvalósítjuk a Tisza mentén, ahol a Kárpátalja visszacszerzése folytán ez könnyebben lehetséges, akkor minderre részben már a mai gazdaságunkban is mód nyílik.

Függetlenséget ekével is lehet védeni!

Az ország egész termelését kell emelnünk és mindenkinek abban a tudatban kell élnie és dolgoznia, hogy az az ország, amely többet és jobbat termel, gazdagabb lesz és abból mindenki hasznot húz, mert az egész ország életszínvonala, életstandardja akkor emelkedik és az gazdaságilag is, politikailag is nagyjelentőségű mind az országra, mind az egyénre nézve. Minél kevesebbet tudunk termelni, minél kevesebbet tudunk megalkotni, annál függőbb lesz helyzetünk a nemzetek életében. Viszont minél erősebbek leszünk gazdaságilag, annál erősebb lesz helyzetünk és annál függetlenebb a nemzetek életében. *Függetlenséget nemcsak karddal, hanem ekével is lehet védeni.*

A földhözjuttatásnak két fontos szempontja van. Az egyik a nemzeti szempont. *Nemzeti szempont az, hogy minél több erős egzisztencia, erős gazda s főleg kigazdaegzisztencia kezébe adjuk a földet és minél magyarabbak kezébe.*

Ez a kérdés súlypontja. A hangsúly nem azon van, hogy minél több egzisztencia kezébe adjuk a földet. Ez a tévedés,

amelybe az utóbbi időkben estek. *A hangsúly azon van, hogy erős és nemzeti egzisztenciák kezébe jusson a föld.*

Mit jelent az, hogy erős? Erős nemzeti érzésben, erős erkölcsi érzésben, erős józan észben és a szüleitől is örökölt, de a maga által kifejlesztett tulajdonságokban, tudásban s végül erős eszközökben és a föld terjedelméhez mért anyagi erőben. Vigyáznunk kell arra, nehogy sok olyan kategóriát és nagyon sok olyan látszólag önálló és független egyéni egzisztenciát próbáljunk megteremteni, amelynek anyagi tehetsége túlcsekély, a nekik juttatott föld túlkicsiny. Nem hiszem, hogy ez az egyénnek és az országnak is boldogulását szolgálja. Az a fontos, hogy olyan lehetőségeket adjunk mindazoknak, akik földhöz jutnak, hogy azt a földet valóban jól megművelhessék és abból nemcsak nekik, hanem az országra is haszon származzék.

Ezzel máris átnyúltam a másik kérdésbe, a földkérdésnek a termelés szempontjából való fontosságához. *Tanult gazdák kellenek*, tehát sokkal nagyobb súlyt kell helyezni a megfelelő gazdasági ismeretek Erjesztésére.

Állandó tanítás és irányítás szükséges részben iskolákban, részben tanfolyamokon. Aztán nagyon fontos továbbá a gazdasági felügyelők számának emelése, azoknak a különböző mezőgazdasági és állattenyésztési ágak szerint való jobb differenciálása, más különböző gazdasági felügyelők beállítása, ezek és a kiváló gazdák tanácsainak szétosztása, ismertebbé tétele.

A földreform és többtermelés kérdését együttesen kell megoldani. Ez nem két külön kérdés, ez tökéletesen egy és ugyanazon kérdés, mert *a földkérdés megoldásának első követelménye az ország termelésének az emelése.* A másik az, hogy *a földreformot nemzeti alapon oldjuk meg, nemzetileg biztos kezekben, a nemzethez az országhoz, hagyományaihoz, vezéréhez és jövőjéhez hű kezekbe kerüljön a föld.* Ehhez szükségképpen hozzátartozik az, hogy keresztény magyar kezekbe kerüljön, értve magyar alatt azt, hogy magyarok vagyunk mindnyájan, akik ígérjük. Ez volt a felfogás mindenkor, nŕm nézve, Európának melyik tájáról vagy melyik szomszéd országból jött valaki.

Hazatelepítés

Most még egy dolgot szeretnék megemlíteni. A székelységnek nagyrésze kivándorolt, kitelepült. Mi most nagy súlyt vetünk, mint a menekültek esetében is a legnagyobb súlyt vetettük arra, hogy a regátba kiment magyarság az utolsó emberig hazajöjjön. Ez azonban nem fog sikerülni, mert nagyon sok olyan ember sem telepíthető át, aki a legrosszabb viszonyok között él. Sokan nem akarnak hazajönni és különösen a moldvai csángókkal elég nehéz munka lesz ez a hazatelepítés. Ha bárki segíthet ebben a tekintetben, nagy szolgálatot tesz az országnak. A bukovinaiak visszatelepítésének a kérdésével rendkívül komolyan foglalkozunk. Ez folyamatban van, csak talán még nem értük el azt a fokot, hogy e szót tökéletes joggal lehessen használni. Ott a dolog mindenestre könnyebben menne, hála Istennek. Ezenkívül haza kell hoznunk az elszórt városi lakosságot, a Bukarestben, Gáláében, Brailában stb. élő magyarokat. Ezeknek nagyrésze haza is jött. De nagyon nagy súlyt vetünk arra, hogy mindenki jöjjön haza, mert nem vagyunk olyan sokan, hogy nélkülözhesük őket.

A keresztény nemzeti irány és a zsidókérdés

Tizenkilenc évvel ezelőtt megmondtam, hogy nagy és nehéz dolog, kemény és elszánt vállalkozás keresztény nemzeti politikát folytatni és megvalósítani. Könnyű lett volna keresztény politikát vállalni nemzeti politika nélkül, megalkudva az egyik oldalon, vagy nemzeti politikát folytatni, megalkudva a másik oldalon. De megalkuvás nélkül hirdetni mindazt, ami érzésünk szerint helyes és szükséges, ami a jövőben hatalmas keresztény Magyarországot teremthet meg, mindezt egyszerre akarni és vállalni s emellett erős akarattal ki is tartani: kétségtelenül nagy vállalkozás volt. Nagy vállalkozás volt akkor, de nem kisebb vállalkozás ma sem. Mi kitartottunk mellette

eddig és ki fogunk tartam mellette ezentúl is. Keresztény nemzeti irányt követtünk az összeomlás és a kommunizmus óta a politikában és a társadalomban egyaránt. Sokszor inkább a politikában, mint a társadalomban. De mit jelent a keresztény nemzeti irány a politikában és mit jelent a társadalomban?

A keresztény nemzeti gondolat a politikában azt jelenti, hogy pótoljuk azokat a mulasztásokat, helyreállítsuk azoknak a rombolásoknak a következményeit, amelyeket a XIX. század materializmusa okozott, a liberalizmus és a kapitalizmus, különösen pedig ezeknek túltengése. Intézményesen kell biztosítanunk, hogy a keresztény magyarság — idetartoznak az idegennyelvű magyar állampolgárok is — visszanyerje, illetve elnyerje azokat a helyeket a gazdasági életben és egyébütt is, amelyek őt megilletik. Erre a nemzet további élete és fejlődése érdekében feltétlenül szükség van. A magyarság e fontos helyeket azért nem tudta elfoglalni, azért vesztette el, mert a török hódoltság és az Alföld pusztulásának korszakát túlgyorsan követte a világ fejlődésében a kapitalizmus, minden kinövésével együtt.

A társadalmi életben azt jelenti a keresztény irány, hogy amit politikai keretek között meg tudunk teremteni, azt tartalommal kell kitölteni. Nem elég törvényeket hozni. A törvényeket tartalommal kell kitölteni és meg kell azokat valósítani mindennapi munkánkban. A törvényes keret kitöltése ugyanabból az akaratból kell, hogy származzék, amelyből a törvényhozás erőt, kezdeményezést szerez a törvény megalkotásához. A keresztény társadalomnak összefogással kell megvalósítania a törvényadta lehetőségeket. A társadalmi életben tehát a keresztény irány minden egyéni érdektől mentes keresztény összefogást jelent. De jelent nyilván köteleességeket is. Jelenti, hogy mindenki a maga helyén teljes felelőssége tudatában, jól végezze munkáját. Teljesítse köteleességét a keresztény társadalom iránt, amelynek tagja. Mert nem egyéni érdekből állunk valamely helyen, nem állásokat kapunk, hanem állásokra állítanak bennünket.

A keresztény gondolat mindezekon kívül módszert is jelent és pedig mindenkivel szemben. Nyíltan megmondom, hogy

a zsidósággal szemben is. Ez azonban nem jelenti a gyűlölködés rendszerét, mert amit teszünk, nem gyűlölségből tesszük. Nem szabad, hogy cselekedeteinket gyűlölködés fűtse. A nemzet megújrodása érdekében kell végrehajtani cselekedeteinket. Ereznünk kell a felelősséget, amely a jövő nemzedék érdekeire való tekintettel erre a nemzedékre nehezedik. Ereznünk kell a felelősséget keresztény módon, egyénileg, emberségesen, a jövő keresztény magyar nemzedékek iránt. Politikában és társadalomban tehát érzésem szerint elsősorban az a keresztény irányzat feladata, hogy a magunk lábán járjunk, magyar politikát folytassunk, magyar érzés hasson át bennünket és minden cselekvésünkben a magunk, nem a más érdekét szolgáljuk.

A zsidótörvény történelmi szükségesség

Már a liberális gazdasági jólétben élő korszak eltévelyedései, mondhatnám könnyelmű élete után is keresztény politikát hirdettünk, a keresztény Magyarország visszaállításának szükségességét. Két évtizeddel ezelőtt megmondtam, hogy a hazai zsidóság azon részének, amely valóban idetartozónak érzi és vallja magát, kötelessége volna élesen és határozottan szembefordulni az újonnan bevándoroltakkal. Sajnos, ez nem történt meg. Ha egyesek részéről talán meg is történt, általánosságban semmiesetre sem. Ezért aztán le kellett vonnunk a következményeket. Gondolatvilágunk akkor is ugyanaz volt és az egymást követő kormányok ugyanezt a felfogást igyekeztek érvényre juttatni, különösen a legutóbbi időkben. Ezt szolgálta annakidején, első miniszterelnökségem alatt a numerus clausus és ezt szolgálta az első zsidótörvény is, amelyet bizonyos okokból meg kellett változtatnunk.

Sokan azt képzelik, hogy a zsidó törvényjavaslatot csak mint örökséget képviseltem az országgyűlés két Háza előtt. Én sohasem szoktam takarózni másnak sem előnyös, sem hátrányos tollaival. Ha valamit képviselek, azt meggyőződésből teszem és helytálló érte. Remélem, hogy ezt most már mindenki tudomásul veszi és megérti, hogyha valamit kimondok, az úgy is van. Mindenesetre hangsúlyozom, hogyha saját magam által szerkesztett törvényjavaslatot hoztam volna, az

ennél a törvéynél szigorúbb lett volna. Meggyőződésem szerint a zsidótörvény történelmi szükségesség. Mind az európai, mind a hazai történelmi fejlődésből természetszerűen következik.

Szükségszerű következmény, mintegy visszahatás arra a fejlődésre, amely a múlt század elején indult meg, a század első felében nagy gazdasági fellendülést szült és az emberek gondolkodását leginkább ebbe az irányba terelte. Ez a fejlődés Európának a világ felett gyakorolt központi hatalma által egészen különös, de csak ideig-óráig fennálló gazdasági felfogást teremtett. A teljes szabadkereskedelem felfogását alakította ki, amelyet egyfelől gazdasági fejlődés, másfelől a liberalizmus kibontakozása és túltengése kísért. De amint ezt a fejlődést természetes kirobbanásként követte a világháború, ugyanúgy természetes következményként jelentkezett szociális téren az a gondolat- és érzésvilág, amely olyan változtatást kívánt az életben és az életet szabályozó törvényhozásban is, amilyen a zsidótörvény.

Egyesek szerint ez a törvény szakítás a szentistváni gondolattal. Ezek túlszűk látókörből nézik a szentistváni gondolatot, amelynek nemcsak egy eleme van. Szeretik szentistváni gondolatként csak azt kiemelni, hogy első királyunk végrendeletében intelemként hagyta Szent Imre hercegre, jó, ha egy ország sokféle népből, sokféle nemzetiségből, soknyelvűségből tevődik össze. A szentistváni gondolatnak azonban nemcsak ez az eleme van. Ez a gondolat sokkal mélyebb, sokkal szélesebb, átfogóbb és nem is élhetett volna meg kilencszáz esztendőtt, ha csak ilyen kevésből állana. A szentistváni gondolatnak eleme az is, hogy az ország vezetése olyan kezekben legyen, amelyek az országalkotó és fenntartó gondolatot, eszmevilágot és érzéseket lényük egészéből képviselik.

Van e szentistváni gondolatnak még egy lényeges eleme; az, hogy ugyanolyan bölcsen kell az ország mindenkori helyzetéhez és a nemzet mindenkori szükségleteihez képest kormányozni, amint ezt Szent István is megtette a maga korában. Legalább is erre kell törekednünk a magunk véges erőivel. Nem szabad a szentistváni gondolatot jelszóként alkalmazni, legkevésbé annak egyes kiszakított részeit. A szentistváni

gondolat, nézetem szerint, mindenesetre védekezést sürget azzal a veszéllyel szemben is, amellyel a zsidóság óriási, legnagyobbbrészt még csak felületesen beolvadt tömegei fenyegetik a magyar nemzettestet, a magyar nemzet jellegét. A zsidótörvény nem nemzetiségi törvény és nem alkalmazható az országban élő, német, szlovák, román, ruszin vagy más nemzeti-ségekre. Ezek a nemzetiségek az európai keresztény életközösség népeiből valók és évszázados, sok tekintetben azonos fejlődés részesei. Nem kívánom itt hosszasan részletezni a fejlődés elemeit, de mindannak, ami a humanizmus, a renaissance, a lovagkor gondolatvilágát alkotta és sok mindenféle egyéb korszellemnek ők éppen olyan részesei az európai életközösségben, mint mi. Ezek nem is különböztethetők meg olyan élesen az európai emberiség egészétől, mint a zsidóság, mert sokkal kevésbé fajtiszták, sokkal kevésbé önállóak, különállóak. Nem helyénvaló tehát az összehasonlítás a nemzetiségi problémákkal. A kettő között nincs semmi kapcsolat, nincs alapja az összehasonlításnak.

A faji kérdés

A zsidótörvény egyesek szerint a faj és a vér idegen eszméjét hozta be a magyar törvényalkotásba és gondolkozásba. Meg kell állapítanom, semmi idegenszerűség nincs abban, ha faji összetartozandóságról, faji kapcsolatokról beszélünk. Ezt az álláspontot tudományosan és társadalmilag immár régóta vallom és több mint húsz éve írom és hirdetem, tehát jóval előbb kezdtem ezt, semminthogy ebben a tekintetben külső új befolyások hathattak volna rám. A természet-tudományoknak ma még két misztikuma van. Az egyik az, hogy még nem látjuk tisztán a kapcsolatot az élettelen és az élők között, a másik pedig az, hogy nem látjuk tisztán az anyagi 'élőnek és a lelkinék kapcsolódását, összeszővődését. Világos azonban, hogy a kettő egymással rokonságban fejlődik. Lelki tulajdonságok kiülnek az arca, testi formák lelkiséget tükröznek. Embercsoportok élettanilag élesen különböznek és gyakran felismerhetők. Típus-tulajdonságok állapíthatók meg embereken és ugyanolyan embercsoport-

toknak közös gondolkodásbeli sajátosságaik vannak. Erős beltenyésztés mellett annyira kiütkezhetnek egyes embercsoportokban különös jellegek, faji vagy fajta jellegek, hogy másokkal való összeházasodás esetén is, mint uralkodó tulajdonságok érvényesülnek a gyengébb féllel szemben. Ezeket ma már mindenki tudja, aki egy kissé is járatos az élettanban és egyéb természettudományokban. Ezek adott tények, amelyek felett nem igen lehet vitázni.

Kifogás tárgya volt az is, hogy a törvény keresztényeket zsidóknak minősít. Ezzel kapcsolatban csak azt kívánom megjegyezni, hogy az ember lelkivilága nemcsak vallási meggyőződésből áll, hanem ezenkívül nemzeti érzésből, mindenféle hagyományoknak lelkünkben való hordozásából tevődik össze. Velünk bármily alapon rokonembereknek és embercsoportoknak szeretetéből, a velük való együttérzésből. A vallási érzés, a vallási rész lelkiségünknek csak egyik eleme. Lehet olyan, ember, akinek egész lényét százszázalékosan ez tölti ki, viszont másokban csak nagyon csekély mértékben, vagy egyáltalán nincs meg. Ezek is, azok is inkább kivételek. A legtöbb ember lelkében ezek az elemek különböző arányban érvényesülnek, talán ugyanannak az embernek az élete folyamán is időszakonként változó arányokban. Befolyással van erre sokszor a korbéli fejlődés, sokszor a külső események s ezeknek következtében hol az egyik, hol a másik elem jut túlsúlyba. Senkit sem ítélnünk meg tehát csak azon az alapon, hogy kikeresztelkedett. Ezzel még nem meritjük ki lelkivilágának egészét. Ha valakit állami és nemzeti szempontból akarunk megítélni, akkor nem helyezkedhetünk csak a vallási kritérium alapjára. Az évezredek összetartozás és hagyomány érzése csak ritkán és nagyon nehezen múlik el még az egyedből is, még kevésbé az egyedek családi együtteséből, vagy a nemzedékek sorozatából.

Tény, hogy valamelyes beolvadás a kereszténység által mindig bekövetkezett. A kereszténység szentsége természetesen hat. De meg kell küzdenie az élet egyéb áramlataival is, e az egyed részéről külön akaraterőre van szükség ahhoz, hogy az ellenséges áramlatokkal vívott küzdelmében a keresztény

ség szentsége jusson érvényre és azok fölött egyszersmindeükorra úrrá legyen.

A jogfosztás kérdése

Többször tették szóvá a jogfosztás kérdését is. Természetesen áll az, hogy a zsidótörvény sok tekintetben jogfosztás az egyebekre nézve. Ez világos. De mindenesetre a nemzet magasabb érdekéből történt jogfosztás. A törvény jogos önvédelemből korlátoz jogokat, hogy védelmet biztosítson a nemzetnek idegen elemekkel való túlzott átítatásával szemben. Megengedem, hogy ez a jogkorlátozás messzemenő sokak szempontjából, de mások szempontjából nem elég messzemenő. Vajjon ez az első törvény-e amely akár nálunk, akár a külföldön meglévő jogokat korlátoz?

Kivételes idők, amilyen a mai is, kivételes intézkedéseket kívánnak. Az ilyen kivételes intézkedések során rengeteg jogfosztás történt, például a nyugdíjasoknál, a B-listásoknál. De már a mai kort megelőző szabadelvű korszaknak is voltak — enyhébben szólva — jogszigorításai, amelyeket az érintett emberek magukra nézve jogfosztásnak érezhették. Azt hiszem, az 1881. évi XLI. törvénycikk az ingatlantulajdonossal szemben megszorítja a magántulajdon fölött gyakorolt szabad rendelkezés jogát. A teljesen liberális felfogással szemben, amely a múlt század 50-es és 80-as éve között uralkodott, ez is jogmegszorítás, vagy ha úgy tetszik, jogfosztás. A XVIII. és XIX. század bölcsészetének hatása alatt s a technikai és gazdasági fejlődésből, gazdagodásból származó gondolkodásában törvényeket alkotott, jogszabályokat, jogszokásokat és ezeknek nyomán életrendet, életmódot. Főleg városi életszokásokat teremtett, amelyek könnyelműen szabadelvűek voltak. Nem rovom fel e kor vezetőférfiainak a könnyelműséget, de könnyelmű volt maga a kor és a természetes következmény, amely belőle származott. Annak a kornak az emberi élet korlátlanágáról vallott felfogásával elaltattak olyan aggodalmakat, amelyeket már Széchenyi István és egy-két kortársa is éreztek. A liberális törvényalkotás veszedelmes következményeit némelyek hamarabb is meglátták, de végeredményben

természetesen egy-két nemzedék kellett ahhoz, hogy a nemzet teljes egészében felismerje a helyzetet. A XX. század első negyedében már érezte a nemzet, hogy a liberális jogfejlődés hova vezetett, tisztán látta, hogy itt hiba történt, amelyet megfelelő törvényalkotásokkal kell jóvátenni.

Arról is esett szó, hogy a zsidótörvény nem felel meg alkotmányunknak, abba új elemet visz. Ne tévesszük azonban szem elől, hogy az alkotmány nem rideg, holt és mozdulatlan valami. A magyar alkotmány azoknak a törvényeknek a foglalatja, amelyek átmentek a nemzet véérébe, gondolkodásába. Ebből következik, hogy néha a meghozott törvény válik hosszabb-rövidebb idő múltán a nemzet közfelfogásává, közérzésévé és ezzel az alkotmány részévé. Máskor — ugyanolyan természetesen — évtizedek alatt kialakult közfelfogásokat; közszükségleteket visszatükröző érzések jelentkeztek. Ezek az érzések, mint a méreganyagok ellen védekező anti-toxinok érlelődnek ki a nemzetben és gyökeres változásokat, megfelelő törvényalkotásokat kívánnak. Ha tehát az alkotmány azoknak a törvényeknek a foglalatja, amelyek a nemzet véérébe mentek át, ugyanúgy a nemzet — nézetem szerint — azoknak az embereknek a foglalatja, akik egész lényükkel beleolvadtak a magyar nemzetbe. Hogy ezt a zsidóság tömegeiről nem lehet elmondani, azt már a zsidótörvény indokolásában kifejtettem.

A zsidóság túltengésének veszedelme

A zsidóság számaránya nálunk olyan nagy, mint általában a tőlünk keletre lévő országokban. Ezekben viszont egész más módszerrel kezelte a zsidóságot az állam és a társadalom. Nálunk hatszorta nagyobb a zsidóság arányszáma, mint a nyugateurópai országokban. Mi azonban a folytonosan és sokszor nagy tömegben bevándorló keleti zsidóságot nyugati módszerek szerint kezeltük, így bántunk vele. Ez a keleti zsidóság idegen anyaggal szőtte át a nemzet élő testét. Itt nem is annyira a vérre, mint inkább a lelkiségre célozok. Még veszedelmesebbé teszi ezt a folyamatot a beözönlés állandósága és hogy az elkeveredés csak bizonyos társadalmi csoportokban.

osztályban vagy rétegben folyt le. Ez veszedelmet rejt magában a nemzeti jelleg és jellemvonások épségbentartásának szempontjából. Mindenki tudja, hogy én ezt a nézetet nem most vallom először, nem is akkor kezdtem vallani, amikor Európában erre felfigyeltek. Vallottam régen, már nagyon régen önmagamban és nyilvánosan is, mindjárt a háború után. Már akkor kértem, hogy a zsidóság maga vessen gátat a folytonos keleti beözönlésnek. Ez nem történt meg és ma már erősen nyilatkozik meg a nemzeti akarat, hogy a törvényt aligha lehetne mérsékelni. A kérdés rendkívül nehéz a részleteiben, mert hiszen sem egészen enyhén, sem egészen radikálisan nem lehet eljárni. A törvény egyes részein lehet vitatkozni. De ahogy egyes helyeken talán joggal lehet vitatkozni enyhítésről, éppen olyan joggal lehet vitatkozni más helyeken a szigorításról.

A közgazdasági hatásokat is sokszor említették. Tisztán látom, hogy a törvény *bizonyos* vonatkozásokban nehéz helyzetet teremt, de ezzel a nemzet meg akar birkózni, meg is kell birkóznia. A történelmi sors, sajnos, úgy hozta magával, hogy egyidőre esik gazdasági, szociális és nemzeti kérdéseink megoldásának szükségessége. Nem véletlenül történik ez, nem is olyan különös, mert a fejlődésben s így az emberiség fejlődésében is ezek csak látszólag külön vonalak és csak könyvekben lehet ezeket egymástól elkülöníteni. Az életben ezek együtt fejlődnek tovább. Egész természetes tehát, hogy a megoldások is közel fekszenek egymáshoz, sokszor esnek egyidőbe, sokszor olyanok, hogy alig lehet azokat külön-külön, sorjában elővenni. A zsidótörvény elsősorban társadalmi kérdést igyekszik megoldani, de szükségszerűleg kell ezzel együtt megoldani a gazdasági kérdést is. Elsősorban mindenesetre azt a szellemet akarja megváltoztatni, amely mindjobban elharapózott a nemzetben. Meggyőződtem arról, hogy a zsidóság olyan mértékben alakítja át a magyarság testi és lelkivilágát, ami már a legnagyobb veszélyt rejt magában. Nem is annyira az üzleti életre gondolok, mint inkább a társadalmi és szociális életre. Látom az iskola, az összeházasodó családok gondolkodásának megváltozását, a vezetőség elzsidósodását és még a

vérségileg tökéletesen keresztény rétegek gondolkozásának átférfalódását is.

A törvény megítélése gyakran részletekbe fullad és akik a törvényről beszéltek, vagy írtak, minduntalan szem elöl tévesztették a törvény egészének szándékát és lényegét. Pedig ez a fontos. Ennek oka bizonyos mértékig az a maradi liberális felfogás, amely még mindig köztünk él, amely az egyén jelentőségét és jogát, sokszor elsőbbségig menő jogát hangsúlyozza az összességgel, illetve a nagyobb egységgel, a nemzettel szemben. Ez a gondolatvilág az, amely még mindig a letúnt korszakol tükrözteti vissza és amely folyton az egyénekkal történt sérelmeket panaszolja fel. Ezzel szemben nekünk elsősorban a nemzet egyetemes nagy céljára kell tekintettel lennünk, ezt a nemzeti célt kell szolgáljunk. Mindenki tapasztalhatta, mint jómagam, hogy a részletes vitában gyakran kiesik az egész kérdés lényegének fonala a bírálók kezéből. Az egyes emberek iránti méltányosságról beszélnek, amikor éppen ezt az egyéni érdeket kell alárendelni a nemzet érdekének. Egyforma igazsággal csak szélsőséges megoldások szolgálhatnak: vagy a teljesen liberális megoldás, amely nem csinál semmit, vagy a legradikálisabb megoldást Mindenki beláthatja, hogy az elsőt nem lehet követnünk, viszont még a legradikálisabb törvényhozók sem kívánták a legmesszebbmenő megoldást. Ennek következménye olyan megoldás, amely csoportokat állít fel, de nincs a világnak az a csoportosítása, amely ne zárna ki ugyanabból a csoportból olyanokat, akik nem érdemlik meg a kizárást s ugyanakkor nem engedne be olyanokat, akik nem érdemlik meg a bejutást.

Ez a kérdés: magyar kérdés, amely megoldásra vár, mert itt egy zárkózottságban töltött hosszú élet folytán erősen különböző, minden más fajnál, vagy nemzetiségnél beolvashatatlanabb embercsoportról van szó. A cél — mint mondtam — nem az üldözés, hanem a jogos és indokolt védekezés. Azt is nem egyszer hangsúlyoztam, hogy ez a törvény fájdalmas operáció. Fájdalmas az élet különböző terén velünk együttműködő egyes emberekkel szemben, de a törvény megszavazását halaszthatatlanul szükségessé tette — úgyszólván a tizenkettedik órában — a nemzet magasabb létérdeke. Szükségessé

tette a nemzet jellegének megóvása, különösen azokban a rétegekben, amelyeket a nemzet, mint vezetőréteget termel ki magából. Ismétlem, ez a törvény nem gyűlöletből és hasonló érzésekből származik, aminthogy Magyarországon ilyen törvényt nem kísérenk és nem is fognak soha törvényes formákon túlmenő jelenségek kísérni.

Gazdaságpolitikánk

A világ mai nagy megrázkódtatásának idején olyan kis államban, mint a miénk, nem igen terjedhet a kormányoknak és a gazdasági élet vezetőinek a feladata túl azon a törekvésen, hogy gazdasági egyensúlyunkat fenntartsuk. A különböző forrásokból származó gazdasági nehézségek megoldására a legkülönbözőbb intézkedésekre van szükség. A kereskedelmi, közlekedési és ipari ügyek terén az első és legfontosabb követelmény, mintegy vezérfonal: a termelés fokozása. A nyersanyagok felkutatására irányuló munkálatok tovább folynak és különösen a nyersolajkincs feltárása tekintetében máris jelentős eredményre vezettek, főleg az ország déli részén. Ezzel kapcsolatban jelentős feladatunk az energiagazdálkodásnak és a villamosításnak gyorsabb ütemben való fejlesztése.

Az ipari termelés

A mezőgazdasági és ipari termelés fokozását a hazai feldolgozóipar fogyasztóképeségének növelésével és a külföldi értékesítési lehetőségek biztosításával kell szolgálunk. Gondoskodnunk kell ipari termelésünk további fejlesztéséről. Ez a termelés ma már nemzeti jövedelmünk felét, kivitelünknek pedig egyharmadát adja. Különösképpen kell fejlesztenünk azokat az iparanyagokat, amelyek hazai, főleg mezőgazdasági nyersanyagot dolgoznak fel, valamint azokat, amelyek behozott nyersanyagot dolgoznak fel sokkal értékesebb készárúvá. Az ipart csak akkor fejlesztjük, ha ugyanabból a cikkből sokat termelünk. Azt az iparágat kell támogatni és fellendíteni, amely kifizetődik, amelyből tényleg virágzó magyar ipart tu-

dunk teremtem. Megengedhetetlen ugyanis, hogy bármilyen iparvállalat állami támogatásból éljen és mezőgazdasági termelvényeinket állami ráfizetéssel vigyuk ki az országból.

A nagyipari termelés mellett természetesen gondunk lesz a kisipari termelésre is. Elég kisiparossal álltam szoros kapcsolatban — egyesekkel mondhatnám baráti kapcsolatban — ahhoz, hogy tudjam, mennyire a vidéki élet gerincéhez tartozik a kisiparosság. Meg kell szervezni a kisipart, ez az egyik nagy feladatunk. Érzésem szerint itt nagy szervezeti nehézségek vannak. Erős szervezőmunkára van tehát "szükség különösen a kisipari hitel és az olcsó nyersanyagellátás terén. Ezen a téren nagy szervezeti átalakulásról kell gondoskodnunk. Mindezeket a feladatokat az állami beavatkozás mai korában csak tökéletes szervezéssel oldhatjuk meg és ezért már az előző kormány felvette programjába a kereskedelemnek, a nagyiparnak és a kézműiparnak külön-külön kamarában és ezeken belül valószínűleg kúriákban történő megszervezését.

A közlekedésügyi politikában a motorizálás fejlesztését kívánjuk szorgalmazni. Elsősorban utakat akarunk építtetni. A közlekedésben minél nagyobb részt kívánunk biztosítani az országút számára. A tanyavi világ problémájának megoldására különben is ez az egyedüli út. A vasúti beruházások keretében különösen a gyorsjáratú motorkocsiközlekedést akarjuk kifejleszteni.

A mezőgazdasági termelés

Át kell alakítani a mezőgazdasági termelésünket is. Mindenképpen át kell térnünk a minőségi termelésre. Elsősorban ki kell használnunk és fejlesztenünk kell a termelvényeinkben rejlő minőségi előnyöket. Legelsősorban áll itt a búza, mert hiszen legfontosabb termesztményünk és kiviteli cikkünk a jövőben is az őszi búza marad, mint a magyar éghajlat legalkalmasabb termelvénye. Emellett azonban más termelési ágakat is erősebben kell fejlesztenünk: a gyümölcstermelést, a zöldségfélék termelését, a majorsági tenyésztését, stb. Ebben a tekintetben is ki kell használnunk a kedvező természeti adottságokat és tekintettel kell lennünk a világ, különösen Nyugat-Európa változott fogyasztási ízlésére, rendjére.

Ha a magyar államnak, mint gazdasági szervezetnek jövőjét és mivoltát vizsgáljuk, akkor elsősorban azt kell szem előtt tartanunk, hogy a magyar éghajlat a legsajátosabb egész Európában. Ebből az következik, hogy mindenkor lehetséges lesz a magyar medencében olyan sajátos termelvényeket, minőségeket termelni, amelyek teljes veresenyképességet biztosítanak az európai piacon. Bizonyos, hogy a gazdasági területeknek, a belterjesség és a külterjesség területeinek eltolódása folytán gazdaságunkat jelenleg is más irányban kell fejlesztenünk, más irányban kell szétágaztatnunk. A világ gazdasági fejlődése során ez többször megtörténhet velünk, de sajátos éghajlatunk mindenkor előnyös helyzetet is biztosít a számunkra. Gazdaságpolitikánk feladata, hogy ezt az előnyös helyzetet ki is tudjuk használni. Az adottság megvan hozzá.

A kereskedelmünk fejlesztése egészen másirányú, mint volt valamikor és másirányúnak kell lennie, mint Európa többi részében. Minden állam saját erejének összeszedésével igyekszik magán segíteni és mert egyik sem tudja, mi lesz holnap, vagy holnapután, rövid időre szóló kétoldalú egyezmények keretében igyekszik külkereskedelmét lebonyolítani. Természetes, hogy nekünk is ehhez kell alkalmazkodnunk, de emellett arra is fogunk mindig törekedni, hogy piacunkat a legkülönbözőbb irányokban kiépítsük. Elsősorban saját országunk méreteihez, lehetőségeihez, saját népünk jellemvonásaihoz kell alkalmazkodnunk. A magyar embert nem lehet úgy igazgatni, kormányozni, mint például a németet, vagy az angolt, Magyarországon már földrajzi helyzetünk miatt sem lehet ugyanolyan gazdálkodást folytatni, mint például Portugáliában, amelyet Európa szélén nem érdekel az, ami Európa más részeiben történik. Kis országokban nem lehet ugyanazt csinálni, mint nagy országban. Kinek-kinek a maga körülményei szerint kell berendezkednie.

Mi nagyon sajátos nép, nagyon sajátos ország vagyunk. Sajátosak a tájaink és a nagy magyar Alföldön, amely annyira különbözik Európa más vidékeitől, sok olyasmit termelhetünk, ami másutt és ilyen jellegben Európa semmiféle országában nem termelhető, mint például vitamindús gyümölcsöket és veteményeket. Ezeknek a lehetőségeknek a legnagyobb figyelmet

kell szentelnünk. Céltudatos termeléssel sokkal több eredményt érhetünk el, mint eddig. Sajátos nemzet vagyunk, annak ellenére, hogy sok mindenféle vérrrel keveredtünk. Ezeket azonban a nemzet felszívta magába és mindig megőrizte az ősi magyar jellegét. Büszkén vallom nemcsak itthon, hanem a külföldön is, hogy ázsiaiak vagyunk. Ezt komolyan érzem és éreztem akkor is, amikor Ázsia népei között jártam. Nagyon sajátos az alkotmányunk is, amelyet olyan kevesen értenek meg és amely önmaga is tud haladni és lényegében mégis változatlan. Nagyon sajátosak vagyunk hagyományaink megnyilvánulásában is. Mindezek olyan alapok, amelyeken tovább kell építenünk a magunk műveltségét. Több embert kell külföldre küldenünk, amire eddig főleg pénzügyi szempontokból nem vethettünk elég súlyt. De azok, akik külföldre kimennek, ne hozzanak haza magukkal egyszerű lemásolás céljából se gazdasági, se társadalmi, se politikai gondolatokat. Az életnek más és más területein sokfelé dolgoztam, de mindig azt tapasztaltam, hogy amit az ember tanul, azt engedje agyában lerakódni, szívja fel magába, de a salakot dobja el. Ha valamit cselekedni, alkotni akar, akkor ne a részleteket és különösen ne az idegen részleteket nézze, hanem amit a látottakból saját erejével átmentett és egész életen át magába szedett.

Só, fa és vízierő

Fában, különösen pedig tűzifában most már kielégítő a helyzetünk. Sónk is van hatszáz évre való, de sajnos, egyebekről már nem tehetek ilyen kedvező megállapítást. Sok munka vár még reánk. Itt vannak például a vízierők, amelyeknek kihasználására régebben keveset gondoltunk. Itt elsősorban a föld öntözési tervét vesszük számításba, amelyre már megtörténtek az előkészületek. Tervek készültek egy Debrecentől északra, egy Nyíregyházától nyugatra fekvő és egy síksági medencére is. Ezek a tervek ma is megvannak, de most már módosulhatnak. Több vízművet lehet ugyanis létesíteni annak következtében, hogy a vizek felső folyását egyes szűkebb völgyekben gátakkal lehet elzárni. Mihelyt e terveken is túl leszünk, lehet már beszélni az öntözésről és pedig nem több költ-

seggel, amint azt korábban előirányozták. A termelés ezzel is biztosabbá tehető. Az Alföldön például kukoricát vagy több takarmányt termelhetünk. Látom azt is, hogy olajnövényeinket és takarmánynövényeinket két legfontosabb vásárlónk nagyobb mennyiségben venné át. Át kell tehát állítanunk gazdaságunkat olyan termelésre, amelyet a külföld jobban vásárol, mint a búzát. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy búzakivitelünket teljesen megszüntetjük, hanem azt, hogy emellett más kivitelre is kell törekednünk. Az állattenyésztést is fel kell javítanunk, mert az állatok kivitele ugyancsak könnyebb, mint a búzáé.

A zárógátak építésével energiát is tudunk termelni. Ez viszont lehetővé teszi a villamosáram előállítását, községek és városok világítási céljaira. Ezen túlmenően esetleg vasútvonalak villamosítása és a kisipar olyannyira szükséges motorizálása is lehetővé válik. Hogy többet ne mondjak, egy-egy nagyobb községben élő asztalosmestereket közös villamosgyalugéppel lehetne ellátni. Ezenkívül vannak ásványi anyagaink is, amelyekről a gazdasági életben ugyancsak fellendülést várhatunk.

A városfejlesztés

Nagy problémánk a városfejlesztés. Ez azért érdekes és különleges kérdés Magyarországon, mert különféle jellegű városaink vannak. Itt van elsősorban Budapest, majd azok a városok, amelyek mezőgazdasági, falusi jellegűek és végül a sajátosan nyugateurópai jellegű városok.

Városaink már az utóbbi időben is sokat fejlődtek. Kibontakoznak Nagy-Budapest hatalmas körvonalai. A fővárost és környékét olyan kapcsolatba kell hozni egymással, amely mindkét résznek javára válják. Tudom, vannak ebben a tekintetben ellentétek, de hiszem, hogy lehet olyan megoldást találni, amelyben mindkét fél megtalálja a maga előnyét.

Elő kell mozdítanunk a gyengébben fogyasztó területeknek a fogyasztásba való bekapcsolását. Közelebb kell hoznunk egymáshoz az országrészeket. Az óbudai híd után meg fog épülni a két csallóközi híd. Javítjuk, fejlesztjük úthálózatun-

kat, növeljük gépjárműveink számát. Ennek érdekében történt is már bizonyos vámleszállítás. Különös gondot kívánunk fordítani a kereskedelmi repülésre nemcsak külföldi, hanem bel-földi viszonyban is.

Pénzügyi politikánk

Pénzügyi téren legfőbb törekvésünk a pénz vásárlóerejének változatlan fenntartására irányul. A kormány e téren előző kormányaink óvatos és körültekintő politikáját kívánja folytatni, amely lehetővé tette, hogy az utóbbi idők rendkívüli eseményei ellenére állandósult az árszínvonal. A bankjegyforgalom számszerű emelkedése három tényezőnek tulajdonítható. Az egyik tényező az ország területi megnagyobbodása és az idegen pénz átváltása. A másik a kormány beruházási tevékenysége. Harmadik tényezőként a külpolitikai körülményekre lehetne rámutatni, amelyek a takarékbetétek bizonyosfokú elvonására vezetnek. Még mindig sok a tézaurált pénz, amelyet nyilván nem lehet forgalomban lévőnek tekinteni.

A hitelpolitika terén elsőrendű feladatunknak tartjuk az olcsó hitel előmozdítását. Különös gondunk lesz a mezőgazdasági hitel ügyének előbbrevitelére. Ez a törekvésünk kiterjeszkedik nemcsak a hízalási és a zöldhitelre, hanem a mezőgazdaság általános hitelezésére is és ennek körében a közép- és hosszúlejáratú hitel kérdésének megoldására. Szükségessé teszi ez a törekvés a gazdavédelmi rendelkezések fokozatos kiküszöbölését is, a védettség rendszerének bizonyos visszafejlesztését. Mindez természetesen csak fokozatosan történhetik meg. Egyidejűleg gondoskodni kívánunk arról, hogy a visszatért ország-részek gazdaadósait ugyancsak megfelelő védelemben részesítsük. A Szent Koronához visszatért részek hitelintézeteit minél előbb és minél kisebb zökkenővel kapcsoljuk bele az ország gazdasági vérkeringésébe. Ez nemcsak az intézeteknek, hanem a hitelezőknek és az adósoknak is az érdeke. Állandó figyelemmel kísérjük a biztosítás ügyét is és annak fejlesztését.

Egymás mellett külön belső és külön külső gazdasági rend keletkezett. A belső gazdasági rend az államokon belül, a külső gazdasági rend az államok között. A mai helyzet természetesen

korlátozza külkereskedelmi forgalmunkat, amely a kiviteli piacokkal való kapcsolatok viszonyosságának elvén épül fel. A termelés és fogyasztás politikája egyszerű: minél több munkaalkalom, az emberek minél jobb ellátása, élete. Ennek következtében marad meg az aranyalap, mint nemzetközi fizetési eszköz. A belső gazdaságban viszont a bankjegy és a termelés egyensúlya az irányadó. A bankjegynek a termelés és a fogyasztás mértékéhez kell igazodnia, akár felmegy a termelés és ennek következtében a fogyasztás, akár nem. Ez a magyarázata annak a dolgok rendjéből folyó pénzügyi politikának, amelyet folytatunk.

A pénzügyi politika másik része az adópolitika. Itt csak azt kívánom megjegyezni, hogy a keresztény nemzeti irányhoz és elsősorban a keresztény gondolatvilághoz az ebből folyó adóerkölcs is hozzátartozik. Hogy adóerkölcs legyen, ahhoz két dolog kell. Először az adózó, akinek lelkiismerete van és az állam, amelynek azzal kell hozzájárulnia az adómorál kialakulásához, hogy az adózóval megérttesse, miért adózik. A józan adórendszerben tehát nemcsak az adóteher helyes elosztására van szükség, hanem arra is, hogy minél érthetőbb legyen az adózás rendszere.

Fontos probléma az árak és az árdrágítás kérdése is. Ebben a tekintetben már számos intézkedést hoztunk, különösen, mióta az árkormánybiztosság működik. Lássunk egy-két adatot. A mezőgazdasági vaseszközök és szerszámok árát 20 százalékkal mérsékeljük, a rézgálic árát szintén 20 százalékkal, a petróleumét 15, a cukorét ugyancsak 20 százalékkal. Ezt az ármérséklő ténykedést tovább folytatjuk, kiterjesztjük és elmélyítjük. Ez a munka nagyon sok szakismeretet igényel, ha meg akarjuk találni azt az árat, amely a termelést még lehetőségessé teszi és a termelőnek méltányos polgári hasznot biztosít. A városi vámok is hozzátartoznak ehhez a kérdéskörhöz. A vámkérdés különösen érint olyan nagy várost, mint Budapest. Sokat tanulmányoztam a termelői és a városi fogyasztói ár közötti különbségeket. Ezeket könnyű megállapítani, de nehezebb megtalálni az orvoslás módját. Minden problémánál, minden tudományos kutatásnál első feladat a kérdés felállítása, második a kutatás, harmadik a megoldás.

Becsület kérdése fázni és éhezni is, ha kell

Háború van, meg kell szokni a korlátozásokat. Háború van Európában és szövetségeseink háborúban vannak, tehát realizálni kell a háborút, nem lehet jól élni, amikor a háborút viselő tengelyhatalmak népe a legerősebb korlátozásokat szenved. Nem szükséges, hogy megmondjam, hogy mi minden köt bennünket a tengelyhatalmakhoz, ez a becsület kérdése. A becsület kérdése fázni és éhezni is, ha kell.

A közéleti korlátozások az egyes európai országokban igen jelentékenyek. Görögországban hetente öt hústalan nap van, amikor a baromfifogyasztás is tilos. Tessék megnézni az étlapokat itt a vendéglőkben hústalan napokon. Egy hétig lehet húst enni abból, amit itt egy hústalan napon adnak. Rómában négy hústalan nap van. Olaszországban és Franciaországban a vendéglőkben egy étkezés alkalmával száz gramm húsételt szolgáltatnak ki. Tessék megnézni a rósztbifet itt, hogy mekkora. Angliában kenyeret csak minden másnap szabad sütni. Olaszországban a búzának 95 százalékos kiörlését rendelték el. Norvégiában hallisztet kevernek 7 százalékból, Romániában árpalisztet 25 százalékból a kenyérhez. Norvégiában tiszta búzalisztet csak a gyermekek és betegek számára engednek felhasználni. Franciaországban hetenként két napon a péküzletek zárva vannak, csak 14 éven aluli gyermekek és fiatal anyák kapnak tejet, más senki. Németországban a teljes tejet csak nehéz testi munkások, gyermekek, anyák, betegek kapják. Németországban jegy nélkül csak burgonyát, halat és szeszesitalt lehet kapni. Tojástartalékot csak rendkívüli esetekben ad a kormány. Finnországban a 17 éven aluli gyermekek kapnak csak gyümölcsöt, más senki. Finnországban a gőzfűtéssel rendelkező bérházakban egy héten egyszer van melegvízszolgáltatás. Tessék megnézni, hogy ha mi ezt itt bevezetjük, micsoda tiltakozás lesz éppen azok részéről, akik soha életükben nem fürödtek. Sőt lesz olyan, aki azt követeli, hogy meleg vízben fogyaszthassa el a török kávét, ami szintén nincs.

Gondoljuk csak meg, hogy német bizottságok jönnek Magyarországra a kenyérliszt keverését tanulmányozni, olyan jó minőségű a kevert kenyérünk. A nemrég itt járt

jugoszláv kiküldöttek pedig csodálkoztak, hogy nálunk még kapni péksüteményt, azaz kiflit. A németek le is fogják másolni a mi búza-burgonya keverésünket.

Ezenkívül figyelmeztettek arra, hogy itt mindenféle tárolások folynak. Ez onnan tudom, hogy például Szentgotthárdon tavaly egy bádogos eladott öt zsírosbödönt egy év alatt, az idén 276-01. Bizonyára nem szemetet gyűjtenek benne. Ezt csak előrebocsátottam azért, hogy komoly figyelmeztetést intézzek az országhoz. Még 15 százalék kukoricával és 25 százalék burgonyával fogjuk keverni a kenyérlisztet. Ez a kukorica csírátlánítva van, ennek következtében felhasználható erre a célra. A kenyeret 24 óraig fogjuk tartani és csak azután lehet eladni. A makarónit és a szárított tésztafélétet korlátozni fogjuk, de a makarónit magát is eladjuk, nemcsak a lyukat. A péksütemény és pékkalács előállítását és forgalmazását is tiltani fogjuk. Eltiltjuk a liszt ipari feldolgozását, mert keményítőkészítésre használták fel és sok más ilyen intézkedést hozunk. Megvonjuk a kenyéjegyeket az ortodox zsidóktól, mert azok libazsirt esznek.

A vendéglőkben is bizonyos rendszabályokat kellett bevezetni. Azonkívül a világításon is változtatni kell, mert amikor nincs mit eladni, illetőleg a világon mindent el lehet adni, akkor igazán nincs szükség reklámra. Miért legyen annyiféle piros, zöld, kék és nem tudom milyen fény a városban és miért ússzanak fényárban, amikor mások, akiket mi becsülünk, kénytelenek a sötétben élni? Erre igazán semmiféle szükség nincs.

Nemzetünk társadalma az ország elszakított részeinek visszaszerzésére irányuló feladatát mind belföldi, mind külföldi vonatkozásban befejezte. A további gyarapodás kérdése már nem a társadalmi munkára tartozik. Belföldön a revízió gondolata olyan erős és általános, hogy e tekintetben semmi további teendőre szükség nincs. Amire szükség van, az úgy is

magától gördül tovább. Külső, illetőleg külpolitikai vonatkozásban szintén úgy állunk, hogy az egész világ tudja: minden magyar így gondolkodik. Aki idegen itt járt, az erről meg is győződhetett.

A társadalom előtt új feladatok állanak, amelyek az első feladat következményei. Területet megszerezni aránylag könnyű, de megtartani sokkal nehezebb. Nekünk most nem szabad ellustulnunk abban a tudatban, hogy társadalmilag elvégeztük a könnyebbik feladatot. Nem szabad szajkószerűen megismételnünk önmagukat, nem szabad továbbra is örölnünk ugyanabban a malomban. Komolyan, Öntudatosan és bátran kell most hozzáfognunk a másik feladathoz. Ez a nagy feladat az, hogy amit eddig visszaszereltünk s amit még vissza fogunk szerezhetni, azt meg is tudjuk őrizni — akár békés úton, akár fegyverrel — évtizedekig, évszázadokig. Ma tehát a társadalomnak az a kötelessége, hogy ezt a feladatot felismerje, megismerje és végül gyakorolja.

Abban a tudatban kell ezt tennünk, hogy a feladat nem új, azt kilencszáz éve gyakoroljuk. Vezéreszméjét, vagyis azt, hogy ezt a feladatot magyar módon végezzük, szentistváni gondolatnak nevezzük. Nem szabad tehát sohasem szem elől tévesztenünk, hogy e feladatnak történelmi múltja van. Értettünk hozzá eddig is és a magunk módja szerint tudtuk gyakorolni. Azt is tudnunk kell, hogy a messzi jövő számára dolgozunk és ez is magyar jövő, tehát a magunk módján kell a feladatot gyakorolnunk, a magunk és országunk természete szerint és nem idegen elvek, idegen meglátás szerint, ami okvetlenül szokványosabb lenne, ennek következtében távolabb állna a valóságtól és így végeredményben feltétlenül rosszabb megoldásra vezetne.

A szentistváni gondolatról sokat beszélünk. Kezd újra divatossá válni. Da mellékvágányra csúszik az, aki átgondolás és megértés nélkül csak a szentistváni birodalom területének visszaszerzését érti szentistváni gondolat alatt s nem egyszerűen a meglévőknek és megszerzendőnek szentistváni elvek szerinti közigazgatását és ápolását. A nemzetnek elsőrendű kötelessége megismerkedni ezzel a feladattal. Más nemzetek körülöttünk, nagyok és kicsinyek — a napóleoni háborúk óta

és különösen az utolsó félszázadban kialakult túlzó nemzeti és nemzetiségi eszmevilágban élve — németesítenek, oláhosítanak, tótosítanak, szerbesítenek. Tisztára azt látják, mi választja el az embereket nemzetiségileg, technikailag, nyelvileg. Üldöznek, áttelepítenek, nevet elemeznek, stb. Minálunk is sok tekintetben ilyenek járnak az emberek eszében. Ma, amikor az emberek nagyrésze jelszavakból és jelszavakkal él, amikor nem szeretnek sokat gondolkodni, amikor könnyen terjednek idegen eszmék, nagyon természetes, hogy a mi közönségünk is hajlik az igen könnyen emészthető és igen gyorsan kielégítő kész táplálék felé. Elsősorban a városi, de másodsorban a vidéki közönség is. Az ifjúságnál is több tényező magyarázza ezt. Ilyenek például: a tanulmányok és foglalkozások elkülönülése, szerteágazása és mind kisebb körökre korlátoltsága folytán az emberek nem gondolkoznak átfogóan, specialistákká válnak. Az egyszerű elméletek sokkal gyorsabban sajátíthatók el és az ember gyorsabban jut el ahhoz, hogy ezeknek az eszméknek cselekvőképes hordozója legyen a mélyenszántó gondolkodás gyakorlása helyett.

*

A nemzeti eszme

A nemzeti eszmék nyugatról indultak ki. Tőlünk nyugatra váltak erőssé és türelmetlenné is. De még inkább kiéleződött a türelmetlenség Középeurópa keleti részében, ahol a körülöttünk élő nemzeteknél és a hazánkban élő vagy élt nemzetiségeknél a kultúra ébredésével összeesik a nemzeti eszme ébredése. Az önálló állami létre való törekvés ugyancsak összeesik ezekkel az eszmeáramlatokkal. Nekünk sem történelmileg, sem lélektanilag, sem gondolatokat szempontjából nem lehet és nem szabad magunkat a többiekkel azonosítani. Ez egyszerűen nem volna igaz, nem volna valóság és ha ilyen alapon gondolkozunk, a valóság alapjából üres térbe helyezjük át a fogalmakat. Mi az európai fejlődéssel együtt haladtunk. Minden európai korszak rányomta bélyegét a mi életünkre is, de a hatást mindig letompítottuk, vagy — kifejező magyar szóval élve — „magunkévá tettük” azt, amit egész Európa fejlesztett ki. Itt világosan megkülönböztetek: nem „amit Európától átvettünk”, hanem „egész Európa fejlesztett ki” velünk együtt, a

mi részvételünkkel. Kaptunk és adtunk is elemeket, de az egész fejlődés közös. A mi fejlődésünkön végigvonul a magyar felfogás, az emberi és alkotmányjogi felfogás. Mi őselejétől fogva nem vettük el senkinek nyelvét, szokását, vallását, hanem igyekeztünk vezetni, kormányozni a különböző nemzetiségű, nyelvű, vallású, szokású embereket természetes együttesükben, úgy, ahogy együtt települve, összefonódva és együttműködve élnek. Az ország gyarapodásával ma újra ilyen feladatok előtt állunk és a jövőben talán még inkább fogunk állani. A mai világban már éppenséggel nem fogunk tudni megmagyarosítani más nemzetiségű tömegeket. Legkevésbé a közvetlen jelen évtizedeiben. Ilyesmire gondolni elméletileg utópia, gyakorlatilag ostobaság. De vajjon hová vezet Európa és a világ fejlődése? Az én érzésem és meglátásom szerint a haladás iránytűje a józanabb és emberibb magyar felfogás felé hajlik. Elhajlik attól a felfogástól, amely a múlt egy korszakát, a múlt századot jellemzi egész Európában. Ha mi elhagyjuk saját természetünk szerint való felfogásunkat, amely az évszázadok változó európai eszmeáramlatai között is mindenkor fennmaradt, ha ma fordulunk az elmúlt század európai felfogása felé, vagyis annak eszmekörében élünk tovább: anakronizmusba jutunk és nemsokára olyan malomban fogunk örölni, amelyet eredeti gazdáik már elhagytak. Ezt tennők akkor, amikor a békét kereső Európa már megtalálja a helyes utat, már új malomban öröl, amelynek szerkezetéhez — lelki adottságainknál és történelmi hagyományainknál fogva — éppen mi értünk legjobban.

Nekünk tehát a szentistváni gondolatra kell tartalmilag ráébreszteniünk a nemzetet. Ez a gondolat nemcsak a nap király tekintélyénél fogva maradt meg bennünk, hanem azért is, mert megfelel lelki alkatunknak és a nemzet éppen ezért gyorsan magáévá teheti ennek tanítását. Nem szónoki fogásokkal, hanem gyakorlati tanításokkal kell az embereket erre ránevelni. A legfőbb tisztviselőktől a falusi leventéig meg kell tanulnia, meg kell értenie mindenkinek a soknyelvű ország mivoltát, szükségleteit, közigazgatását, vagyis eszmei valóságát és gyakorlati vezetését egyaránt. Minden magyar tisztviselőnek, katonának, a közgazdaságban bármily helyet betöltő

egyénnek eszerint kell azután munkáját végeznie, különösen nemzetiségi vidékeken, de mindenütt máshol is. Mi nem kolonizálunk, tehát nemcsak magyar tisztviselőt, bankárt, katonát, boltost stb. küldünk a fővárosból és a tiszta magyar területekről nemzetiségi vidékekre, hanem országot vezetünk, építünk egységesen, közös életfelfogásban, együttműködésben. Éppen ezért arra törekszünk, hogy a nemzetiségi és vegyes vidékek emberei éppúgy részesedjenek az életben, éppúgy jöhessenek magyar vidékekre magán- vagy közéleti tevékenységet gyakorolni. A tanításnak ez a feladata nemcsak állami, hanem egyszersmind társadalmi feladat is. Feladata tehát minden egyesületnek, szervezetnek és intézménynek is, amely emberek vezetésével, irányításával, eszmeviláguk gazdagításával foglalkozik.

A szociális Magyarország

Ami a szociális Magyarországot illeti, ebben a mi feladatunk lényege és alapgondolata olyan szempont, amelyet a politikában nagyon ritkán szoktak hangoztatni. Talán különösnek fogják tartam, hogy én politikai irányelvből tűzöm ki ezt a szempontot, amely nem más, mint a szeretet. Sokféle emberi együttést, testületet, szervezetet láttam már, fiatalokét és öregekét, mindenfélét. Láttam olyant, amelyet felülről érkező fegyelmezés irányít, láttam olyant, amelyet pillanatnyi fegyelmezés ösztökél, de csak ott találtam meg a valóságos és mérszemenőleg eredményes, helyes irányú fejlődés zálogát, ahol szeretetet *is* láttam. A liberális kornak is megvolt a maga szociális munkája. Ebben a korban is találunk szociális megoldásokat, de ezek — azt mondhatnám — opportunizmusból,« vagy a szükségletek mérlegeléséből eredtek és rendszerint inkább a jótékonyosság képét viselték. A valódi szociális munka, a valódi szociális kapcsolat összetartást, szeretetet és egyöntetűséget jelent. Éppen abban egyöntetűséget, amiben a liberális korszak, amiben a szocializmus, a kommunizmus nem látták és nem valósították ezt meg.

A liberális korszakban osztályharcot vívtak azért, hogy az emberek egyformák legyenek. Ámde mindig csak a külsőség

egyformaságát keresték, legfőképpen anyagi téren, továbbá a külső formák, címek, tekintélyek, stb. terén. Nem keresték a kapcsolatot és a megértést a szívekben. Mi őszintén és céltudatosan, valójában szociális irányban akarunk haladni és ezt csak nevelés útján érhetjük el. Azt nem fogjuk elérni, hogy az emberek között ne legyenek különbségek, ne legyenek olyanok, akik jobban, vagy akik kevésbé boldogulnak, olyanok, akik magasabb pozíciókat töltenek be és olyanok, akik alacsonyabbakat. A szociális haladást csak akkor biztosíthatjuk, ha neveléssel több szeretetet viszünk gyermekeinkbe és önmagunkba.

Én egyszer már betöltöttem a miniszterelnöki tisztséget, aztán a cserkészetben foglalatoskodtam. Nemcsak azért tettem ezt, mert szeretek a gyermekekkel lenni, hanem azért is, mert amit mint miniszterelnök nem találtam meg, azt megtaláltam közöttük. Ezért igyekeztem mindig átvinni nemcsak a gyermekek, hanem a felnőttek társadalmába is azt, hogy az emberek érzésben együvé tartozók legyenek. Ha az élet útján külön is párnak, ha egyébiránt más-más osztályhoz, vagy embercsoporthoz tartoznak is, mindig érezzék együvé tartozásukat, tudjanak együtt dolgozni, meg tudják egymást érteni. Ennek útja csak az a nevelési módszer lehet, amely az ember szívéből fakad, szabad akaratból, önkéntes társulásból keletkezik. A mi szociális feladatunk csak az lehet, hogy összefogjuk a magyar társadalmat, a széthulló és egyéni érdek után szaladó embereket. Éppen ez az, amit egy kormány magára hagyva nem tud megterem leni. Ezt a munkát mindazoknak kell elvégezniük, akik a nemzet élén járnak. Ilyenformán nemcsak hivatalos, hanem társadalmi feladataink is vannak. Mint miniszterelnök is ilyen szellemben szeretném betölteni feladatomat. Egyetértésre és több szeretetre igyekszem nevelni a társadalmat.

Keresztény nemzeti és szociális irányú politikának ezek az országépítő feladatai. Amit elmondottam és amit elmondani akarok, nem ígéret, hanem felhívás a munkára. Mindenki tudja, hogy nem szoktam ígérni sem egyeseknek, sem az emberek csoportjainak. Igyekszem a magam dolgát elintézni. Az elmúlt húsz esztendő alatt én is vénültem. Most már az öre-

gebb nemzedékhez tartozom. Hosszra professzori múlt is áll mögöttem. De amint a nemzet érdekében ezt a helyet kötelességből elvállaltam, úgy megkívánom mindenkitől, teljesítse a maga helyén kötelességét. Munkát kívánok és tudom, hogy kívánhatok, mert a magyar nemzetnek és a magyar embernek igen nagy képességei vannak.

Szociális feladatok

Szociális feladatok alatt én nemcsak a szegények megsegítését és munkaalkalmak nyújtását, igazságos adóztatást és hasonló dolgokat értem. Még csak nem is a szociális igazság megteremtését általában, hanem értem azt, hogy a bizalmatlanság és az irigység helyébe bizalmat és szeretetet ültessünk az emberek lelkébe. Keresztény Magyarországon ez nem is lehet másképpen. Mindig azt tapasztaltam ugyanis, hogy ahol az emberek között szeretet van, ahol az emberek szeretettel kapcsolódnak egymáshoz, onnan alkotó lendület, vállalkozási szellem indul ki. Abból olyan önzetlen szellem fakad, amelyre az országnak és a nemzetnek szüksége van. A szociális fejlődésnek és átalakulásnak ilyen szolgálata a kereszténység legmélyebb értelmében felfogott feladat. Ebben az értelemben kell az államnak a társadalmat támogatnia és ebben az értelemben kell mindnyájunknak, akik a társadalom tagjai vagyunk, vállalnunk és gyakorolnunk a szociális feladatot.

Itt van például a sokgyermekes családok megsegítésének problémája. Ide tartozik a Nép- és Családvédelmi Alap felállítása, — erről már gondoskodás történt, — az ifjúság felkarolása, anyagi és lelki istápolása. Húsz év óta foglalkozom az ifjúsággal, sokan ismerik véleményemet, nem hiszem, hogy itt részletesebben kellene erről nyilatkoznom. Mindezek a problémák részben anyagi kérdések is és éppen ezért vetik fel sokan a kérdést, hogy a hadsereg felszerelésének befejezésével hol helyezzük el a munkástömegeket, mi történik majd a munkássággal. Megnyugtathatók mindenkit, felkészültünk arra, hogy megoldjuk ezt a kérdést is. Gondoskodunk a munkásság megfelelő anyagi helyzetéről és szellemi vezetéséről is. A magyar ipari munkásokat át kell vezetni a keresztény nemzeti társadalomba. Az állami feladatokat csak a társadalmi feladatokkal

karöltve tudom látni. A kétféle feladatkör tulajdonképpen egymásba folyik, egyik a másik nélkül életképtelen.

A gazdasági élet rendjének helyreállítása nemcsak anyagi, hanem lelki kérdés is. Mint idegen szóval mondani szoktuk: szociális probléma. A szociális gondoskodásnak teljes egészében kell törvényalkotásunkban is megnyilvánulnia. De meg kell nyilvánulnia a helyes közigazgatásban és a társadalmi szervezkedésben is. Ezt a célt szolgálta annépjóléti kutatást végző szociális tanácsadók munkája is. A mezőgazdasági munkásság kérdéseinek megoldása ugyancsak nagy feladat. Ha a búza mellett más terményeket, például kapásokat is termelünk, akkor több munkaalkalmat adunk mind a családon belül, mind a munkásság számára. Az ember alig meri kimondani, hogy a gazdasági cselédlakások megjavításának kérdésével is foglalkozik. Ezt ugyanis már annyian mondták, hogyha szavakból épületet emelhetnének, már mindenütt paloták állnának. Felejtsék el tehát, hogy én is mondtam ezt. De azért mindenesetre igyekszem a cselédlakásokon javítani. Az alföldi és a bekötőutak kérdése elgondolásaink és terveink szerint öt év alatt megoldható.

Az európai válság

Óriási átalakulások pillanatában, mint aminőket az emberiség, különösen a fehér faj, legelsősorban pedig az európai ember ma átél, különösen szükségünk van történelmi távlatra. Ennél többre is van szükség. Egyes elhatározásainkban és cselekvéseinkben sem szabad feladnunk a magasabb nézőpontot, mert bármilyen részletkérdéssel is foglalkozunk, akármihez nyúlunk, a problémáknak egész összeszövődő nagy együttessége tárul fel előttünk mind nagyobb kérdőjelként.

Végeredményben mi az európai válság és mi ennek az oka? Az, hogy oly korszak végén amelyben az egész világot európaistítottuk s amelyben még önálló, független élelegység, zárt világot alkotott ott Európa, hirtelen új korszak küszöbére sodródtunk. Ebben az új korszakban már az egész föld-

felszint összefoglaló, egységes, nagy világnak váltunk — akár tetszik, akár nem — a szó szoros értelmében részévé. Európai világunk világrésszé vált. Ebben az új világban pedig más egyensúlyi helyzetek állanak fenn, mint a régiben. Új törvények uralkodnak.

A világ európaiasítása a nagy felfedezések korával kezdődött. De a valódi európaiasítás az utolsó század műve, a gépek, a nagykapitalizmus, a természettudományok századéé. Apáink és nagyapáink korát, a XIX. század második felét a normális fejlődés, a rendes élet korszakának szokták tekinteni, különösen a mi válságkorszakunkkal szemben. Ez a szembeállítás egyéni szempontból egészen természetes. De nem hiszem, hogy helyes volna. Az a biztonság, az az egyensúly, amely ezt a különben igen rövid korszakot jellemzi, csak bizonyos pillanatnyi erőviszonyok következménye. Az Angliából kiinduló ipari forradalom előtt kicsiny, autarchtájokban folyik a mezőgazdasági termelés és fogyasztás. Amikor azután az ipari forradalmak következtében Európa északnyugati sarkában — Flandriában, a Rajna-vidéken, a londoni medencében — az iparosodás mind sűrűbb népességet tömörít össze, itt egy hatalmas, mind Összefüggőbb vásárcsoporthoz, fogyasztótáj keletkezik. Ennek vonzó hatása, amint növekszik és amint népessége sűrűsödik, mind nagyobb területekre terjed ki a XIX. század folyamán, mígnem magába foglalja a mérsékelt öv összes tájait. A különböző fokú mezőgazdasági termelésnek koncentrikus rendszere alakul ki a központ körül, mind nagyobb kiterjedésben. Ez a rendszer lassankint alakul ki, különösen a XIX. század közepe óta, amikor az iparosodás mind erősebben terjed át a kontinensre, elsősorban annak fentemlített vidékeire. A fejlődés 1880—1890 körül éri el tetőpontját, akkor áll legklasszikusabb világgal elöttünk.

De már a XX. század küszöbén kezd a rendszer felbomolni. Mindenfelé új, nagyerejű fogyasztóközpontok alakulnak ki, velük és körülöttük a belterjes piaci termelés területei. E belterjes területek közt verseny keletkezik, amely rajtuk kívül harmadik területeken konkurrenciára, kereskedelem- és mezőgazdaságpolitikai versenyre vezet, magukban a bel-

terjesen termelő tájakban pedig önellátás! törekvésekre. Mezőgazdaság-földrajzi kutatásaink tehát azt mutatják, hogy a helyi decentralizáció állapotából (XVIII-XIX. század) az egész világot befogó, egyetlen világpiac körüli centralizáción (1870-1910) keresztül olyan állapotba megyénk át, amelyet világgazdasági decentralizáltságnak mondhatnánk. Ez a meg-látás egészen más megvilágításban tünteti fel előttünk nagy-apáink és apáink korát, mint ahogy azt közönségesen látni megszoktuk. Majdnem úgy tűnik fel, mintha ez a kor nem annyira a normális fejlődés ideje, mint éppen ellenkezőleg: kivétel, sajátyszerűen különleges folyamat, jelenség a történelmi fejlődés során. Világos, hogy a fejlődésnek ez a me-zőgazdaságon megfigyelt ívelése nem lehet elszigetelt jelenség. Ezért az itt tett megfigyelés mintegy kötelez arra, hogy más-felé is körültekintsünk.

Az ipari forradalom

Elsősorban természetesen azon jelenségek felé kell fordulnunk, amelyek a mezőgazdasági fejlődés e saját szerű alá-kulását előidézik, arra erősebb befolyással vannak. Ezek: az iparosodás és az általa előidézett népmozgalom.. Az iparosodás és azoknak a nagy találmányoknak története, amelyek az ipa-rosodást előidézték, túlságosan ismertek, semmint hogy szük-ség lenne itt azokra kitérni. A történelmi korszakba-állítás szempontjából csak arra akarok emlékeztetni, hogy az ipari forradalom Angliában s kevéssel utóbb Északamerikában a XVIII. század 70-es, 80-as éveiben indul meg. A francia forra-dalom és a napóleoni háborúk okozta megtorpanás után, 1820 körül lendül fel. 1840-50 körül érvényesül erősebben a kon-tinensen és a német-francia háború után jön legerősebb len-dületbe. Bizonyosan helyes és igazságos, ha azt mondják, hogy a gazdaságtörténész aligha becsülheti túl az ipari forra-dalom jelentőségét. De ezzel szemben az is kétségtelen, hogy a kor átlagembere azt hatásai folytán túlértékelt. A korban élő embereket a felfedezéseknek és a természettudományok vívmányainak gépfegyvertüze elvakította. Nem tudom, műve-lődéstörténész utódaink nem fogják-e az anyagiak terén tör-

tént óriási, de egyoldalú haladásnak ezt a korát egyben mint a lelki értékek megőrzése és ápolása terén bekövetkezett hanyatlásnak a korát is nézni és leírni?

A XIX. század a gépiesítés kora, de a gép problémája, a gépnek az emberi élet egészébe való szerves bekapcsolása csak a XX. században áll elő. Ebben a tekintetben is az egyoldalú fejlődés korszakaként tűnik fel előttünk a XIX. század. Ez a körülmény a természet rendjének vaskövetkezetességével fel kell, hogy idézze a vágyat és a törekvést az általa kitermelt sokszerű értékeknek az emberi élet egyéb, részben örök értékeivel való egybehangolására. A természet rendje az, hogy a XIX. század után nagy szintézis korszaka következzen. Technika, természettudományok és ipar közvetlenül hatnak a mezőgazdaságra, az épületek és gépek tökéletesítése, a termelési és tenyésztési módok, az örökléstan, a kémia haladása, a közlekedési eszközök és a kereskedelmi szervezet tökéletesítése által. Mindezek a tényezők azonban közvetve is hatnak a népsűrűség emelésén és a népesség helyi tömörülésén keresztül. A városi lakosság számszerű növekedésénél mindenesetre sokkal fontosabb az a jellegváltozás, amelyen az európai város a XVIII. századból a XIX-iken át a XX-ig keresztülmegy. A XVIII. század városa még közelebb áll a középkori városhoz, mint a XIX. század második felének várostípusához. A XVIII. század városa még erősen falusias jellegű, földhöz, környezethez kötött, nem idegen test a tájképben. A városbaözlés Angliában már 1760-ban megkezdődik, majd — de már csak a XIX. század folyamán — egész Európában általánossá válik. A német Landflucht-nak nevezi ezt az általánosan ismert jelenséget.

A XX. század elején szerves ellenáramlat indul meg. Természetesen elsősorban ott, ahol a népsűrűség a legnagyobb, az ebből származó káros állapotok a legveszedelmesebbek. Igaz, hogy ezt az ellenhatást, a városból és a városok belsejéből való elvándorlást a városvégek és a környék felé nem írhatjuk egészen a reagáló erők számlájára, mert az autó, a városi vasút, a rádió, sőt a mozi is nagyban megkönnyítik ezt a folyamatot. Mindenesetre tény az, hogy ez a folyamat beállt és hogy rohamosan állt be és decentralizál. Kertvárosok kelet-

keznek, a lakónegyedeknek falusiasabb, kertes típusa hódít, de a fejlődés nem vezet vissza a régi formákhoz, a régi falu jellegéhez. Az emberiségnek és társadalmának fejlődése éppúgy, mint a természetben minden folyamat, visszafordíthatatlan, meg nem ismételhető. Egész tájak települési formája kertvárosivá alakul át. Ma még elején vagyunk ennek a fejlődésnek, de az új típus rohamosan terjed és máris nagy területeket foglal el.

A városnak ezt a jellegváltozását a XVIII. századtól a XIX-iken át a XX-ikba ugyanazokkal a nevekkel jellemezhetjük, mint a fent leírt mezőgazdasági fejlődést. A települési és gazdasági decentralizáció állapota után rendkívül erős nagyvárosi centralizáció következett, amely egyes városoknak mindent magukhoz vonzó növekedéséhez vezet, de azután átmenyünk egy új decentralizáció folyamatába. Ez az új decentralizáció már nem szigeteli úgy el egymástól az egyes telephelyeket, mint a régi, bár bizonyos mértékig ez is előmozdítja az autarchiát. Az a benyomásom, hogy ma a település tekintetében is ugyanabba az irányba haladunk, mint a mezőgazdasági termelés eloszlási rendszere tekintetében. Ezt a fejlődést ma még feltartóztathatják a háborút követő válság feszültségei, a szükségletek kielégítésében jelentkező nehézségeink, igényeinknek a válság és az elszegényedés folytán bekövetkezett lefokozása. De mihelyt ismét megindul az egészséges forgalom, valószínűleg meggyorsul a világgazdasági és települési decentralizáció folyamata.

A világgazdaság kialakulása

Nagyon jellegzetes — hasonlóan az előbbiekhöz — a külkereskedelmi politikai irányok fejlődése. A XVIII. század abszolutisztikus monarchiájának erősen központosító hatalma elzárt államterületeket, tehát erősen autarchikus gazdasági területeket teremt. A XIX. századot ezzel szemben a szabadkereskedelmi fejlődés jellemzi, de ennek igen rövid kulminációja után Európa mindinkább visszatér az elzárkózáshoz, a védővámhoz. A szabadkereskedelem mozgalma az ipari forradalom hazájában, Angliában indul meg. Ha évszámmal akarjuk

meghatározni: 1820-ban kezdődik a gabonavámok ellen indított harccal s a 30-as évek végén Cobden vezérli teljes diadalra. Ez tehát körülbelül félszázaddal a nagy találmányok, illetve ipari kihasználásuk után történik. A kontinensen csak sok évtizeddel később tudnak az állami életben érvényesülni a szabadkereskedelmi törekvések, legelőször az 1866-iki angol-francia szerződésben. Ez az érvényesülés sem következik szervesen Európa saját kontinentális fejlődéséből, hanem angol befolyásra történik. Egyrészt az angol teoretikusok befolyására (Adam Smith hatása III. Napóleonra), másrészt Anglia kereskedelmi túlsúlya a külkereskedelemben kivívott vezetőserepe következtében.

De a szabadkereskedelem a kontinensen — a liberalizmussal való szoros kapcsolata ellenére — idegen marad és rövid életű. Mind Franciaországban, mind Németországban, ahol az 1862. évi szerződésben érvényesül, már tíz év után bekövetkezik a visszafordulás a védővámhoz. Aránylag még a kis nyugati államokban, Belgiumban, Hollandiában és Svájcban tud a legerősebben gyökeret verni a szabadkereskedelem. Ausztriában s nálunk is szintén igen rövid ideig érvényesül, 1865-től kezdve. A XX. század hajnalán azután Angliában is mind több hang hallatszik a szabadkereskedelemmel szemben, a háború után pedig Anglia ténylegesen áttér sok vonatkozásban a védővamos rendszerre. A szabadkereskedelem fejlődésének ez az ívelése: tetőpontja a hatvanas években, fokozatos angliai fejlődése, hirtelen felszökése, majd aláhanyatlása a kontinensen a látszathoz is jobban, erősebben függ össze a fentjelzett mezőgazdasági fejlődéssel, amelynek ívelő iránya: decentralizáció — erős centralizmus — új decentralizáció.

Tehát a gazdasági élet egész birodalmában a fejlődésnek ugyanezt az irányát látjuk a XVIII. századtól kezdve a XIX-iken át a XX-ikig. Egy hatalmas központosítás kifejlődését felfogásban és alkalmazásban, elméletben és politikában s aztán ennek rövidesen meginduló felbomlását. Ilyen centralizációk jelentkezése egy kis, vagy nagy világ gazdasági központja, vásártere körül nem új jelenség. Ezt a világtörténelem egész folyamán megtaláljuk, már a kis szumír városállamoktól kezdve. De itt, Nyugat-Európa körül, a XIX. Században

soha még be nem következett méretekben látjuk kibontakozni ugyanezt a jelenséget, a gazdasági élet egyéni koncentrációját. Ha ezt a jelenséget így látjuk, akkor megértjük, hogy ez nem más, mint az egész földfelszín átfogó világgazdasági kialakulás első korszaka.

Mindezekkel a gazdasági párhuzamokkal azonban még távolról sem merítettük ki a korszak sajátos jellegének jellemzését. Hasonló és párhuzamos fejlődést találunk az emberi életnek számos más terén. Megtaláljuk annak ellenére, hogy különböző okok különbözőképpen és sokszor zavarólag hatnak. A francia forradalom egy pillanatra megállíthatja az iparosodás Angliából kiindult lendületét. De a politikai tan kifejlesztésében ez az iparosodás és a francia forradalom később találkoznak. Mindkettő a liberalizmust fejleszti, amely azután a XIX. század közepén virágzik fel, 1848-al jóformán egész Európát birtokába veszi és a század egész második felében uralkodik. A háború alatt virágzása tovább tart, mint az általa hirdetett szabadkereskedelem. A liberalizmus alkalmazkodóbb, uralkodása vége felé imperialisztikussá válik. Mintegy átmenti magát ebbe az új fázisba. A liberális pártok erősen hozzájárulnak az imperializmusnak ehhez a kifejlődéséhez, de így sokat veszít eredetiségéből, valódiságából.

Mennyiség és minőség

Liberalizmus és iparosítás, munkamegosztás, gazdasági verseny és városiasodás, velük összeshővődve demokrácia és parlamentarizmus — úgy is mint gondolat, mint rendszer, mint jelszavak, mint formák — új jelleget adnak az individualizmusnak. Ennek gyökerei különben messze visszanyúlnak az évszázadok szellemi és szociális fejlődésébe és rendszerét a cartesianus bölcsélet fejezte ki. A dolgozó, gazdálkodó embereknek egy természetellenes felfogása felé hajlik, bár ez a korszak éppen a biológiai tudomány fejlődésének, tekintélyben való emelkedésének, széles körben való népszerűsítésének ideje. Ebben az új természetellenes felfogásban keletkezik az átlp^ember. Az úgynevezett emberi jog, minden ember egyforma jója, az egyforma politikai — tehát államigazgatási —

jogoknak legalább is elméletileg mindenki részére elismerése, az újságolvasó, akihez válogatás nélkül szól az újság, akinek egyforma tömegcikket igyekeznek az ipar termelni és eladni; ez mind az átlagember, az egyformának feltételezett ember. Az ember számmá válik, az iparosodás és még inkább a városiasodás, a városba-özönlés hozzájárulnak az ember gyökérteleltetéséhez, természetes környezetéből való kiszakításához. De ez — jól jegyezzük meg — több, mint egyszerűen kiszakítás a családból és környezetből. Az emberi fejlődés és társadalmasodás nagy távlatából ez az egyén kiszakítása a filogenetikai folyamatból, amely — ha általánossá válik — alá kell, hogy ássa az emberi nem életfolytonosságát, egészséges és energikus továbbfejlődését.

A politikai, társadalmi, gazdasági és világnézeti individualizmus — a maguk együttességében és túlzásig fokozva, amint az a közelmúltban történt — kényszerűen, egyidejűleg két véglethez vezetnek: egyrészt az elszigetelt és gyökérétől megfosztott egyedhez, másrészt az egész differenciáltan, megkülönböztetés nélküli tömeghez. Mert elszigetelt, úgynevezett szabad és egyforma egyedekkel, mint számokkal, nem történhetik más, minthogy összeadják őket. A XIX. század a tett, a lázas tevékenység korszaka, A tudományos élet terén az analízis, az anyaggyűjtés, az eszközök tökéletesítésének korszaka. A technika és a gazdasági élet integrálják, szorozzák a lehetőségeket. Az alkalmazott — vagy talán helyesebben mondhatnám: alkalmazható — tudományok a többi tudományok elé szöknek. Világnézetében ez a korszak — még pedig mind a történelmi, mind a természettudományi gondolkodás terén — materialista. Cselekvési módjában gépszerű, mechanisztikus. Ez a korszak a tömegértékek szellemi periódusa.

Ne feledjük el, hogy a statisztika 1830 és 1840 közt virágzik fel. Az állami statisztikai hivatalok 1803 óta kezdenek létezni s aztán a század közepén, majd ismét annak végén épülnek ki, tökéletesülnek. Mit csinálnak főként ezek a statisztikai hivatalok? Népesedési és kereskedelmi, különösképpen külkereskedelmi statisztikát. Ez megfelel a politikai irány-
nak, amelyet a számszerűség és a kapitalisztikus gondolkodás befolyásol. A népek vagyonát az aranytartalék és a külkereske-

delmi mérleg fejezi ki. A műveltséget is számszerűleg mérle-
lik: az írni-olvasni tudókat számoljuk össze, ezeknek arány-
számát keressük. (Még senkinek sem jutott eszébe, hogy azo-
kat számoljuk meg, akik néni értik azt, amit olvasni tudnak!)
A nemzetiség jellemzője e korban a nyelv, amelyet statisztikai
adatgyűjtés módszerével állapítanak meg, s a számokat aztán
egyszerűen összeadják, minden pszichológia nélkül, tisztán gép-
szerűen. A politikai akarat mértéke az általános, egyenlő vá-
lasztójog s vele a számszerű megkülönböztetés nélküli tömeg-
szavazat. Pénz és az előfizetők száma tartja fenn a sajtót,
amelynek nagyrésze kénytelen ennek következtében alacsony
szintre süllyedni. Az üzlet mértéke a siker, amiből aztán ennek
megfelelő erkölcs fejlődik ki. A század közepén észrevesszük,
hogy a tömegeken szociális munkával kell segíteni, különösen
a városi tömegeken, az ipari munkásságon. De ez a szociális
segítés is, különösen eleinte és sok helyen még ma is egysze-
rűen és kizáróan anyagi.

A központosítás is, és egyoldalúság is az ember energiájá-
nak egy pontra való összevonása. Hatásoknak és ellenhatások-
nak kirakásával hozzájárulhatnak az emberi fejlődés fokozá-
sához, gyorsításához. De mint ilyenek sem tarthatnak sokáig:
szerepük az ostor szerepe. Mindaz, amit itt röviden odavetet-
tem, talán hozzájárul ahhoz, hogy jobban meg tudjuk ítélni az
emberiség élet történetének azt a korszakát, amelybe jelenleg
bevezünk, valamint e koriak viszonyát az előbbihez s eszel
mai életünk és korszakunk küzdelmességét. Ez sokkal jelen-
tősebb egy közönséges, vagy akár igen nagy válságnál is. Ta-
lán ahhoz is hozzájárul mindez, hogy felismerve e korszak át-
meneti, de egyúttal kezdő, valami újba vezető jellegét, jobban
megértsük és emberek nagyrészenek, különösen az ifjúságnak
hajlamosságát a közösség társadalmi és politikai formái iránt.
Megértsük miért ébred az emberben a vágy, hogy minőséget
állítsunk a mennyiségnek eddig túlzottan uralkodott elvei és
ezeknek — mint a dolog természeténél fogva másként nem is
lehet — hazug alkalmazása helyébe. Ezek az eszme-futtatások
talán hozzájárulnak a jelen és törekvései igazolásához. Az is-
mertetett párhuzamok talán megvilágítják a liberalizmus kor-

szakát, mint a fejlődésnek szükségszerűen adott időszakát, a fejlődés működését. És ennyiben talán igazolják a múltat.

Az összpontosítás egy határozott időpontban bekövetkezett működés, esemény a történelemben, az emberiség fejlődésében. E jellemzett korszak összpontosítása nem más, mint az emberiség egyoldalú erőmegfeszítése fejlődésének ebben az adott pillanatában, az emberi társadalmasodás nagy fordulópontján. Erőfeszítés, amely egyszerre mind a világegyetem megértésének, ebbe való mélyebb behatolásunknak fontos pillanatában történik. Nagy pillanat ez az emberiség életének folyamában. De még ennél is több. Érdekes pillanat ez a földfelszíni történés hatalmas sodrában. Az emberiség ebben a pillanatban kezd felemelkedni a földfelszínen uralkodó egyéb tényezők, nagy természeti erők mellé, domináns földfelszíni életet alkotó tényezővé. Ez megmagyarázza az óriási erőfeszítést, megmagyarázhatja nekünk a feszültségeket, megmagyarázhatja korszakunkat és mélyen gyökerező nehézségeinket

Új feladatok előtt

A ma feladatai régiek, kilencszáz évesek, de mégis újak, Amikor Trianonban elvesztett országrészek kapcsolódnak vissza hozzánk, gondoskodásunkban jóval sokoldalúbbnak kell lennünk. Vissza kell helyezkednünk a kilencszázéves dunai állam eszmevilágába, a szentistváni birodalom eszme körébe, amely nem a lenyűgöző uralom, hanem a szeretet, a barátság és a testvéri együttélés gondolatát jelenti. Erre kell önmagunkat és ifjúságunkat reánevelni, amely a jövőben e munka hordozója. Ez a politika elveiben nem új, de új feladataiban. Azt mondhatnók, hogy évről-évre, hónapról-hónapra változik és gazdagodik feladatokban. Én már húsz évvel ezelőtt, a legnagyobb elesettség idején is hittem a magyar feltámadásban, amikor még alig pár százan kezdtük meg a küzdelmet a vörös terror ellen, de nem hittem akkor sem a pillanatnyi gyors változásokban. Hittem abban, hogy idővel minden bekövetkezik, ami csakugyan be is következett,

csak azt nem tudtam, hogy mikor. Az embernek azonban mindenkor készen kell lennie, ez pedig csak egyféleképpen lehetséges: magának kell lennie.

Ebben a hitben dolgoztam annakidején a békedelegációban, amikor húsz esztendővel ezelőtt lefektettük a mi igazságunkat, azokat a pilléreket, amelyekre ma támaszkodhatunk. Hittem és sohasem izgultam semmiféle bekövetkező eseményen. Nem ábrándoztam és azért nem is estem soha kétségbe. Ezek után ugyanúgy, mint eddig, hiszek továbbra is, mert érzem a magyar nemzet erejét. Érzem bennünk az erőt, ennek megnyilatkozását. Ha a felszínen ez az erő sokszor hullámszik is, alapjábanvéve mégis ott van az akaratnak, a magyar kitartásnak és energiának az a tömege, amely itt ezer esztendeig, minden nehéz időben fenntartott bennünket. Ezért hittel és bizalommal megyek, megyünk és mehetünk mindnyájan előre. Csak abban a tudatban kell élnünk, hogy erre az ezer esztendőre támaszkodunk és nem két, vagy három évre. Történelmet kell élnünk, nem hetekre, hónapokra, vagy esztendőkre előrenézni, hanem a következő ezer esztendőre.

Hittem és előre láttam a feladatokat is, amelyek el fognak következni, csak azt nem tudtam, hogy mikor jönnek. Ma új feladatok, vagy mondjuk pontosabban: új feladatok korszaka előtt állunk. A világháború után először barlangi életünk volt. Elszigetelve, visszahúzódva éltünk és csak a barlangból integettünk a világ felé, hogy mi is itt vagyunk. Az önmagára maradt kis Magyarország belső életében sokan, majdnem a legtöbben elfelejtették nagy feladatainkat, amelyeket itteni megtelepedésünk és Szent István hagyott reánk a Dunamedencében. A nehéz, súlyos megpróbáltatásokkal teli, de mégis kis szünet után, amelyet a háború és a Trianon követő idők jelentettek, most újra ugyanazok előtt a feladatok előtt állunk, amelyek a kilencszázéves nemzeti Magyarország örök feladatai. Mint a Dunamedence politikai életét hordozó nemzetnek, minden évszázadban más-más körülmények között, más-más korszakokban, más-más jellegű Európában, de alapjábanvéve mindig ugyanaz a feladatunk volt. Most, hogy a Felvidék egy része, Kárpátalja, Felső-Erdély és a Székelyföld visszakerült az országhoz, ugyanazon feladatok

előtt állunk, mint apáink, nagyapáink és összes őseink. Ez a feladat az, hogy egy összetételében több nemzetiségű országot vezessünk, kormányozzunk és boldoggá tegyünk.

Ez a feladat sok mindenfélét kíván meg tőlünk, magyar emberektől. Mérsékletet, igazságot, szeretetet és azt a politikai érettséget, amely a szeretetet politikai jelmondatá emelő Szent István királyunk iránymutatása volt. Egy másik feladat az ország határán túl maradt magyaroknak, az úgynevezett magyar kisebbségeknek erősebb és intenzívebb védelme, istápolása, támogatása. Ez a feladat az ország szét darabolásával szakadt reánk. Ez a dunamedencei feladatainknak legközelebbiké és legnemesebbike.

Végül abból, amit mondtam, természetyszerűleg következik az is, hogy hangunkat hallassuk, politikai készségünket, érettségünket és hagyományainkat értékesítsük abban az életközösségben, amely a Duna medencéjében mindig fenn fog állani. A földrajzilag egységes államnak ugyanis mindig megvan a maga életközössége és saját életformája. A szentistváni eszme nem a háborúnak, hanem a békének, nem az elválasztásnak, hanem a megértő együttélésnek a gondolata volt mindig itt a Duna medencéjében. A szentistváni gondolat nem ismer nyelvhatárokat, de ismer összekapcsoló életformákat és hagyományokat. A magyar alkotmány sem volt sohasem hatalmi eszköz, hanem a magyar nemzet életének örökérvényű zsinórmértéke.

Alkotmányreform

Egy probléma izgatja most a közvéleményt, amely részben a parlament hatása alatt is, de máskülönben is azt szereti, hogy ha az ember egy szót kimond, akkor az már testet is öltön azonnal, mindegy, hogy milyen formában, jóban vagy rosszban, de testet öltön. Én jobb szeretem, ha az jó. Ez a probléma az, amelyet alkotmányreform név alatt ismerünk,

Én az „alkotmányreform” szót csak röviden használok, mint szót, mert ez most szokás. Alkotmányreform, ezt úgy mondják, mint ahogyan például ezt: máv. Ez egy rövidítés. Máv annyit jelent, mint: Magyar Államvasút. Alkotmányre-

form pedig annyit jelent, hogy: magyar alkotmányunk életformájának intézményes átalakítása, amiben benne van az, hogy az alkotmány marad, csak az életforma alkalmazkodik. A kifejezés magyarázata a következő: Alkotmányunk íratlan s azon törvények és jogszokások összessége, amelyek a nemzet vérébe mentek át, amelyekből kitörölhet valamit az idő, de egyetlen ember intézkedése, az országgyűlésnek egyetlen intézkedése, sőt egyetlen nemzedéknek a hangulata soha. Alkotmányunk élő valami, tehát fejlődik, így életformája van, amely életforma fejlődik. A fejlődés fontosabb pontjainál, korfordulóin az alkotmány törvényben rögzített elemein intézményes változtatást kell tenni, hogy az alkotmány lényege, élő ereje megóvassék.

Én soha pártember nem voltam. Miniszterelnökségem első félévében nem is foglalkoztam a párttal és úgy viselkedtem, mint aki nem is párttag, nemhogy pártvezér: újságjaim nem voltak. Úgyhogy én igazán nem vagyok az, aki perpetuálni akarnám ezt a helyet. Már egyénileg sem, mert amikor első miniszterelnökségem után lejöttem a Lánchídon gyalog és nem voltam kénytelen kocsin jönni, boldogabb ember nem volt nálam. Ugyanolyan ez, mint amikor az ember a matúrát leteszi és először jár sétatálcával.

Természetes, hogy megkíséreljük az alkotmány bizonyos formáit módosítani, valami állandót keresünk és óvakodni fogunk a nemzetet olyan útra vinni, hogy alkotmányunknak, ha nem is fő elveit, — amelyek érinthetetlenek — de akár csak fontos pontjait is, a következő évek labdajátéktárgyává tegyük. Arra törekszünk más tekintetben, hogy a zsidótörvény és a földbirtokreform labdajátéka megszűnjék, mert ildomtalan már, hogy folyton ezzel foglalkozzunk más kötelességeink helyett. Ezt a kérdést meg kell szüntetnünk.

Én azt akarom, hogy tökéletesebbé tegyük és valódibbá a nemzeti akarat kifermálását. Ezt kerestem mindig, mert hogy ez olyan roppant tökéletes volna ma, azt nem merné senki sem állítani. Tervezetemben javaslatokat teszek, amelyek között válogatni lehet, vagy akár be lehet állítani helyettük az ellentételt is, amely, ha okosabb, elfogadjuk. Másodszor, amiként a fasciók és korporációk kamarájában, a hivatás-

rendek kamarájában látjuk, a mi alsó kamaránkban is, a bizottságokba tegyük a megvitatás, a tanácskozás súlypontját. A kamarának, a hivatásrendnek ott kell lennie, ahol a tárgyalás kezdődik, mert ő a szakértő. A tárgyalást nem a szakértő fejezi be. Hogy a miniszterelnök fölérendelt tényezője a miniszterek tanácsának, tehát bizonyos erősebb hatalmat, mondjuk — kicsiben — bizonyos führerprinzipet teremtsünk a miniszterek között — ez is benne van tervezetemben. Harmadszor, hogy együtt érvényesüljön a területi, a hivatásrendi és a nemzetiségi elv is. Ha például összekapcsolunk vármegyét és hivatásrendet, akkor benne van a területi elv és benne van a hivatásrend és a vármegyéken belül nagyon könnyű megtalálni a nemzetiségek helyét is. Hogy a tekintély elvét, mint önként értetődöt ne önkényként alkalmazzuk, de úgy, hogy ne a számszerűség döntsön a kérdésekben, hanem az arra hivatott és arra jogosult tekintély — tehát nem numerantur, hanem ponderantur — és pedig vélemények és ellenvélemények meghallgatása után, megfontoltan és alaposan.

Azután: hogy a tekintélyi elv erősebben adagoltassék, de úgy, hogy azt az első történelmi szellő el ne seperje. Ez világos, mert nem szabad olyant alkotnunk, ami azután labdajáték tárgyává lesz, amit a nemzet történelmi érzéke az első szóra elfúj és amely után hoz valaki más egy másik javaslatot és azt is elfűjják. A zsidótörvénnyel és a földreformmal sem jó játszani, de az alkotmánnyal azután igazán nem jó.

A tekintélyuralmat bizonyos mértékben ki kell fejleszteni, mert különben nem lesz komolyság, ha nagyon szerte beszélünk. De a magyar néplélek ma nem egységes egy tekintélyuralom befogadására. Az én véleményem szerint a nagy többség és a nemzet tősgyökeres része egyáltalában nem fogadná azt el teljes mivoltában, mint életformát, különösen nem mint jogi formát; csak a véréből és gondolkodásából eredő tekintélyt hajlandó elfogadni, a született tekintélyt, aminthogy egyébiránt máshol is születik a tekintély és az ember nem törvényben csinálja. Ezt csak a nemzet felfogásával egyértelműen lehet csinálni.

Felvetődött az a kérdés, hogy kell-e ma alkotmányreform?

Azt mondták, hogy vannak fájdalmas jelenségek, például az interpellációs joggal való visszaélés, tudniillik az, hogy sokszor mindenféléről beszélünk, csak arról nem, ami be van jegyezve. Azután felmerült az a kérdés, hogy van-e joga a parlamentnek a népképviseleti elv megváltoztatására a nemzet megkérdezése nélkül? Ehhez hozzáteszem, nem a népképviseleti elvet változtatjuk meg. Az alkotmányreform nem lenne gyökeres felforgatás. Itt ma mindenki, ha reformról hall, azt hiszi, hogy a fejét alul tesszük, a lábát felül és mindent felforgatunk. Ez nem annyit jelent. Meglátjuk majd, hogy a parlament által kidolgozott terv találkozik-e a nemzet óhajával.

Magam is azért csináltam egy javaslatot és kezdtem azt először jogászoknak kiadni, hogy valahova eljussunk, mert valahol meg kell kezdeni; de nem építék tetőt először, mert ezt soha nem csináltam és semmiféle sürgetés nem bír arra, hogy rosszat csináljak. Tudok gyorsan cselekedni, példa rá Kárpátalja, ahol sebesebben cselekedtem, mint mások, de hogy rosszat csináljak, csak azért, hogy gyors legyen, ez a primitív népek szokása, a magyar pedig nem primitív nép.

Már most: mik az okai annak, hogy éppen ebben a rendkívül nehéz időben egyáltalában lehet alkotmányreformról gondolkozni? Ami a nehéz időket illeti, tárgyaltunk már ugyanilyen nehéz időben igen fontos törvényjavaslatokat, tehát foglalkozhatunk ilyennel is. Miért? Az okok — igyekszem rövid lenni — a következők:

Először: A világ, a fehér emberiség és Európa óriási anyagi, szellemi és lelki átalakulása. Gazdasági életünkben alkalmazkodnunk kell a kor újszerű anyagcseréjéhez. Szellemi téren törés nélkül egyeztetnünk kell a magunk fejlődését az emberiség jelenkorának eszmei harcaival, hangulataival és értékeivel. Lelkileg pedig fel kell vértéződnünk, mint magyaroknak és keresztényeknek minden veszélyekkel szemben. E feladatok megoldására rugékonnyá kell, hogy tegyük országgyűlésünket és annak intézményeit.

Másodszor: Az állam és az állampolgár, az ember egymáshoz való viszonya az utolsó félszázadban lényegesen megváltozott. Az individualizmus koreszméjét forradalmi gyorsaságú reakcióval a közösség koreszméje váltotta fel, — legalább el-

képzésekben s a hirdetésben, ha az emberek egyéni maga» viseletében nem is, — mint az előbb mondtam; így váltotta fel részben mint eszme, részben mint érzés és mint szükséglet. De a közösség kiformalatlanságában ma még képtelen a valódi közélet természetes formáit megtalálni és ezért egyelőre szervezetet, apparátust kell pótlólag helyére léptetni. Ez a második. Át kell tehát alakítani a ma és a közeljövő feladataira közigazgatásunkat és ennek előfeltétele: az államkormányzat irányadó szerveit átalakítani, a minisztériumot és bizonyos vonatkozásokban az országgyűlést is, olyan kevéssé, amennyire szükséges, mert könnyelműen bánni ezzel a kérdés* sei nem szabad.

A harmadik a következő: Lezárult a mohácsi vésszel indult korszak, amely a török hódoltságból, magyar népünk pusztulásából, idegen dinasztia uralkodásából, a nemzetiségek bevándorlásából, a nemzetiségi elvnek Európa-szerte való érvényesüléséből és a nemzetiségek öntudatra való ébredése folytán a Németország oldalán vesztiesen vívott háborúból a trianoni feldarabolásra, ennek túlzásaira vezetett, és amelyből azután Németországgal és Olaszországgal és azok segítségével együtt kezdtünk kikerülni. Ez a helyzet új korban és más körülmények között visszaadta a török hódoltság előtti szerepünket a Duna medencéjében, fogyatkozott viszonylagos hatalommal, földrajzi helyzetünknel fogva nagy lehetőségekkel és történelmünknel fogva — ha azt nem tagadjuk meg — magasztos hivatással, végre Európa e részének bonyolulttá vált néprajzi képénél fogva új és újra életre kelthető tartalommal fejlődésének, életre keltésének lehetőségével.

Végül negyedszer: Európa megváltozott világhatalmi életformája, a demokratikus liberalizmus megszűnt létezni és vele a közélet politikai és parlamenti formái is. Mondjuk, az a demokratikus liberalizmus, amely megengedte egyrészt Európának a *laisser faire* politikájának fényűzését, főként gazdasági téren, mert a világ közepe Európa volt, különösen gazdaságilag a XIX. század elejétől a századfordulóig s ennek utórezgésesei érvényesültek még a világháborúig. Maga a világháború pedig ennek részben a következménye, részben kihatása volt,

mint ennek az uralmi rendszernek és versenynek egyik fázisa, tulajdonképpen kirobbanása.

Ezek az alapokok nem pillanatnyiak — semmiféle pillanatnyi dolog után való szaladgálásról nincs szó —, hanem józan megfontolás, nyugodt meggondolása annak, hogyha különböző körülmények forognak fenn, amelyek következtében nekünk alkotmányos formában át kell gondolnunk, hogyan dolgozzunk tovább. A mi alkotmányunk sem marad mind törekvéseiben, mind eszközeiben, formáiban évszázadokon át azonos, sőt éppen az az előnye, hogy alkalmazkodóképes.

1848-tól vagy 67-től kezdve, vagy ha tetszik, akár 1825-től a magyar országgyűlésnek, a magyar parlamentnek a tevékenysége, amint ezekben az időkben természetes is volt, politikai kérdéseken nyugodott, főleg ezek voltak a fontosak. Ha az akkori vitákat megnézzük, a politika, értve alatta tudományt és fogalmat is, főleg a politika terén mozgott. Ma pedig az élet, az állami élet is gazdasági kérdésekkel van telítve, gazdasági tartalommal kell tehát jobban telíteni azt a testületet, amely a nemzetet kormányozza, tehát az országgyűlést. Végül a szociális kérdéseknek is sokkal tágabb tere nyílik. Alkotmányunkban a forradalmi gondolat a népképviselő elve volt. Igaz, azt lehetne mondani, hogy mi ősidők óta a népképviselői elven álltunk. De, persze, nem ezen a népképviselői elven, szóval nem az egyénekre atomizált XIX. századi társadalom népképviselői elvén, amely az egyedeket szétszaggatta, olyan választókerületekbe foglalta, amelyek éppen megfeleltek: nemzetiségi vidékeken kicsikbe, magyar vidékeken nagyokba.

Ha ezzel szemben egy modern szociológiai elméletet akarunk érvényesíteni, ahhoz azt kell mondanom, hogy mindkét tábla tulajdonképpen osztályképviselő volt, csak különböző osztályokat képviselt.

Most a társadalom egyedekre bontásának a gondolatával szemben a közösségi gondolat alapján állunk, tehát nem elszigetelt embereket keresünk a megalkotott választókerületekben, hanem szerves életegységekben akarunk dolgozni, amelyeknek van valami hagyományuk — bár nem a tradíció fontos itt — s amelyeknek hagyományánál fogva bizonyos érzelmi összetartozandóságuk van, miként a vármegyének. Ha

tehát erre térünk rá, akkor nem ez a fontos az 1848: III. t.-c.-ben, hanem az a fontos, hogy arról az atomizált népképviselési elvről átmegyünk egy közösségi elvre és a közösségeket keressük, amelyeket ismét nem mesterségesen alkotunk meg, hanem ott keressük, ahol a közösség érzetét is megtaláljuk.

A nemzet papjának érzem magam

Ennél a kérdésnél nem a nemzet sáfárjának és adminisztrátorának érzem magam a miniszteriális állás közönséges értelmében, hanem — nem magamra vonatkoztatva ezt, de az ügyre, amelyről szó van — a nemzet papjának érzem magam, »Öt annak kell, hogy érezzem magam annál a tiszteletnél fogva, amelyet alkotmányjogi kérdésekben minden magyarnak éreznie kell. Örök értékek őrzőjének akkor, amikor az állásomból folyó kötelességből a kérdéseket megpendítem. A politikusokhoz, értve itt azokat, akik a parlamenten belül vannak, vagy a parlamenten kívül, hogy ne a fórumon érezzék magukat ebben a kérdésben, hanem a nemzet templomában, mert nem faragunk pártalkotmányt, a pártélet alakulásai szerint hányódó valamit, hanem a nemzet életének egy, a többinek folyamatában lepergő óráját, évszázadát éljük és azt faragjuk. Az alkotmányreformban vagy fejlesztésében nem a szón, hanem a tárgyon van a hangsúly és a lényeg, nem a pillanat, nem a történelmi pillanat hatásának követelménye. Az erős kéz szükségesége az alkotmányfejlesztés átgondolásától függetlenül hozhat szükséges intézkedéseket akár az alkotmány gyakorlatának vonalán, akár bizonyos tartalmi vonalakon, de csak időlegesen, mert időleges okok csak időleges intézkedéseket vonnak maguk után. Az alkotmány lényege tekintetében, amely örök bennünk, a magyar ember nem változhatik, sőt nem is fejlődik. Lehet az alkotmányt felfüggeszteni és diktatórikusan kormányozni, de csak az tege meg egy időre, akit úgy áthat az alkotmányos érzület, hogyha felemeli az alkotmányt a patak egyik partján, leteszi a másikon. Ha nem tudja letenni a másik parton, az a kéz szentségtörő. Ezeket mind megmondottam és nézetem erről az, hogy a diktatúra az államvezetésnek egy formája, ami a vezetőnek és a vezetetteknek, tehát az illető népnek

vagy nemzetnek karakteréből ered, mert hiszen a vezető is Ugyanabból a népből való, mint a vezetett, a vezetőnek és a népnek egyformán születnie kell a diktatúrára, mint államvezetési formára. Ez minden nemzetnél az illető nemzet sajátosságából folyik. A magyar nemzetnek az alkotmányosság-Örök tulajdonsága. Ennek következtében nálunk a diktatúrának is csak alkotmányos formája lehet.

Arról van tehát szó, hogy megfontoljuk a következő fél-századra vagy évszázadra azokat az életformákat, amelyeket követnünk kell, amelyek egy gazdaságibbá vált világban megfelelnek mind az országgyűlésre vonatkozóan, mind a közhatalom gyakorlására, az irányítás és a közigazgatás terén is. Senkinek sem szabad a háborús világ két-három esztendejének szemszögéből megítélnie a nemzet évszázados fejlődését.

Igen nehéz az a kötelesség, amelyet az ember itt teljesít. Áldozatokról nem szeretek beszélni, mert azok a nemzettel szemben nincsenek, de sokszor bizony az embernek minden lelki és testi erejét is igénybe veszi, hogy munkáját végezhesse és sokszor még nehezebb testi munkát is végez, mint sok úgynevezett testi munkás. De a kormányzat megmaradását vagy meg nem maradását annak a véletlennek kitenni, hogy véletlenül hány igennel és hány nemmel szavazó képviselő úr van jelen, s telefonok járják a szavazás előtt egyik és másik oldalról, ez a pártélet szempontjából lehet mozgalmas és izgató dolog, de igazán nem az ország érdekében való és valóban nem komoly dolog, hanem játék.

Az a kérdés, hogyan, hol keressük meg azokat az embereket, akik a kérdések intézésére, az ezekben való vezetésre a legalkalmasabbak? Először is ez a kérdés, akarja-e a nemzet az alkotmánymódosítást vagy reformot, igen vagy nem? Ha akarja, nyilván át kell a nemzetnek gondolnia és valakinek kezdeményeznie kell. Kezdeményezhet egy egyetemi tanár a katedráról, egy könyv, egy politikus, fin politikai síkon kezdeményeztem, olyan módszerrel, ahogyan egy egyetemi tanár a katedráról felveti a problémát és elvégzi minden munka első

fázisát, a probléma felállítását, hogy. „tessék ezen gondolkozni és a választ megadni rá.”

Egy hosszú élet tapasztalataiból azt szűrtem le, hogy minden ember akkor adja a legtöbbet a köznek, ha a lehető legjobban kiéli egyéniségét. Ez áll a nemzetekre is. Minden nemzet akkor adja a legtöbbet az emberiségnek, önmagának és a vele barátságban élő nemzeteknek, mindazoknak, akiknek érdekeit szolgálni kívánja, ha legjobban éli ki saját maga nemzeti formáját, saját jelleme szerint. Magyarországot magyarul kell vezetni, magyar formák, a magyar élet formái szerint. Ezt tettük eddig is ezer esztendőn keresztül, sőt régebb idők óta. Amit ugyanis Szent István megteremtett, az sem volt valami új és — minden újíító törekvés ellenére — nem volt forradalom. Az is a már akkor fennállott ősi magyar hagyományokon alapult és épült fel. Azokat csiszolta az európai életnek megfelelően, azokat itatta át a kereszténység tanaival és eszméjével. A hagyományok folytatása volt az, amit ő hozott és az is, ami utána jött. A magyar élet formája szerint éltünk tehát, akármi történt körülöttünk Európában. Magyarok maradtunk és ezzel adtunk legtöbbet Európának. Ma is — nem először mondom — saját lábunkon állunk, saját utunkat járjuk. Természetesen — mint mindenkinek, embernek, nemzetnek egyaránt vannak barátaink, jóismerőseink, akik felé rokonérzéssel fordulunk, de a sajátmagunk akaratából, saját lábunkon haladva.

A nemzet felemelkedése

A háborús vereség, Trianon és a forradalmak, a kommunizmus mélységéből fokozatosan emelkedtünk fel a nemzeti függetlenség, a nemzeti erő és önérzet, az általános megbecsültetés lépcsőin. Fokozatosan emelkedtünk fel az elmúlt húsz esztendő alatt és sohasem tévesztettük szem elől politikánk nemzeti mivoltát, az ország életbevágó érdekeit. Ezeket mindenestre csak az értheti, aki mélyen gyökerezik a nemzet történelmében, mint ahogy a magyar nép is ott gyökerezik, ragaszkodik a maga függetlenségéhez, sajátos állam-elgondolásához, alkotmányának folytonosságához és ennek megóvásához. Ma már büszkén mondhatja a magyar miniszterelnök itthon és kifelé, hogy a saját lábunkon állunk, önszántunkon

kívül nem vagyunk senkinek elkötelezve semmire és büszkén járhat külföldön békés, de kemény nemzet képviselőként, amelynek barátságra nyújtott jobbja értékét, karja erőt, szava pedig az őszinteség egész súlyát jelenti. Külföldi utaimon mindig éreztem a megbecsülést a magyar egyenesség, a magyar őszinteség, a világos magyar beszéd iránt. Tudják rólunk, hogy egyenes beszédűek, kemények vagyunk, jóbarátok, ha valakivel barátságot kötünk, ítéletünkben igazságosak és a harcban, ha kell, elszántak. Ebből is az a tanulság, hogy nincs okunk semmiféle csüggedésre.

Nincs ok arra, hogy egy nemzet, amelynek ezeresztendő történelme van, amely már annyi viszontagságot élt át, históriáson figyelje a mindennapi eseményeket és ezekről azt gondolja, hogy az ő sorsát minden időkre eldönthetik. A nemzetek sorsa nem napi eseményektől függ, hanem saját erejüktől és akaratuktól. Ettől függ a megbecsültetésük is. Mi még legnagyobb megpróbáltatásunk és elesettségünk idején sem mondtunk mást, mint igazat. Nem beszéltünk másként, csak önérzetesen. Amikor a magyar béke delegáció annakidején kint járt Párizsban s a diktált békét kellett elfogadnia, akkor is írásba foglaltuk, előterjesztettük és amennyire időt adtak rá, megmondtuk a magunk igazát. Amikor azt kérdezték tőlem, mint a békeküldöttség tudományos munkálatainak előkészítőjétől, miért írunk össze oly sok mindent, hiszen itt senki sem olvassa el, ezt válaszoltam: Tudom, hogy ma nem olvassák el, de tizenöt év múlva majd elolvassák. Ez be is teljesedett. Akkor sem figyeltünk az apró napi eseményekre, de bíztunk Önmagunkban, a nemzetben, annak ősi erejében és abban, hogy egy nemzet igazmondása és igazsága a végén mindig győzedelmeskedik. Ebben bíztunk ma is!

A nemzet felemelkedett. Elismerés és tisztelet illet meg mindenkit, aki munkájával szolgálta, segítette a nemzetet ennek az eredménynek a kiharcolásában. Bizalommal, lelki erővel és nyugodtan haladhatunk tovább ezen az úton, de mindenkor munkával, munkával és munkával. Annakidején azt mondták, hogy a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz. Szerintem ma az ország felépítéséhez is három dolog kell: munka, munka és munka.

Bárdossy László m. kir. miniszterelnök beszéde gróf Teleki Pál ravatalánál

A fájdalomtól összetörve, meggyötörtén állunk koporsód előtt, gróf Teleki Pál, hogy a nemzet nevében, amelyet olyan forrón és rajongóan szeretnél, utolsó Istenhozzádot mondjunk Neked. Mennyi mindent rejt magában ez a koporsó! Mennyi akaratot, mennyi munkát, mennyi gyötrődő aggodalmat és tépelődést, mennyi önfeláldozást és áldozatkészséget, mennyi gondolatot és tervet, mennyi kiharcolt sikert és elért eredményt és mindezek együttesében milyen tragikus beteljesülését annak, aminek emberi sors a neve! Mentői magasabbak az ideálok, amelyeket küzdő ember maga elé tűz, mentői szentebb az a hivatás, amelyet érez, annál nehezebb az útja ezen a földön. Ez előtt a koporsó előtt, amelyet az egész nemzet szívettépő fájdalma kísér, valóban lehetetlen vigasztalásra szavakat találni. És mégis fel kell emelnünk fejünket a porból, ahová a fájdalom súlya alatt hajlott, fel kell szárítanunk szemünkből a könnyet, amely újból és újból előnti és túlnézve ezen a koporsón, annak az életnek az értelmét és tanulságát kell keresnünk, amely olyan váratlanul és tragikusan ért véget.

Ne csak a tragédiát érezzük át, hanem a katarzist is, a megtisztulást, ami vele jár. Ne csak a halált lássuk, hanem az életet, a pompás, a gazdag életet, amely megelőzte. Az ősi széki Teleki gróf-nemzetség adta őt nekünk. Az a nemzetség, amelyből annyi államférfi, tudós, költő, író és katona került ki, A nagy ősök emlékének termékenyítő fénye besugározta a gyermek Teleki Pál lelkét és az élet útján elinduló fiatalember elé odaállította azt az elvet, amely később valóságos hitvallássá magasztosodott benne. „Ügy élni, hogy soha semmit se kívánjunk a magunk számára és ne akarjunk mást, csak dolgozni,

csak szolgálni, csak áldozatot hozni, azért a legmagasabb közösségért, amelynek nemzet a neve.⁰

Az életindulás első évei tanulással és azzal telnek el, hogy felkészüljön azokra a feladatokra, amelyekre elhivatott. A jogtudomány, a mezőgazdaság és a földrajz foglalkoztatja leginkább, az a három tudomány, amely a leendő magyar államférfinak a legjobb vértet adja. Élénk érdeklődése, kielégíthetetlen tudásszomja mindent magába szív, de elsősorban mégis a földrajz és a vele rokon tudományok foglalják le szellemének erejét. A geográfia az, amely a magyar föld szerelmesévé avatja. Ez teremti meg a mély és bensőséges kapcsolatot Teleki Pál és a haza földje között, amelyet nála jobban nem ismert, nála jobban nem szerethetett senki. A hegyek, völgyek, szétterülő rónák minden apró részletét, a megbújó falvakat, apró tanyákat mind, mind éppúgy ismerte, mint az ország nagy gazdasági, ipari és szellemi centrumait. De a geográfus Teleki Pál érdeklődése nem állt meg a hazai földnél. Az az égő, szinte kielégíthetetlen szomjúság, amely mindig új, mindig több ismeret megszerzésére serkenti, elviszi távoli országokba, idegen népekhez s már fiatalon olyan tudóssá neveli, akinek nevét, tekintélyét rövidesen világszerte mindenütt elismerik.

Közügyek felelős intézését akkor vállalta először, amikor az országos hadigondozó hivatal élére került. A geográfia a földdel hozta kapcsolatba, a hadigondozó hivatal az emberrel, a hazájáért vérét hullató sebesült magyar katonával, a magára maradt özvegyvel, a síró árvákkal. A magyar nép hősiessége, büszke, hallgatag szenvednitudása itt tárul eléje a maga gyönyörű egyszerűségében és ettől fogva érzi, valjha tudatosan, hogy minden egyes magyar sorsa elválaszthatatlanul az övé is.

A háborúból is kiveszi részét, itt is derekasan állja meg helyét, mint mindenütt, ahová a kötelesség szólította. És amikor a háború végén a szörnyű vérveteszégtől elalél nemzet olcsó prédája lesz belső forradalomnak és idegen étvágnak, Teleki Pál egyetlen pillanatra sem csügged. Hite élő és töretlen maradt akkor is, amikor az úgynevezett szövetséges és társult hatalmak meghallgatásunk nélkül meghozzák véresen igazságtalan döntésüket a magyarság ellen. Teleki Pál életének

nagy munkája ezen a ponton kezdődik. Küzdelem, szakadatlan küzdelem a szellem, a tiszta tudomány eszközeivel annak a bebizonyítására, hogy a trianoni úgynevezett békerend nem tartható fenn nemcsak azért, mert igazságtalan, mert a magyarságra elviselhetetlen terhet ró, hanem azért is, mert az európai és különösen a dunavölgyi népek békés együttélését lehetetlenné teszi. Azoknak a tudományosan feldolgozott, lelkiismeretesen lemért adatoknak a tömege, amelyeket ennek az igazságnak bizonyítására a magyar békedelegáció legnagyobb-részt Teleki Pál személyes munkájának eredményeként állított össze, nem indította meg a párisi döntőbírák értelmét és szívét. De Teleki Pál a jövőhöz apellált és a Gondviselés neki adott igazat és elégtételt.

Hűsz év elég volt ahhoz, hogy a világháború végén fennállott európai politikai és erőviszonyok alapjukban változzanak meg. És ez erőviszonyok kényszerű függvényének — a párisi békerendszernek is elkerülhetetlenül ez lett a sorsa. A nagy és baráti német és olasz nemzetnek belsőleg megújult, újjászervezett és hatalmasan megnövekedett ereje más képet adott Európának, amelyben a magyar igények teljesítését is sikerült biztosítani. Az érdem nagy része ezért ismét Teleki Pált illeti. Kívánhat-e magának ennél bárki is nagyobb elégtételt? Az egyik oldalon a trianoni temetés, a másikon a beiveder ei igazságosztás. Az egyik oldalon a csirájában nehezen bontakozó szegedi nemzeti szervezkedés, a másikon a magyar honvédség viharosan gyors felvonulása a Kárpátok gerincére. A magyar történelem két olyan fontja ez, amelyek között mint színesen ívelő szivárvány, úgy sugárzik Teleki Pál tiszta élete. Amikor a belvederei döntéssel szűkebb hazája, Szatmár visszakerült hozzánk, ősi családi kastélyát és birtokának azt a megmaradt részét, amit az idegen hatalom nem osztogatott szét, odaajándékozta nemzetének. Úgy érezte, ez a kötelessége azokkal szemben, akik elestek attól, hogy visszakaphassák azt, ami Trianonban idegen uralom alá került.

Rövid pillanatképek ezek egy áldott élet bő gazdagságából. Könnyű volna még hosszú sort fűzni hozzájuk, beszélni kellene a politikusról, aki már első miniszterelnöksége idején azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a nemzeti akarat megvalósítá-

sát nem a pártpolitikai rendszer útján, nem a pártok parlamenti mérkőzésén át, hanem egy egységes nemzeti szervezet életrehívásával kellene biztosítani. Beszélni kellene a világhírű tudósról, akit nagy nemzetközi jelentőségű kérdésekben hívtak meg döntőbírónak; a tanárról, aki Németországban és az amerikai egyetemeken tartott előadásain is a magyar igazságot hirdette. Beszélni kellene a szívéhez legközelebb állott cserkész és az ifjúsági mozgalmak vezetőjéről és arról, hogy talán az az idő volt számára a legkedvesebb, a legzavartalanabb, amit a magyar ifjúság körében töltött. És végül beszélni kellene arról, hogy élete utolsó éveiben Teleki Pál valóban a nemzet tanítómesterévé lett.

A magyarság lelki és erkölcsi megújulásának szükségességét hirdette, azt, hogy magasabb ideálokat tűzzünk magunk elé, ne becsüljük túl az életet és földi javait, hogy emelkedjünk felül a kicsinyes ellentéteken s fűzzük ezt a nemzetet olyan erős egységbe össze, amelyen aztán a pokol kapui sem vehetnek erőt. Hányszor mondta el ezt újból és újból, hol kérve, hol korholva. Az ebben a tanításban megszólaló lélek olyan volt, mint a templomi harang tiszta zengése, amely minden jóakarató ember segítségét kéri.

Államférfi volt, akinek a naponként felmerülő problémákkal kellett megküzdeni, de ugyanakkor tudós is, aki a feladatokat távoli perspektívából nézi. E kétféle szempont, e kétféle munkamódotus talán sokszor összeütközött benne és aggódo, önkínzó kétségeket támasztott a lelkében, vajjon melyik utat, vajjon melyik megoldást válassza. És itt eszembe jut Arany Jánosnak Széchenyiről írt ez a két sora: „És mennyi harcot küzde önmagával, hány izgatott álmatlan éjjelen”. Most már elpihent. Ne zavarjuk álmát, amely felett egy nemzet áldása, hálája és szeretete lebeg. A porhüvelyéből szabaddá vált lélek talán ott száll most a szeretett föld kedves tájain, a szatmári lankákon, a szegedi kis tanyáknál, a hűvös lehelletű csíki erdőkben, Háromszék virágos rétjein. S ha ide gondol, bizonyosan azt üzeni nekünk vidám cserkész kiáltással: „Jó munkát!” S mi azt feleljük rá: „mindhalálíg”.

Gróf Teleki Pál élete

Gróf Teleki Pál ifjúságát nemzetiségi vidéken töltötte, így már fiatal korában megszerezhetette a különböző fajú népek kevert együttéléséből adódó tapasztalatokat.

A budapesti Tudományegyetemen hallgatta a jogot, államtudományi, doktorátust szerzett. Emellett földrajzi és szociológiai tanulmányokat is folytatott. Egy évig a magyar-óvári Gazdasági Akadémiát is hallgatta.

Előbb szolgabíró volt, tanulmányai azonban mindinkább a földrajzra összpontosultak.

Bejárta Európát és Szudánt. 1909-ben kiadta a japán szigetek kartográfiai történetéről készített atlaszát, amelyet a francia Földrajzi Társaság pályadíjjal tüntetett ki. 1912-ben beutazta az Amerikai Egyesült Államokat.

1913-ban rendes tagja, 1925-ben tiszteletbeli tagja lett a Magyar Tudományos Akadémiának.

A világháborúban különböző frontokon küzdött és kitüntetésben részesült. Az Esterházy-kormány idején átveszi a *Hadigondozó Hivatal* vezetését és megtartja 1918. karácsonyáig. A hivatal orvosi része már meg volt szervezve, 18 intézetben körülbelül 18.000 ágygal. Megoldható volt az ügy szociális része: hogyan kell a rokkantat visszavezetni a polgári életbe, régi, vagy új foglalkozásába és hogyan kell a hadi-özvegyek és hadiárvak ügyeit szociálisan elintézni.

Teleki Pál minden íróasztalnál készült memorandumot félretéve, a rokkantakkal való személyes beszélgetések alapján egészen új rendszert vezetett be: *az egyéni elbánás rendszerét*. Elve az volt, hogy *nem szabad a rokkantat számnak tekinteni, embert kell látni benne, akivel barátilag kell ügyét megbeszélni*.

Másik elve az volt, hogy nem egyforma pénzösszegre van joga a rokkantnak és hadiözvegynak, de *mindenkinek egyformán joga az, hogy jövője megalapoztassék, biztosítottassék.*

Az ügyek egyéni elintézése során, melyekből több ezret oldott meg a hivatal Teleki Pál személyes vezetése alatt az összeomlásig, — voltak olcsó és drága megoldások, de minden egyes ember ügyét vele magával tárgyalták át és sokszor a megoldások hosszú keresése után találták meg a legjobbat.

Az ellenforradalomban először Svájcban, majd Bécsben dolgozik, később Szegedre megy, ahol vállalta az ellenforradalmi kormányban a közoktatásügyi, majd a külügyminiszteri tárcát.

Szegeden a nemzeti gondolat egyik előharcosa. Munkásságát a megszálló franciák már-már lehetetlenné teszik. Teleki Pál azonban helytáll. Szegedről Siófokra repül, hogy elősegítse a kommunizmust követő nemzeti kibontakozást.

Már a szegedi ellenforradalom idején a szegedi kormány tagjaként hozzáfog a béketárgyalások előkészítéséhez. Érdekes, hogy az első munka, az első memorandum, amely elkészül, a *Duna-medence vízügyi egységének, a vízügyi egység megbontása káros következményeinek a leírása, —* s hogy éppen ez a memorandum, illetve erre való hivatkozás segítette a külföldet most 1938—39-ben meggyőzni arról, hogy minő jogigénye van Magyarországnak a Kárpátaljára.

De igazában a munka még előbb kezdődött. Azon a napon, amelyen a bolgár front középső része összeomlásának a híre megérkezett. Teleki Pál összegyűjtött hat geográfust és azokkal hozzáfogott *Magyarország községenkénti nagy néprajzi térképének a megtervezéséhez*, majd velük és hatvan rajzolóval és statisztikussal annak 30 kézirati példányban való kivitelezéséhez. *Ezt a térképet használtuk azóta igazunknak a külföldön való bizonyítására*, külföldi kongresszusokon, vitákban, végül Komáromban, Münchenben és a bécsi tárgyalások során. Ugyanekkor fogott hozzá (1918. decemberében) *Magyarország egymillió méretű néprajzi térképének meg-*

rajzolásához, amely *Carte rouge* néven bel- és külföldön vagy 17 kiadást ért meg.

A kommunizmus után a munkálatok Pesten folytatódtak. Az oláh megszállás alatt titokban, később nagyobb erővel, amikor is Teleki Pál a *békeelőkészítő iroda tudományos osztályának a vezetője volt*. Négy hatalmas kötet készült Teleki Pál vezetése alatt. Jegyzékek, memorandumok, statisztikák, térképek. Elve az volt, hogy *mindenben a tiszta igazságot kell feltárnunk és megmondanunk*, minden túlzás és különösen minden félrevezető színezés nélkül. Jól tudja — hangoztatja is —, hogy ezt a tudományos anyagot a párisi béketárgyalásokon el sem olvassák. De tudja azt is, hogy *ezt a munkálatot évtizedek múlva felhasználhatjuk* majd arra, hogy lehiggadtabb, pártatlanabb világ előtt bizonytságot tehessünk igazunkról.

Amikor a béketárgyalásokat előkészítő amerikai bizottság Budapestre érkezett, az amerikai szakértők megállapították és esztendőkkel kérőbb meg is írták, hogy *a béketárgyalások elé sem az entente, sem a központi hatalmak nem terjesztettek olyan kifogástalan, tárgyilagos anyagot, mint amit Teleki Pál adott át*. Az amerikai szakértők nyíltan hangoztatták, hogy bármiként gondolkozzanak is a mai magyarok a trianoni szerződés „bölcességétől és igazságáról”, el kell ismerni, hogy a békefeltételek kétségen kívül különböznek azoktól a feltételektől, amelyeket ilyen tudományos előkészítés hiányában támasztottak volna.

Teleki Pált 1920-ban keresztény nemzeti programmal Szeged város képviselővé választja. Ugyanebben az évben ismét külügyminiszter, majd miniszterelnök lesz. A vezetése alatt álló kormány:

államosítja a Munkásbiztosító Pénztárolkat; felállítja a Pénzügyi Központot és a Pénzügyi Tanácsot; megszavaztatja a numerus-clausus-t; megszervezi a Közgazdasági Egyetemet; előkészíti a házhelyek kijelöléséről és kishaszonbérletek alakításáról szóló, továbbá az első földbirtok-politikai törvényt; a hadirokkantak és hadiárvak javaira pedig egyszeri

hadiváltságot vet ki mindazokra, akik nem vettek részt a Világháborúban, bár hadkötelesek voltak.

A szociálpolitikában nem csupán a munkásügyek, hanem a társadalom szerkezeti, gazdasági és jövedelemelosztási problémáit is felismerte. Közvetlen és állandó tájékoztatást akart mindarról, ami akár a külföldön, akár a belföldön a szociális haladás terén történt, hogy äzt a kormány terveiben és a közigazgatásügy intézésében a nép javára értékesít-tesse. Evégből felállította a miniszterelnökség kebelében a szociálpolitikai ügyosztályt.

Első miniszterelnöksége után tudományos munkásságán felül a magyar igazság nemzetközi elismertetésének és a nemzetnevelés ügyének élt.

1922-ben meghívták Amerikába a *Williams College* egyetemre az ott akkor megszervezett politikai nyári tanfolyamok egyik előadójául, amelyen vele együtt — többek közt — résztvett *Lord Eryce*, Angliának egykori washingtoni nagykövete, *Tittoni* olasz külügyminiszter, stb. A hallgatóságban Amerika közéletének kiválóságai is helyet foglaltak. Nyolc előadást tartott Magyarország földrajzi helyzetéről, történelméről, gazdasági fejlődéséről, gazdasági jövőjéről és a nemzetiségi kérdérről. Ez az előadássorozat könyvalakban is megjelent.

Ezenkívül kerekasztal-vitái voltak Magyarországról, Ausztriáról és a Duna-medence nemzetiségi kérdéseiről. Ezek az előadások akkor jelentősek voltak, mert *Teleki volt a központi hatalmak első számottevő embere, akit Amerikába meghívtak.* A Magyarországról folyt kerekasztal-vitának jelentőséget adott az, hogy az Amerikában rendkívül tisztelt 80 éves Lore Bryce, aki a hatvanas években Erdélyt is bejárta, a vita végén hozzászólásra felszólíttatván, azt mondotta: „Nem kell sok szót fecsérelnem, mert kijelenthetem, hogy annak, amit Teleki Pál gróf Magyarországról itt elmondott, minden szavát aláírom”.

1924-ben a Nemzetek Szövetsége meghívta a Mosszuli Bizottságba, a Törökország és Irak közötti határ megállapítására.

Tagja a Nemzetközi Szellemi Együttműködés főbizottságának. Több külföldi tudományos egyesület és egyetem tiszteletbeli vagy levelező tagja, illetőleg díszdoktora.

1926-ban megalapította a *Szociográfiai Intézetet* és az *Államtudományi Intézetet* abból a megfontolásból kifolyólag, hogy különböző egyesületeink és állami szerveink kellő felkészültség és a megszállott területeken lefolyó események és állapotok kellő ismerete nélkül próbáinak a külföldön igazunk mellett harcolni és ez okból ezt a harcot nem lesznek képesek kellőleg megvívni. A Szociográfiai Intézettel összegyűjtette a megszállt területekre és a szomszéd országokra vonatkozó egész nyomtatott (folyóirat, könyv, stb.) anyagot, megszerkesztette annak bibliográfiáját, hogy minden kérdésben az egész forrásanyag álljon bármely kutató előtt.

Az Államtudományi Intézetben összegyűjtette ezen messze túlmenőleg mindazt, ami a megszállt területre vonatkozólag parlamentekben, a Népszövetségben és más fórumok előtt elhangzott, tárgyalatott, előtérjesztettet: a parlamenti viták anyagát, a Népszövetséghez intézett kisebbségi beadványokat, a szomszéd államok törvényeit, rendeleteit, a kisebbségeknek nálunk beadott beadványait, a megszállt területekről kezünkbe jutott különböző jelentéseket, híreket, újságsanyagot, stb. Mindezt megbízhatóság szerint osztályozták. *Ezt a munkát két-három éven keresztül Teleld Pál saját maga végezte, hogy fiától munkatársait rrrre a munkára is kiképezze.* Munkatársait a különböző területek szakértőivé nevelte, így hatalmas ismertetű tudományág gyűlt egybe és egy hatalmas katalógus, amely felölelte az itt és más egyletek vagy intézmények által bárhol összegyűjtött anyagól avégből, hogy minden kérdés anyagát, a legkisebb részletét is órák alatt össze lehessen gyűjteni és a támadásokra felelni. Ez a katalógus ma körülbelül 800.000 címszót, cédulát tartalmaz.

Ezek az intézetek 1938. őszén fontos szerepet kaptak a felvidéki, kárpátaljai, keletmagyarországi és erdélyi területek hazatérését előkészítő történelmi jelentőségű diplomáciai tárgyalások során. Az Államtudományi Intézetben szervezte meg Teleki Pál a Felvidékre és az ott élő magyarságra vonatkozó statisztikai, történelmi, néprajzi, gazdasági és politikai

anyag feldolgozását. A munkát nemcsak vezette és irányította, hanem abban személyesen is résztvett. Ennek tulajdonítható, hogy az anyaországhoz számos olyan község is visszatérhetett, melyet *ilyen* rendszeres, szakszerű és alapos előképzés hiányában nem sikerült volna visszaszerezni.

Teleki Pál gróf a forradalmak után megalakította a *Keresztény Nemzeti Ligát*.

Két évtizeden át dolgozott a cserkészzet katonás szellemében való kiépítésén, A cserkészzetet beállította a légoltalom szolgálatába, megindította a cserkész vitorlázó-repülést és a rövidhullámú rádiókiképzést. Mint főcserkész a gödöllői világ-jamboree 30.000 főnyi táborának parancsnoka volt.

Teleki Pál gróf egyetemi tanár az Erdélyből menekült ifjúság által életrehívott Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének volt a tanárelnöke. A SzEPHE-vel párhuzamosan alakult FEFHE és DEFHE által közösen megszervezett úgynevezett Területi Szövetségnek egy időn át ugyancsak tanárelnöke volt és intézte a megszállt területről idemenekült, nehéz gazdasági viszonyok közt élő ifjúság szociális gondozását Budapesten és a vidéki egyetemi városokban egyaránt.

Első miniszterelnöksége alatt kormánya készítette elő és kezdeményezte a *numerus-claususról szóló törvényt*. E törvény változatlan magatartása érdekében a felsőházban is síkra szállott néhány esztendővel utóbb. Az úgynevezett második zsidótörvény, az 1939. IV. te. meghozatalkor a numerus-clausus visszaállítása érdekében állásfoglalása döntött abban az értelemben, hogy a 6%-ös arány az egyetem összes hallgatóinak létszámához igazodjék.

Kezdetől fogva támogatója volt annak az elgondolásnak, hogy az egyetemi ifjúsági szervezetek különböző nagy szövetségeit egy azonos cél érdekében dolgozó közös táborba fogják össze. Az ebből a célból alakult Ifjúsági Nagy bizottságnak elnöke is lett és mint ilyen érte el a MEFHOSz, a TURUL, a HUNGÁRIA és a kisebb négy diákszövetség leg-

harmonikusabb együttműködését. Ebből az akcióból fejlődött ki éppen az ő kezdeményezésére a Magyar Diák-külügyi Bizottság, amelynek tanárelnöke lett. Ez a bizottság vette át 1925 folyamán a magyar egyetemi ifjúság külföldi képviselését.

Az 1920-as évek elején az egyetemi ifjúság soraiban megindult mozgalmat, mely az önszegély elve alapján gazdasági vállalkozásodat kezdeményezett, a legnagyobb mértékben támogatta. Részt vett a Centrum Nyomda és Könyvkiadó-vállalat Rt. megalapításában. Irányi tói ág közreműködött a Centrum Diákház Rt.-nak 1924 folyamán történt megalapításában is, amelynek alaptökéje összehozásánál egy angolnyelvű dolgozatával tette lehetővé a hollandiai támogató akció megszervezését.

Mint vallás- és közoktatásügyi miniszter gondot fordított a főiskolai munkatáborok megszervezésére és azok szellemi tartalommal való kitöltésére is. Minisztersége alatt történt a budapesti *Központi Egyetemi Diákház* létesítésével járó költségek biztosítása is.

A visszakerült felvidéki főiskolai ifjúság magyar egyetemekre való beiratkozása kapcsán különböző könnyítésekkel elősegítette tanulmányaik folytatását.

Teleki Pál gróf fődelegátusként működött 1938-ban a Komáromba kiküldött bizottságban. Az általa felsorakoztatott anyagnak döntő szerepe volt abban, hogy a bécsi Belvedereben hozott döntőbírósi ítélet következtében *egymilliónál több magyar testvérünk térhetett vissza az anya* országhoz.*

A legfelsőbb elhatározás 1939 februárjában, immáron másodszor is, Teleki Pál grófra bízta az államvezetés felelőségteljes feladatát. Az ő miniszterelnöksége a magyar újjászületés legdicsebb korszakát foglalja magában. Teleki Pál gyors elhatározásának köszönhetjük, hogy 1939 március 35-ével, rövid néhány nap alatt, úgyszólván vér nélkül hazatért *Kárpátalja* vadregényes földje és hűséges népe. Az

országgyarapodás útjának következő állomása 1940 augusztus 31, *a keleti és erdélyi területek visszacsatolása az anyaországhoz*, a második bécsi döntés alapján.

Teleki Pál gróf államvezetését belpolitikai vonatkozásban a nagy *nemzetépítő reformok* komoly előkészítése, a *nemzetnevelő gondolat kiépítése és érvényre juttatása jellemzi*. Kétéves miniszterelnöksége alatt a nagyjelentőségű törvények és rendelkezések egész sora látott napvilágot. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: ő fejezte be *az új honvédelmi törvény* megalkotásának munkáját, s ezzel, valamint a milliárdos beruházási program széleskörű kiterjesztésével gyarapította nemzeti létünk, biztonságunk és nemzeti fejlődésünk erős támaszát: a dicsőséges fegyvertényekre méltán büszke *magyar honvédséget*.

A keresztény magyar szellem és életforma érvényrejuttatását szolgálta a II. zsidótörvény megalkotásával és végrehajtásával. A föld népének, a kisembernek számtalan jelentős intézkedéssel sietett segítségére, amelyek közül kiemelkednek a *földreform* törvényjogi megalapozása, a mezőgazdasági *öregségi biztosítás* kiterjesztése, a mezőgazdasági *legalacsonyabb munkabérek* ügyének rendezése, jelentős *szociális kedvezmények* nyújtása a földadónál, a házadónál, továbbá a legkisebb *ipari munkabérek* rendszeresítése, kiépítése.

Gazdaságpolitikai szempontból fordulópontot jelent Teleki Pál kormányelnöksége a magyar nemzetgazdaság éle«tében. Nyíltan, tudatosan és tervszerűen az ő kormánya lépett az irányított gazdálkodás útjára. A szociális fogyasztási politika elveinek gyakorlati megvalósítása végett, a gazdasági irányítás keretében *közellátási* kormányhatóságot szervezett.

A nemzeti kultúra területén pedig kimagasló jelentőségű a *8 osztályú elemi népiskola* rendszerének a bevezetése; a *Ferencz József Tudományegyetemnek* Erdély fővárosába, Kolozsvárt történt visszatelepítése és újjászervezése; a *leventeügy* reformja és az állampolgárnevelés korszerű kifejlesztését a falusi magyarság között elősegítő *népfőiskolái* hálózat kiépítése.

Teleki Pál nemzetet akart fejleszteni és mert nemzetet az

államalkotó társadalomnak szellemi egységét értette, ezért aggodásának, gondoskodásának, kutatásának és alakító tevékenységének szüntelenül a központi problémája: a *nemzet korszellem*e volt. Ezt figyelte, ezt vizsgálta, ezt alakította. Ezért a m. kir. miniszterelnökség egyik ügyosztályát Társadalompolitikai Szolgálatná, majd — szélesebb alapokon — *Nemzet politikai Szolgálatná* szervezte át. Teleki Pál nevéhez fűződik a *rehabilitációs törvény*, valamint a *nemzeti érzület védelméről szóló törvény* megalkotása is. Lelkiismeretes gondnal és nagy bölcseséggel oldotta meg a *hazatért felvidéki kárpátaljai és erdélyi területek nemzeti, gazdasági és társadalmi életünkbe való bekapcsolásának nehéz feladatáit*.

Nem soroljuk fel a Teleki-kormánytól előkészített, a törvényhozás elé terjesztett és végrehajtott, egyéb fontos jogalkotásokat, amelyek különösen *családvédelmi és közegészségügyi*, nemzetközi *kulturális* szempontból jelentőségteljesek, mert ezeknek megalkotását Teleki Pál az illetékes szakminiszter érdemének tekintette.

Külpolitikánkat a tengelybarátság hagyományos útján vezette tovább, gondosan ápolva őszinte és értékes kapcsolatainkat nagy barátainkkal: Olaszországgal és Németországgal. 1940 november 22-én Magyarország elsőnek csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez s ezzel is biztosította fontos szerepét az új Európa felépítésének munkájában.

Teleki Pál gróf 1911 április 3-án tragikus körülmények között befejezte áldozatos, gazdag életét. Halála mélységes gyászba borította az egész nemzetet, mert érettük, tudtuk mindnyájan, hogy Vele nemcsak hazánk hivatott vezetőjét, hanem egyben minden idők egyik leghűbb, legnemesebb és legmélyebb magyarját veszítettük el.

Teleki Pál gróf, a halandó ember, eltávozott közülünk, de lángoló szellemé örök fátkyaként világítja meg a jövő magyarságának útját.

TARTALOM

A LEGMÉLYEBB MAGYAR	3
MAGYAK POLITIKAI GONDOLATOK	9
A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZME	10
A szentistváni gondolat öröksége és élő valóság	11
A hivatás és kötelesség eszméje	12
Történelemépítés	13
A TÁJMINT TEREMTŐ ÉLET	15
Lelki revízió	17
A MAGYARSÁG HAZÁJA	19
A termelés aránya és lehetőségei	21
Európai együttműködés	23
MAGYAR ÁLLAM A DUNAMEDENCÉBEN.	26
Magyar nagyhatalom	28
Nyugat védelmében	29
A bécsi kormány magyarellenos politikája	30
A kiegyezés után Trianon és a felemelkedés	32
A SZEGEDI GONDOLAT	33
Mi a liberalizmus	34
A MAGYAR KÜLPOLITIKA ÉS A REVÍZIÓ	35
A becstületes külpolitika sikerei	36
A szabad külpolitika útján	38
ERDÉLY	39
Három tényező közreműködése az erdélyi fel- szabadulásban	40
Erdélyi szellem és erdélyi feladatok	42
Az erdélyi kérdés megoldása	44
NEMZETISÉGI POLITIKÁNK	47
A nemzetiségek egyenjogúsága	49
A szülők joga	51
Nagymagyarországi feladatok előtt	52
A NEMZETNEVELÉS FELADATAI	54
Nemzeti fegyelmet!	54
A bizalmatlanság nemzeti hiba	56

A szellemi színvonal emelése.....	60
Új életforma	60
A magyar cserkészet	62
Hazafiasság és vallásosság	63
A cél: Kollektív társadalom	65
A FÖLDKÉRDÉS.....	67
A földreform állandó folyamat.....	69
A reform útja	70
Egészséges gazdaságokat kell teremteni	73
Akié a föld, azé az ország	75
Alkalmazkodás az európai piachoz.....	76
Függetlenséget ekével is lehet védeni	77
Hazatelepítés	79
A KERESZTÉNY NEMZETI IBÁNY ÉS A ZSIDÓ- KÉRDÉS.....	79
A zsidótörvény történelmi szükségesség.....	81
A faji kérdés	83
A jogfosztás kérdése	85
A zsidóság túltengésének veszedelme.....	86
GAZDASÁGPOLITIKÁNK.....	89
Az ipari termelés	89
A mezőgazdasági termelés	90
Só, fa és vízierő.....	92
A városfejlesztés.....	93
Pénzügyi politikánk.....	94
Becsület kérdése fázni t és éhezni is, ha kell	96
TÁRSADALMI ÉS SZOCIÁLIS FELADATAINK.....	97
A nemzeti eszme.....	100
A szociális Magyarország.....	101
Szociális feladatok.	103
AZ EURÓPAI VÁLSÁG.....	104
Az ipari forradalom.....	106
A világgazdaság kialakulása	108
Mennyiség és minőség	110
ÚJ FELADATOK ELŐTT.....	113
Alkotmányreform.	120
A nemzet papjának érzem magam	121
A nemzet felemelkedése.....	123
BÁRDOSSY LÁSZLÓ M. KIR. MINISZTERELNÖK BESZÉDE GRÓF TELEKI PÁL RAVATALÁNÁL	125
GRÓF TELEKI PÁL ÉLET.....	129